

ΠΕΤΡΟΥ Ι. ΦΡΟΝΤΖΟΥ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ
ΣΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ
ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ 1980

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ζιώγας (Γιώργος) Φρόντζος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΣΥΝΤΟΜΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

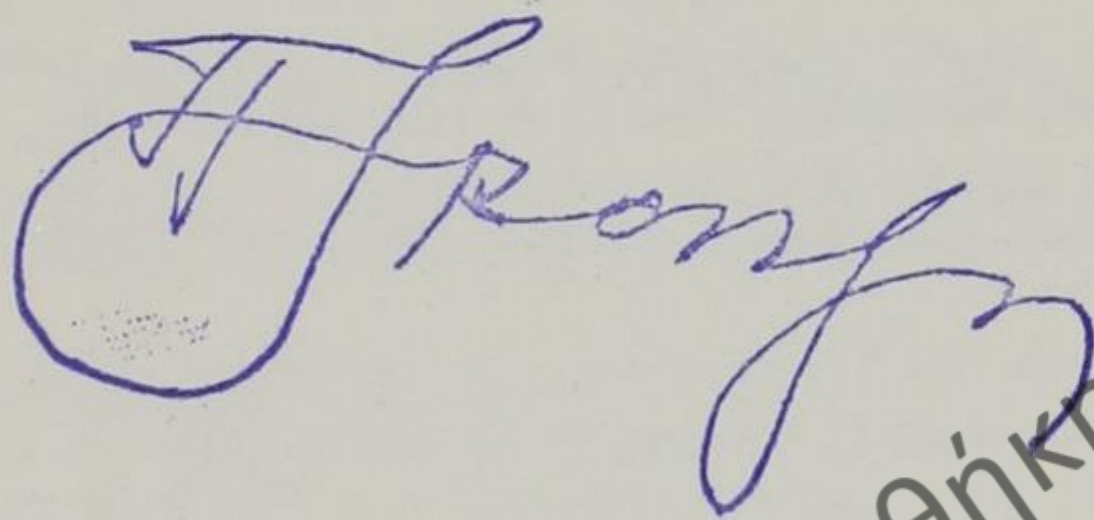
Γεννήθηκε στην Πυρσόγιαννη περί τό 1814. Τά γράμματα πού ἤξερε τά ἔμαθε στό Σχολεῖο τῆς Πυρσόγιαννης πού ἀρχικά νά λειτουργεῖ μέ ἐπαγγελματία Δάσκαλο ἀπό τό 1820. Εἶχε ὄρεξη γιά μάθηση καί τόν βοήθησε πολύ σ' αὐτό ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός του Ἱερέας Παπαγιάννης Φρόντζος.

Ἀνέλαβε καί ἀποπεράτωσε πολλές οἰκοδομικές ἐργασίες.

Τό πρῶτο Γιοφῦρι πού ἔφτιαξε ἦταν στή Θέση Ντέρτι, στενό τοῦ Σαρανταπόρου μεταξύ Καστάνιανης καί Στρατσανης στή Βόρεια εἴσοδο τοῦ Στενοῦ. Μετά ἔχτισε τό Γιοφῦρι τοῦ Ἀώου στήν Κόνιτσα καί μετά τήν ἀποπεράτωσή του ἀνέλαβε καί ἔχτισε τό γιοφῦρι τῆς Μπαλτούμας. Παντρεύτηκε δύο φορές. Ἡ πρώτη του γυναίκα ἡ Βασίλω, ἦταν ἀδελφή τοῦ Ἀποστόλου Σούρλα θεία τοῦ Ἰατροῦ Ζήση Α. Σούρλα. Μετά τό θάνατό της παντρεύτηκε γιά δεύτερη φορά μέ τήν Κεράτσω (Κερασά) πού ἦτο ἀπό τό Κάντσικο τῆς οἰκογενείας Ζιώγα. Παιδιά δέν ἀπέκτησε καί πέθανε περί τό 1893.

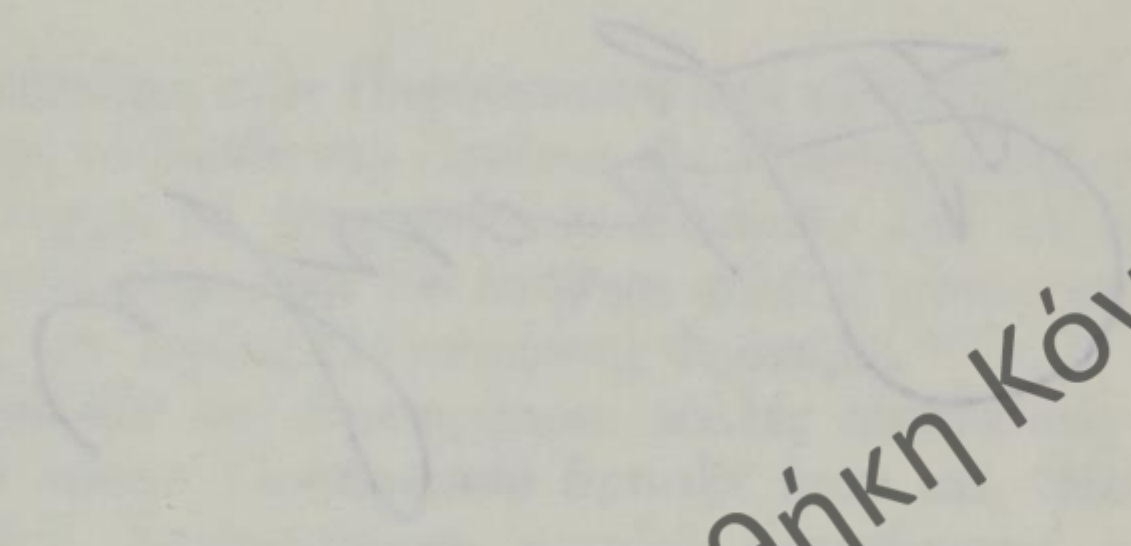
Τό σκίτσο τοῦ Ζιώγα Φρόντζου εἶναι ἔργο μέ σινική μελάνη τοῦ Ζωγράφου Γιάννη Σίμ. Ἔργο τοῦ ἰδίου εἶναι τό γεφύρι τῆς Κόνιτσας στό ἐξώφυλλο.

Κάθε γνήσιο αντίτυπο έχει την υπογραφή του
Συγγραφέα:

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επίσης γράφει ότι είναι η πρώτη φορά που
Συγγράφει:

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επιμέλεια: ...
Εκδόσεις: ...

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΙ

Στα χρόνια της βιβλιοθηκοθηρίας η παιδεία και η
παιδαγωγική διακρίθηκαν ως δύο διαφορετικές
πλευρές του ίδιου νομίσματος. Η παιδαγωγική
είχε ως αντικείμενο της μελέτης της τη σχέση
του ατόμου με την κοινωνία, ενώ η βιβλιοθηκοθηρία
επένδυσε τις προσπάθειές της στην ανάπτυξη
του βιβλίου ως μέσου για την επίτευξη της
παιδείας.

Η βιβλιοθηκοθηρία στην Ελλάδα υπήρξε
από τα πρώτα στάδια της ανάπτυξης της
παιδείας. Η βιβλιοθηκοθηρία στην Ελλάδα
είχε ως αντικείμενο της μελέτης της τη σχέση
του ατόμου με την κοινωνία, ενώ η βιβλιοθηκοθηρία
επένδυσε τις προσπάθειές της στην ανάπτυξη
του βιβλίου ως μέσου για την επίτευξη της
παιδείας.

Η βιβλιοθηκοθηρία στην Ελλάδα υπήρξε
από τα πρώτα στάδια της ανάπτυξης της
παιδείας. Η βιβλιοθηκοθηρία στην Ελλάδα
είχε ως αντικείμενο της μελέτης της τη σχέση
του ατόμου με την κοινωνία, ενώ η βιβλιοθηκοθηρία
επένδυσε τις προσπάθειές της στην ανάπτυξη
του βιβλίου ως μέσου για την επίτευξη της
παιδείας.

Άφιερώνεται στή μνήμη του πρωτομάστορα
Ζιώγα Φρόντζου

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Στά χρόνια τῆς βάρβαρης τουρκοκρατίας ἡ πατρίδα μας προσπάθησε ὅσο μπορούσε ν' αναπτύξει τὰ γράμματα πού πέρασαν ἀπό μεγάλη δοκιμασία, ἀφοῦ ὁ κατακτητής μέ κάθε μέσο γύρεψε ν' ἀφανίσει τό λαό μας, νά τόν κάνει νά ξεχάσει ὅ,τι εἶχε δημιουργήσει, νά τόν ρίξει στό σκοταδισμό, νά τοῦ συντριψει τίς πνευματικές, ἱστορικές, ἐθνικές καί ἠθικές του ἀρχές. Ἐτσι ἀνάμεσα στά σχολεῖα πού δημιουργήθηκαν τότε καί τό σχολεῖο τῆς Πυρσόγιαννης ἔπαιξε σημαντικό ρόλο στήν Παιδεία τῶν Ἑλλήνων.

Τό σχολεῖο τῆς Πυρσόγιαννης ἀναπτύχθηκε γρηγορότερα ἀπό τ' ἄλλα σχολεῖα τῆς λεκάνης τοῦ Σαρανταπόρου. Ἡ ἀνέγερση τοῦ κτιρίου εἶχε τελειώσει πρῖν ἀπό τό 1870 καί μέ τήν πρόσληψη τῶν ἀπαραιτήτων δασκάλων λειτούργησε ἀπό τότε ὡς Σχολαρχεῖο. Στήν τουρκοκρατία, ἀνάδειξε 15 δασκάλους, οἱ ὁποῖοι πρόσφεραν ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στή διάδοση τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων σέ πολλά χωριά τῆς Ἠπείρου, στή Θεσσαλία καί στήν περιφέρεια Φλωρίνης. Δυστυχῶς ὅμως τό κτίριο κάηκε τό 1914 καί ἀπό τότε μέ τή μεσολάβηση τῶν πολέμων λειτούργησε ὡς Δημοτικό Σχολεῖο μέ περιορισμένο ἀριθμό διδασκάλων. Γιά τοῦτο οἱ ὑπηρεσίες πού πρόσφερε στά δύσκολα χρόνια τῆς τουρκικῆς κατοχῆς κοντεύουν νά λησμονηθοῦν, νά χαθοῦν καί τό σχολεῖο ἄρχισε νά μήν ἀναφέρεται πουθενά ἀπό ἐκείνους πού ἀσχολοῦνται μέ τήν ἱστορία τῆς Παιδείας μας.

Συγκέντρωσα ὅσες πληροφορίες μπόρεσα γιά τήν ὅλη δράση τοῦ σχολείου καί τῶν δασκάλων τῆς Πυρσόγιαννης καί τὰ καταχώρησα στήν παρακάτω ἐργασία μου γιατί πιστεύω πώς ἱερό μας χρέος εἶναι νά μήν ξεχνᾶμε τούς σταθμούς τῆς πατρίδας μας κατά τήν πορεία της, μιᾶς πορείας δημιουργικῆς, μεγάλης καί διδακτικῆς.

Ἀθήνα, Ἀπρίλης 1980

ΠΕΤΡΟΣ Ι. ΦΡΟΝΤΖΟΣ

ΠΕΤΡΟΥ Ι. ΦΡΟΝΤΖΟΥ

**Η ΠΑΙΔΕΙΑ
ΣΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ
ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Καί οί Πυρσογιαννίτες Δάσκαλοι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΑΘΗΝΑ 1980

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΗΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 19990
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 9-9-81
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜΟΣ 3FO 94953 ΦΡΟ
Κωδ. Εξ: 7047

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

**Η ΠΑΙΔΕΙΑ
ΣΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ
ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ**

ΚΑΙ ΟΙ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΙΤΕΣ ΔΑΣΚΑΛΟΙ

Στό πόνημα τοῦ Περιοδικοῦ ἀρμολοῖ «Μπλούκια», μετακινήσεις καί κτίσματα τῶν μαστόρων τῆς Πυρσόγιαννης (τεῦχος 2 Δεκέμβρη 1976) ἀναγράφεται μεταξύ τῶν ἄλλων γιά τήν ὅλη δράση τοῦ καί ἀπόσπασμα ἀπό σημείωμα τοῦ παιδαγωγοῦ Εὐριπίδη Σούρλα πού δημοσιεύτηκε στό φύλλο 1 τοῦ Περιοδικοῦ Κόνιτσα καί πού ἀναφέρεται στό Γιοφύρι τῆς Κόνιτσας καί στόν Πυρσογιαννίτη πρωτομάστορα, Ζιώγα Φρόντζο, πού τό κατασκεύασε καί στήν ἀπάντησή πού ἔδωσε στούς Τούρκους ἀξιωματούχους πού εἶχαν ὀριστεῖ νά παραλάβουν τό ἔργο μετά τήν ἀποπεράτωσή του. Θαυμάζοντες οἱ Τούρκοι μηχανικοί, κατά τόν Ε. Σούρλα ἐντεταλμένοι γιά τήν παραλαβή τοῦ ἔργου, τήν ἀρχιτεκτονική ἀριότητα τοῦ ἔργου καί τήν ὅλη κατασκευή του, ρώτησαν τόν πρωτομάστορα σέ ποιό πολυτεχνεῖο εἶχε σπουδάσει καί αὐτός δήθεν ἀπάντησε κατά τόν Ε. Σούρλα, ὅτι εἶχε σπουδάσει στό Πολυτεχνεῖο τῆς Κράπας τῆς Πυρσόγιαννης. Οἱ Πυρσογιαννίτες ὅταν ἀναφέρουν στίς ὁμιλίες τους τήν Κράπα πού

είναι ύψωμα πάνω από τό χωριό, γνωστή γιά τίς σκληρές γιά χτίσιμο πέτρες καί τίς συνδέουν μέ ένα πρόσωπο, ύπονοοῦν ένα άτομο έντελῶς ἀγράμματο σάν πέτρα σκληρή καί ἀπελέκτη. Γι' αὐτό ὁ κ. Σούβλας στή μονογραφία του γιά τό Δημήτρη Ζγολόμπη, τόν ἀναφέρει ὡς τελείως ἀγράμματο. Ὁ δημοσιογράφος (τῶν Νέων τῶν Ἀθηνῶν) Κώστας Ρεσβάνης στήν ἐρευνά του ἀπό τήν Πυρσόγιανη (Νέα 5 Αὐγούστου 1977), γράφει: «Οἱ Πυρσογιαννίτες πού ἔφτασαν πρωτομάστοροι ὡς τήν Περσία καί Ἀφρική δέν ξέρανε οὔτε ἀνάγνωση καί γραφή. Στό Γ' τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ ἀρμολοῖ (σελ. 7) καί στό σημείωμα σχολεῖο στήν Πυρσόγιανη ἀναφέρεται ὅτι ἀπό πωλητήριο τοῦ μύλου τῆς ποταμιᾶς τοῦ ἔτους 1840 πού συμβάλλονται καί 15 γυναῖκες δηλώνουν ὅτι ὅλες εἶναι ἀγράμματες. Τά παραπάνω μέ ἀναγκάζουν ν' ἀσχοληθῶ καί ἐγώ μέ τήν παιδεία τῆς Πυρσόγιανης καί μέ τούς δασκάλους της, κατά τούς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας γιατί οἱ παραπάνω πρωτομάστοροι ὡς ὁ Ζιώγας (Γιῶργος) Φρόντζος καί ὁ Λάμπρος Μπέτσας καί λοιποί, ἔζησαν καί ἔδρασαν καί πέθαναν ἐπί τουρκοκρατίας πρό τοῦ 1913 ὅταν ἐλευθερώθηκε ἡ Πυρσόγιανη ἀπό τόν Τουρκικό ζυγό μαζί μέ τά ἄλλα χωριά τῆς λεκάνης τοῦ Σαρανταπόρου (παραπόταμου τοῦ Ἀώου) καί ἀποτέλεσαν ἀπό τότε τμήμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, καί τίς ἐγκυκλίους γνώσεις τους ἔμαθαν ἐπί τουρκοκρατίας ἀπό δασκάλους πού εἶχαν ἀναδειχθεῖ κατά τούς δύσκολους τούτους χρόνους τῆς τουρκικῆς κατοχῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πυρσογιάννης

Ἡ Πυρσόγιαννη πρέπει νά ἔπεσε στήν τουρκική κατοχή, περίπου κατά τό ἔτος 1430 ἀμέσως μετά τήν κατάληψη τῆς Κόνιτσας καί πρό τῆς ὑποταγῆς τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ κατάληψη τῆς Κων)πόλεως ἔγινε, ὅπως εἶναι γνωστό ἀργότερα τό 1453. Μέ τήν ὑποδούλωση στούς Τούρκους ἔπεσε γενικά ἡ πνευματική στάθμη τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων καί πουθενά σχεδόν, ἐκτός ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, δέ σιδάσκονταν τά γράμματα. Ὁ πρῶτος Πατριάρχης Γενναδιος Σχολάριος εἶχε παρατηρήσει ὅτι «οὕτω τῆς τῶν λόγων τέχνης ἀμελουμένης μή μόνον σοφίας κινδυνεύομεν στασιθεῖναι καί μαθημάτων ἀλλά καί τήν φωνήν αὐτήν ἡμῶν ἀγνοῆσαι». Στό ἀπομακρυσμένο αὐτό χωριό τῆς Πίνδου μέ τούς κτηνοτρόφους καί μικρούς γεωργούς καί πρό τῆς ὑποδούλωσης δέν μποροῦσε νά γίνει λόγος γιά κάποια στοιχειώδη Παιδεία γιατί ἡ μακραίωνη παράδοση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, ποτέ δέν θεωροῦσε τήν Παιδεία ὡς ἀναγκαία προϋπόθεση καί καθῆκον γιά ἓνα καλό Χριστιανό (Ρουσᾶνος Παχώνιος 16ος αἰώνας). (Ἱστορία Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τόμ. 10), ὥστε ἡ ὑποδούλωση δέν ἔφερε καμιά μεταβολή στήν πνευματική στάθμη τῶν κατοίκων τῆς Πυρσόγιαννης καί τῶν γύρω ὄρεινῶν συνοικισμῶν τῆς Πίνδου γιατί δέν ὑπῆρχε τότε παιδεία καί δέν δινόταν καμιά μόρφωση καί πρό τῆς ὑποδούλωσης πού ἡ Παιδεία περιοριζόταν στίς λίγες εὐπορες οἰκογένειες τῶν μεγά-

λων Ἀστικῶν Κέντρων τοῦ Βυζαντίου. Ἡ φυγή μάλιστα τῶν Λογίων ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη, Θεσσαλονίκη, Μυστρά καί ἄλλα ἀστικά κέντρα πρὸς τή Δύση, τίς παραδουνάβιες χῶρες, Οὐγγαρία καί Ρωσία, περιόρισε στό ἐλάχιστο τήν Παιδεία ἀκόμα καί σ' αὐτά τά κέντρα πού τήν καλλιεργοῦσαν πρό τῆς ἄλωσης κυρίως τά εὐπορα στρώματα τοῦ Βυζαντίου ὅπως εἶπαμε. Ἦταν τόση ἡ ἀμάθεια κατά τόν 15ο, 16ο καί 17ο αἰώνα, ὥστε καί σ' αὐτά ἀκόμη τά Μοναστήρια τοῦ Ἀγίου ὄρους στούς 6000 καλογήρους πού εἶχαν κατά τό 1553 καθὼς ἀναφέρει ὁ περιηγητήν BELLON μόνον 2 - 3 καλόγηροι σέ κάθε Μοναστήρι γνώριζαν ἀνάγνωση καί γραφή (Ἱστορία Ἑλλ. Ἔθνους τόμ. Ι σελ. 142). Δύο ἄλλοι (περιηγητές) ὁ THEVENOT στά 1655 καί ἀργότερα ὁ TOURNEFORT στά 1700 ἀναφέρουν, στά βιβλία τους ὅτι καί σ' αὐτά τά πλούσια Μοναστήρια τοῦ Ἀγίου ὄρους τοῦ μεγάλου Σπηλαίου καί τῆς Πάτμου μόλις τά 3% γνώριζαν ἀνάγνωση καί γραφή. Ὁ Εὐγένιος Γιαννούλης ὁ Αἰτωλός 1597 - 1682 ἓνας ἀπό τοὺς πῖο ἀξιόλογους κληρικούς καί λόγιους διδασκάλους τοῦ γένους, ὁ ἰδρυτής τῆς περίφημης Σχολῆς τῶν Ἀγροφῶν, ἔγραφε στά 1675 «ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Αἰτωλίας τῆς ἐμῆς ἀθλίας πατρίδος καί ἐπὶ πᾶσι σχεδόν τοῖς πέριξ ἐκείνη κλίμασιν ἐξέλιπε πρό πολλῶν ἤδη χρόνων ἅπαν καλόν μεθ' ὃ ἡ τῶν πεζῶν γραμμῶν γνῶσις... καί οὕτω συνέβη τοὺς ἐκεῖσε πάντας ἀναλφαβήτους γενέσθαι καί ἄγαν τρισβαρῆρους. Σπάνιον τι χροῖμα νῦν ὁ ἱερεὺς ἐκεῖ καί ὁ ἀπλῶς γραμμῶν εἶδησιν ἔχων (Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους τόμος 11ος σελ. 10). Ἄν στήν περίοδο αὐτή καί μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 17ου αἰώνα θελήσει κάποιος νά προσπαθήσει νά βρεῖ ἀνθρώπους πού νά γνώριζαν ἀνάγνωση καί γραφή στήν Πυρσόγιαννη, θά ἦταν πολὺ ἀνεδαφικός καί ξένος πρὸς τήν πραγματικότητα πού ἐπικρατοῦσε. Ἡ ἀμάθεια ἦταν γενική καί ἐκάλυπτε ὅλο τόν ὑπόδουλο στούς Τούρκους Ἑλλαδικό χῶρο, ἐκτός ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων. Ἡ κατάσταση ὅμως αὐτή, τῆς γενικῆς ἀμάθειας ἄρχισε νά βελτιώνεται στά μέσα τοῦ 17ου καί στίς ἀρχές τοῦ 18ου αἰώνα. Ἡ ἀνάπτυξη τῆς Ναυτιλίας, τῶν Μεταφορῶν, τῆς οἰκοτεχνίας, τῆς χειροτεχνίας καί τοῦ ἐμπορίου καί ἡ δημιουργία ἀστικῶν κέντρων, ἀνέβασε τό βιοτικό ἐπίπεδο τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων καί ἡ ἐπαφή μέ τή Δύση, Βενετία κλπ., εἶχε σάν συνέπεια καί τό ἀνέβασμα καί τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου καί τή θέληση γιά γράμματα καί

μόρφωση πού τούς ἦταν ἀπαραίτητα γιά τήν ἀσκήση τοῦ ἐμπορίου, ναυτιλίας καί χειροτεχνίας τους. Ἡ δημιουργούμενη στό μεταξύ ἀστική τάξη, ἦταν ἡ κινητήρια δύναμη γιά τό ἀνάβασμα καί τοῦ βιοτικοῦ καί τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τῶν ὑποδούλων. Οἱ χειροτέχνες, οἱ ἀγωγιάτες, οἱ ναυτιλόμενοι καί οἱ ἔμποροι ἔρχονταν σ' ἐπαφή καί μέ ἄλλα ἀστικά κέντρα καί δέχονταν ἀμέσως τήν ἐπίδραση τοῦ πολιτισμοῦ τους. Σπουδαία συμβολή στήν ἀνάπτυξη τῆς Παιδείας στήν Ἡπειρο, ἔπαιξε ἡ ἴδρυση στά Γιάννενα κατά τό ἔτος 1676 μέ δαπάνες καί μέριμνα τῶν Ἡπειρωτῶν στή Βενετία, Ἐμμαν. Γκιούμα καί Λεονταρή Γκιούμα Σχολῆς, πού ἀρχικά ἔφερε τό ὄνομά τους καί ἀργότερα μετονομάστηκε σέ Μπαλαναία Σχολή ἀπό τούς διδάξαντες Μπαλᾶνο Βασιλόπουλο καί Κοσμᾶ Βασιλόπουλο. Ἀργότερα ἰδρύθη στά 1742 ἡ Μαρουτσαία Σχολή μέ δαπάνες τῶν ἐν Βενετία ἀδελφῶν Σίμου καί Λάμπρου Μαρούτση στήν ὁποία δίδαξε ἕως καί ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης καί τελευταῖος ὁ Ἀθ. Ψαλίδας, μέχρι τό ἔτος 1797 ὅταν ἔπαψε νά λειτουργεῖ καί ἀνασυστήθη στή συνέχεια ἀπό τόν ἐγκατεστημένο στή Ρωσία ἔμπορος Ζωή Καπλάνη καί λειτούργησε ὡς Καπλάνεως Σχολή. Στά 1828 ἰδρύθη ἡ Ζωσιμαία Σχολή ἀπό τούς ἐμπορευόμενους στή Ρωσία ἀδελφούς Ζωσιμάδες. Μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνα δέν ἔχομε μαρτυρίες ὅτι στίς σχολές αὐτές αἰτήσαν παιδιά ἀπό τήν Πυρσόγιαννη. Πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι καί στά μοναστήρια ἄρχισε νά ἀνεβαίνει τό πνευματικό ἐπίπεδο καί νά συμβάλουν ἔστω καί περιορισμένα στήν Παιδεία τῶν ὑποδούλων. Τά πλησιέστερα Μοναστήρια πρὸς τήν Πυρσόγιαννη ἀπ' ὅσα γνωρίζω ἦταν στά πρῶτα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας στό νησί τῶν Ἰωαννίνων, δύο Μονές, σπουδαιότερα ἦταν τῶν Φιλανθρωπινῶν, ὅπου ἐλειτούργουν δύο Σχολές οἱ ὁποῖες ἔπαιξαν καί κάποιο ρόλο στήν Παιδεία. Ἀκόμη τοῦ Γηρομερίου τῆς Μολυβδοσκεπάστης καί πρὸς τή Μακεδονία τῆς Ζάβορδας πλησίον τῶν Γρεβενῶν πού ἰδρύθη τό 1534 ἀπό τό λαϊκό ἱεροκέρυκα Ὁσιο Νικάνωρα (1491 - 1549). Ἐπῆρχαν καί ἄλλα Μοναστήρια γύρω τῆς Πυρσόγιαννης ὅπως τῆς Μόλιτσας, τῆς Ζέρμας, τῆς Στράτσανης καί ἀργότερα τοῦ Στομίου τῆς Κόνιτσας ἀλλά ὅσον ἀφορᾶ τήν Παιδεία ἡ δράση τους ἦταν πολύ περιορισμένη. Δέν ἔχομε ὅμως στοιχεῖα ἢ κάποια μαρτυρία ὅτι τά Μοναστήρια αὐτά ἔπαιξαν κάποιο ρόλο στή

μόρφωση τῶν Πυρσογιαννιτῶν τουλάχιστον μέχρι τό 1700. Στήν Πυρσόγιαννη υπῆρχε οἰκογένεια καλογήρου, πράγμα πού φανερώνει ὅτι κάποιος εἶχε γίνει καλόγηρος, δέν διασώθηκε ὁμῶς στήν παράδοση τοῦ χωριοῦ ὅτι ἔμαθε γράμματα τά ὅποια μετέδωσε στή συνέχεια σέ συγχωριανούς του. Ἐπίσης ἀναφέρεται ὅτι καί στό Μοναστήρι τῆς Ζέομας χρημάτισε ἡγούμενος Πυρσογιαννίτης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Πρὶν προχωρήσουμε στὴν ἀρχὴ τῆς Παροικίας τῆς Πυρσόγιανης κρίνουμε σκόπιμο νὰ προτάξουμε μιὰ σύντομη ἱστορία τοῦ χωριοῦ, γιὰ τὴ βιωτικὴ ἀπασχόλησιν καὶ τὴν κοινωνικὴ ἐν γένει σύνθεσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πυρσόγιανης κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς κατοχῆς 150, 160 καὶ 170 αἰώνα.

Τὸ μέρος πού εἶναι σήμερον χτισμένο τὸ χωριό, κατοικοῦσαν καὶ πρὸ τῆς Τουρκοκρατίας στὴν ἐπάνω συνοικία δύο πατριαρχικὲς κτηνοτροφικὲς κυρίως οἰκογένειες τῶν Σουρλαίων καὶ οἱ πρόγονοι τῶν Ζερυφίων οἱ ὁποῖες ἀσχολοῦνταν καὶ μὲ τὴ γεωργία ἀλλὰ κυρίως μὲ τὴν κτηνοτροφία καὶ εἶχαν ἀπὸ αὐτὴ καλύτερη οικονομικὴ δυνατότητα καὶ ἐπάρκεια γιὰ μεγαλύτερη οικονομικὴ ἀνάπτυξιν, γιατί ὁ κλάδος αὐτός τῆς οἰκονομίας μποροῦσε στὴν ὅλη ἐδαφικὴ ἔκτασιν τοῦ χωριοῦ νὰ ἀναπτυχθῆ καὶ νὰ κάνει εὐπορότερους τοὺς ἀπασχολούμενους μὲ τὴν κτηνοτροφία σὲ ἀντίθεσιν μὲ τὴ γεωργία πού τὸ ἄγονο τοῦ ἐδάφους δὲν παρεῖχε δυνατότητες γιὰ καλύτερη ἀνάπτυξιν. Οἱ κτηνοτρόφοι αὐτοὶ τὸ χειμῶνα ὀδηγοῦσαν τὰ ποίμνιά τους στὰ χειμαδιά κυρίως στὴ Θεσσαλία καὶ τὸ καλοκαίρι τὰ ἀνέβαζαν στὶς θερινὲς βοσκὲς τοῦ χωριοῦ. Ἡ περοχὴ τῆς Δυτικῆς Πίνδου πού βρίσκεται ἡ Πυρσόγιανη, ὑποτάχθηκε στοὺς τούρκους ἀμέσως μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κόνιτσας καθὼς παραπάνω ἀνάφερα, πού ἔγινε τὸ 1430 καὶ πρὸ τῆς παραδόσεως τῶν Ἰωαννίνων πού ἔγινε τὸ 1431 μῆνα

Ὁκτώβριο στό Σινάν Πασᾶ. Τότε ὅπως ἀναφέρουν οἱ ἱστορικοί, ἀντιπροσωπεῖες ὄλων τῶν γύρω ὀρεινῶν συνοικισμῶν τῆς λεκάνης τοῦ Σαρανταπόρου (παραποτάμου τοῦ Ἄωου) Βορειοανατολικά τῆς Κόνιτσας κατέβηκαν στήν Κόνιτσα καί ἐδήλωσαν ὑποταγή στούς Τούρκους. Ἀπό μέρους τῶν συνοικισμῶν τῆς περιοχῆς Πυρσόγιαννης προΐστατο ὁ Ἀρχηγός τῆς σημερινῆς οἰκογενείας τῶν Σεριφέων πού σ' αὐτόν δόθηκε ἀπό τούς Τούρκους καί ὁ τίτλος τοῦ Σερίφη πού σημαίνει πιστός, ὡς πιστοῦ πλέον ὑπηκόου τοῦ Σουλτάνου. Καί ἡ δήλωση αὐτή τῆς ὑποταγῆς εἶναι ὁ λόγος πού παραχωρήθηκαν ὀρισμένα προνόμια αὐτοδιοίκησης καί διαχείρισης τῆς Κοινοτικῆς περιουσίας σύμφωνα μέ τούς ὀρισμούς τοῦ Κορανίου καί ὄχι ἡ δράση ἀργότερα ὀρισμένων προσώπων πού εἶχαν δεσμούς μέ τόν κατακτητή καθὼς θέλουν νά παρουσιάσουν μερικοί πού ἀσχολήθηκαν μέ τό θέμα αὐτό. Τά προνόμια αὐτά, προσέλαβαν γενικό χαρακτήρα γιά ὅλους τούς ὑποδούλους καί ἐνομοποιήθησαν μετὰ τήν κατάληψη τῆς Κων)ως μέ δήλωση τοῦ Πορθητῆ πρὸς τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Γεννάδιο Σχολάριο. Κατά τήν περίοδον αὐτή τῆς τούρκικης κατοχῆς γύρω ἀπό τίς δύο αὐτές οἰκογένειες βρισκόνταν στήν πάνω συνοικία σέ ἐξάρτηση καί μερικές ἄλλες οἰκογένειες αἱ ὁποῖες βοηθοῦσαν στή συντήρηση καί ἀνάπτυξη τῆς κτηνοτροφίας τους, κατά τό κρατοῦν τότε σύστημα κατά τό ὁποῖο οἱ ποιμένες αὐτοί προσφεραν ὑπηρεσίες στόν Τσέλιγκα γιά τή φύλαξη καί βόσκησι τῶν ζώων καί ἔπαιρναν καί κάποια ἀμοιβή, εἶχαν ὅμως παράλληλα τό δικαίωμα νά διατηροῦν γιά δικό τους ὄφελος καί μερικά γιδοπρόβατα. Οἱ οἰκογένειες αὐτές πού παράλληλα ἦταν καί γεωργικές πρέπει νά ἀναζητηθοῦν μεταξύ ἐκείνων τῆς ἐπάνω συνοικίας πού γιόρταζαν μαζί μέ τούς Σουρλαίους καί Σερίφηδες τόν Ἅγιο Συρίδωνα ὡς προστάτη τους ἀφοῦ ὁ γιορτασμός τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα στήν ἄνω συνοικία ἔπαιρνε γενικό χαρακτήρα. Οἱ οἰκογένειες αὐτές πρέπει νά ἦσαν. Κακαγιώτη, Γκεραβέλη, Νίτσου, Στέκου, Ξιούνα, Ντόβα, καί ἦσαν ἀρχικά ἐγκατεστημένες μαζί μέ τούς Σουρλαίους καί Σερίφηδες. Στό σημερινό χῶρο τοῦ χωριοῦ μετὰ τήν τούρκικη κατοχή ἐγκαταστάθηκαν καί οἱ οἰκογένειες πού ἀσχολοῦνταν κυρίως μέ τή γεωργία καί τή μικρή κτηνοτροφία. Στήν κάτω συνοικία ἐγκαταστάθηκαν οἱ οἰκογένειες Ἀθανασίου μετέπειτα Παπαλάμπρου (κλάδος Παπαλαμπροῖδη) Κιώχου, Ματαρᾶ, Ἄ-

ποστόλου, Πύρσου, Πάτση, Τσέμπα, βραδύτερα ή οικογένεια Κουλούρη και πιθανόν και άλλες πού εξέλειπαν αργότερα. Όλες αυτές οι οικογένειες γιόρταζαν τον Άγιο Μηνᾶ ως προστάτη τους και είχαν κοινή τήν προέλευση. Στά δυτικά εγκαταστάθηκαν προερχόμενες από τή Δυτ. Μακεδονία οι Στελάδες (κλάδοι, Σχόρεμα, Τσίπα, Ράγιου οι πρόγονοι τῆς οικογένειας Παπακώστα οι Γιαντσούληδες, Βαζούκηδες και πιθανόν και ή οικογένεια Σπύρου, ως και οι Βελόνη και Δαμούση και είχαν προστάτη τους και γιόρταζαν τήν 1η Νοεμβρίου τούς Ἁγίους Ἀναργύρους. Βορειοδυτικά εγκαταστάθηκαν οι οικογένειες Γκάσιου (κλάδοι Παπαγεωργίου, Φλώρου, Χαρσούλη και Πετσίνη) ή Παράσχη (κλάδος Παπανικολάου). Οι αρχικές οικογένειες πού εγκαταστάθηκαν ἦσαν οργανωμένες γεωργικές οικογένειες μέ αρκετή ἔκταση καλλιεργήσιμη γύρω από τά σπίτια τους, μέ ἀχυρῶνες και ἀλώνια παραλληλα δέ είχαν και μικρή κτηνοτροφία. Ὑδροεύονταν δέ οι κάτω οικογένειες από τίς δύο βρύσες τοῦ Γκουμπέ και τοῦ Πρόκου, οι δέ Γκασιάδες από τή βρύση πού φέρνει τ ὄνομά τους και διατηροῦσαν οι Γκασάδες μεγαλύτερη κτηνοτροφία. Κατά τούς χρόνους τῆς ὑποδούλωσης σέ ὅλη τήν περιοχή τῆς σημερινῆς Κοινότητας Πυρσόγιαννης και πρὸς τά Δυτικά ὑπῆρχαν διάφοροι μικροί, συνοικισμοί ἀγροτῶν και χειροτεχνῶν μέ μικρή κτηνοτροφία στίς θέσεις Ζέλιβο, Μουζγκα, Παναγία, Ἅγιο Ἀθανάσιο, Ἅγιο Νικόλαο Χαλκιάδων, Ἁγίους Ἀποστόλους και ἄλλοῦ. Κέντρο αὐτῶν τῶν συνοικισμῶν ἦταν ὁ παρά τήν Ἐκκλησία τῆς Παναγίας συνοικισμός. Ἡ Ἐκκλησία αὐτή σώζεται και σήμερα και τήν 15η Αὐγούστου ἐξακολουθεῖ νά γίνεται πανηγύρι μέ τήν προσέλευση ὄλων τῶν ἐκπατρισθέντων Πυρσογιαννιτῶν. Στό ὕψωμα πρὸς τά δυτικά τοῦ συνοικισμοῦ τῆς Παναγίας οι κάτοικοι είχαν ἀχυρῶνες και ἀλώνια γιά τό ἀλώνισμα τῶν σιτηρῶν γιατί ἐκεῖ φυσοῦσε ἀγέρας και γίνονταν καλλίτερα τό λύχνισμα τῶν σιτηρῶν μετά τό ἀλώνισμα, δηλαδή μέ τή βοήθεια τοῦ ἀγέρα, ξεχώριζαν τό σιτάρι ἀπό τά ἄχυρα πράγμα, πού δέν θά μπορούσαν νά τό κάνουν εὔκολα στό βάθαιμα τοῦ χώρου γύρω τῆς Παναγίας πού εἶναι ἀπάνεμο. Γι' αὐτό τό ὕψωμα αὐτό μέχρι και σήμερα ὀνομάζεται Ἀλώνια.

Κατά τούς πρώτους χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας καθώς

διατήρησε ή παράδοση, ένας κάτοικος μέ γερή φωνή ανέβαινε στό ύψωμα αυτό καί καλοῦσε τούς ἐνήλικους ἄνδρες νά μαζευτοῦν γιά νά ρίξουν τό δευτέρι, δηλαδή νά μοιράσουν τό ἐπιβαλλόμενο ἀπό τούς Τούρκους χαράτσι ἀνάλογα σ' ὅλους τούς κατοίκους τῶν συνοικισμῶν αὐτῶν (Ζελεβιῶτες καί Μουζγιῶτες, ἐλάτε νά ρίξουμε τό δευτέρι). Οἱ κάτοικοι τῶν συνοικισμῶν αὐτῶν ἀσχολοῦνταν κυρίως μέ τή γεωργία καί τή μικρή κτηνοτροφία. Κάθε ἕνας εἶχε ἰδιόκτητο χωράφι, ὑπῆρχε ὅμως καί σέ κάθε συνοικισμό καί ἀρκετός κοινόχρηστος χῶρος γιά τή βόσκησι τῶν αἰγοπροβάτων καί τήν προμήθεια καυσοξύλων, χόρτων καί ἄλλων εἰδῶν πού μπορεῖ νά παράγει ἕνα δάσος. Ἐλεύθερο δέ ἦταν στούς χῶρους αὐτούς καί τό κυνήγι. Στήν κορυφή τῶν συνοικισμῶν τό βουνό ἦταν ἐλεύθερο γιά τή βόσκησι τῶν ζώων καί τήν προμήθεια ξυλείας γιά τίς οἰκοδομές. ὑπῆρχαν ὅμως καί οἰκογένειες στούς συνοικισμούς γύρω ἀπό τίς ἐκκλησίες Ἁγίου Ἀθανασίου καί Ἁγίου Νικολάου πού ἀσχολοῦνταν καί μέ τίς τέχνες, κυρίως μέ τήν κατασκευή γεωργικῶν ἐργαλείων ἀπό σίδηρο καί οἰκιακῶν σκευῶν ἀπό χαλκό καί οἱ συνοικισμοί αὐτοί ἔφεραν τό ὄνομα «Χαλκισοί».

Τόν κάθε συνοικισμό τόν διοικοῦσε ἕνας ἀρχηγός πού μαζί μέ τούς γεροντότερους ἔλεγαν καί τά προβλήματα καί τίς διαφορές πού παρουσιάζονταν μέσα σέ κάθε συνοικισμό, ἀφοῦ καί οἱ κάτοικοι ἀπόφευγαν νά προσφεύγουν στά Τουρκικά Δικαστήρια γιά περιουσιακές διαφορές, γιατί καί τό ἀντικείμενο ἦταν μικρῆς ἀξίας καί τά ἔξοδα δυσανάλογα τῆς ἀξίας. Οἱ διαφορές οἰκογενειακοῦ δικαίου ἐλύνονταν ἀπό τό Μητροπολίτη Βελλῆς ἀργότερα Βελλᾶς καί Κονίτσης καί τό Ἐπισκοπικό Δικαστήριο σύμφωνα καί μέ τά παραχωρηθέντα προνόμια ὅπως παραπάνω ἀνάφερα.

Εἶναι γνωστό πῶς καί πρίν ἀπό τήν ὑποδούλωση κατοικοῦσαν σέ διάφορους συνοικισμούς καί κάτοικοι σλαβικῆς προέλευσης Χριστιανοί Ὀρθόδοξοι τό Θρήσκευμα, οἱ ὁποῖοι εἶχαν δώσει καί σλαβικά ὀνόματα σέ διάφορες τοποθεσίες τῆς περιοχῆς τῆς Κοινότητος, ὅπως Ζέλιβο, Μούσγκα Κροῦσα, Μιτσοράβιανη, Τσέρνο Βόδα κλπ. καί αὐτή ἡ ὀνομασία τοῦ χωριοῦ Πυρσόγιαννη ἔχει σλαβική προέλευση, ἐνῶ τό ἀρχικό ὄνομα ἦταν Προσόγιαν καί ἀργότερα ἔγινε Προσόγιαν, Προυσόγιαν

καί τελικά Πυρσόγιαννη, από πρωτοβουλία τῶν διδασκάλων τοῦ χωριοῦ. Τά σλαβικά αὐτά φύλα ἰσομοιώθηκαν μέ τόν καιρό ἀπό τά ἑλληνόφωνα καί ἀπό κοινοῦ ἀντιμετώπισαν τόν κατακτητή, κοινή ἄλλωστε ἦταν ἡ μοίρα τους καί κατά τήν κατάκτηση μόνο ἡ Ἑλληνική γλώσσα, μιλιόταν ἀπό ὅλους τοὺς κατοίκους. Οἱ παραπάνω συνοικισμοί μέ πρωτοβουλία τῶν κατακτητῶν συγκεντρώθηκαν στό σημερινό χωριό γιατί αὐτό βοήθησε τόν κατακτητή καί στήν εἰσπραξη τῶν φόρων. Γιά νά ἐπιταχύνει αὐτή τή συγκέντρωση, ἔχτισε καί σταθμό πάνω ἀπό τό χωριό, στό βουνό, ἀπό τό ὁποῖο καί ἡ ὀνομασία τῆς θέσεως Νταμπούρι. Ἐκεῖ τοποθέτησε φρουρά ἀπό στρατιῶτες καί ἔτσι ἡ Τουρκική Διοίκηση ἔδινε στοὺς κατοίκους καί κάποια ἀσφάλεια στίς ἐπιδρομές τῶν Ἀλβανῶν. Γι' αὐτό καί οἱ κάτοικοι τή μεταφορά τους τήν ἀπεδέχθησαν χωρίς διαμαρτυρίες καί κατά τό 17ο αἰῶνα ὅλοι οἱ παραπάνω συνοικισμοί συγκεντρώθηκαν στό σημερινό χωριό. Ἀλλά καί ἡ ἡμιονική ἀτραπός πού ἔγινε ἀπό Κόνιτσα πρὸς Ἐρσέκα στήν ὁποία περνοῦσαν συχνά Τουρκικά στρατεύματα γιά τή διατήρηση τῆς κυριαρχίας τους ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας, μετά τήν καταστολή τῆς ἀνταρσίας τοῦ Σκεντέρμπεη (1403 — 1468) βοήθησε στήν ἐγκατάσταση καί τῶν γύρω συνοικισμῶν στή σημερινή θέση τοῦ χωριοῦ ἀπ' ὅπου περνοῦσε καί ἡ ἀνωτέρα ἡμιονική ἀτραπός πού κατά μῆκος τῆς ἐγκαταστάθηκαν καί ἄλλες κοινότητες βορειότερα. Ἀπό τοὺς γύρω οἰκισμοὺς οἱ Τσουβαλάδες ἀπό τήν Παναγία ἐγκαταστάθηκαν στό κέντρο ἀπάνω ἀπό τή βρύση τοῦ Γκουμπέ (Μαυροζήσης, Κοντοζήσης εἶναι κλάδοι τῆς αὐτῆς οἰκογενείας). Οἱ Ντουμπαῖοι ἀργότερα Δούμα) κλάδος αὐτῶν Τζάτξος καί οἱ Τσαναῖοι ἀπό τοὺς γύρω τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων χωριῶν, ἐγκαταστάθηκαν βορειοδυτικά μεταξύ τῶν Στελάδων καί Περωνάδων.

Οἱ οἰκογένειες, Τσάλη καί μερικές ἄλλες ἀπό τό Ζέλιβο καί ἄλλους συνοικισμοὺς δίπλα καί ἀπάνω ἀπό τοὺς Τσαναῖους. Οἱ Μπιρκαῖοι ἀπό τόν Ἅγιο Νικόλαο Χαλκιάδων, καθὼς καί οἱ οἰκογένειες Τσουράκη, Νούκου, Τσερώνη καί Γκόρτσου (ἀρχικά εἶχε τό ἐπώνυμο Ἀνδρώνη) καί Γκόψη στήν πάνω συνοικία. Οἱ Περωνάδες, Μπαλτάδες καί αὐτοὶ ἀπό τοὺς συνοικισμοὺς τῶν Χαλκιάδων ἐγκαταστάθηκαν βορειοδυτικά

(κλάδοι αὐτῶν εἶναι οἱ οἰκογένειες Εὐαγγέλου, Ἀλεξίου). Οἱ Μπατσκέοι Νταλαμπέρα, Καλίνη, καί Λίντα ἀπό τό συνοικισμό γύρω τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου, στά Νοτιοανατολικά. Ἡ οἰκογένεια τῶν Ντουκέων (ἀργότερα Δούκα), κλάδος αὐτῶν, ἡ οἰκογένεια Χατζῆ, ἐγκαταστάθηκε στό κέντρο τοῦ χωριοῦ. Κατά μία γνώμη πού διατήρησε ἡ παράδοση, ἡ οἰκογένεια αὐτή εἶναι κλάδος τῶν Σουρλαίων, διαφώνησε ὅμως ὁ ἀπώτερος πρόγονος μέ τόν ἀρχηγό τῆς οἰκογένειας αὐτῆς καί ἤρθε καί ἐγκαταστάθηκε στήν κάτω συνοικία. Ἡ γνώμη αὐτή ἐνισχύεται καί ἀπό τό γεγονός ὅτι οἱ οἰκογένειες Δούκα καί Χατζῆ γιορτάζουν τόν Ἅγιο Σπυρίδωνα, πού κυρίως γιορταζόταν ἀπό τήν πάνω συνοικία. Ἐτσι τό χωριό στά τέλη τοῦ 17ου αἰῶν., ἔγινε περισσότερο μαζικό καί ἀριθμοῦσε περισσότερες ἀπό 200 οἰκογένειες. Εἶχε ἐκτός ἀπό τά διάφορα ἐξωκλήσια πού ἀναφέραμε καί δύο κεντρικές ἐκκλησίες, τόν Ἅγιο Γεώργιο στήν Ἄνω συνοικία, πού χτίστηκε ἀρχικά τό 1712, κατεδαφίστηκε ἀπ' τά θεμέλια καί ἄρχισε ἡ ἀνοικοδόμησή του τό 1905, τόν Ἅγιο Νικόλαο στήν Κάτω συνοικία πού χτίστηκε ἀρχικά τήν ἴδια περίπου ἐποχή καί ἀνακαινίστηκε καί μεγάλωσε τό 1772 ὅπως ἔδειξαν καί ὠρισμένα εὐρήματα καί παλαιότερα κτίσματα πού ἤρθαν στό φῶς τελευταῖα. Ἀργότερα προστέθηκαν καί δύο ἀκόμη ἐκκλησίες στήν ἄκρη τοῦ χωριοῦ τοῦ Ἀγίου Μηνᾶ στήν κάτω συνοικία μέ δαπάνη καί μέριμνα τῶν οἰκογενειῶν Φρόντζου καί τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου στήν ἄνω Συνοικία μέ δαπάνη καί μέριμνα τῆς οἰκογενείας Βαλτᾶ.

Τό ἔτος 1684 κηρύχτηκε ὁ βενετοτουρκικός πόλεμος, ὁ ὁποῖος παρέσυρε στή δύνη του καί πληθυσμούς ἀπό τά παράλια τῆς Ἠπείρου. Οἱ Ἐνετοί μετὰ τήν κατάληψη τῆς Πελοποννήσου, ἐπετέθηκαν κατὰ τῶν παραλίων τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, στήν Πρέβεζα, ἀργότερα δέ μέ ἐθελοντές Ἠπειρωῶτες καί Χεμαριῶτες ἐπαναστάτες κατέλαβαν τήν Κανίνα ἀνατολικά τῆς Αὐλώνας καί ἀργότερα καί αὐτή τήν Αὐλώνα. Ἡ Βενετική αὐτή νίκη σέ συνδυασμό καί μέ ἄλλες ἐπιτυχίες στή Δαλματικά παράλια ἀνοιξαν τό δρόμο γιά τήν ἐπανάσταση καί ἄλλων χωριῶν τῆς Ἠπείρου ἀπό τό Ἀργυροκάστρο καί τή Χρυσίδα, ὡς τό Σούλι καί παρυφές τῆς Ἄρτας (Ἱστορ. Ἑλλάς. Ἐθνους τόμος ΙΑ' σελ. 30 καί ἐπόμενα). Μετά τή λήξη τοῦ πολέμου αὐτοῦ τό 1699 μέ τή συνθήκη τοῦ Κόρλοβιτς, οἱ πληθυσμοί τῶν χωριῶν αὐτῶν, ἔμειναν χωρίς προστασία στήν διάθεση τῶν κατακτητῶν καί εἴτε γιατί εἶχαν κάποια συμμετοχή στόν πόλεμο, εἴτε ἀπό φόβο ἐκδικήσεων, παρατηρήθη φυγή ὀρισμένων οἰκογενειῶν πρὸς τά βουνά ὅπως συνήθως συνέβαινε κατὰ τούς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Τέτοιες οἰκογένειες πού κατέφυγαν στήν Πυρσόγιαννη ἦσαν ἀρχικά οἱ πρόγονοι τῶν οἰκογενειῶν Φρόντζου. Καθώς ἀναφέρει ἡ παράδοση ἓνας ἱερέας μέ τό ὄνομα Παπαγιάννης κατὰ πάσα πιθανότητα καί μέ τόν ἀνεψιό του ἀπό ἀδελφό ἔφρασαν διωκό-

μενοι στό χωριό. Στήν ἀρχή ἐγκαταστάθηκαν στή θέση Γράβος σέ πρόχειρα ὑπόστεγα σκεπασμένα μέ κλαδιά δένδρων, τά λεγόμενα φροντζάτα, ἀπό ὅπου πῆραν καί τό ἐπώνυμο πού τούς ἔδωσαν οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ. Ἴσως αὐτή ἡ πρόχειρη ἐγκανάσταση νά ἔγινε καί ἀπό λόγους προνοίας, γιά νά ἔχουν τή δυνατότητα ὅταν παρουσιαστοῦν Τοῦρκοι νά τό σκάσουν γιά τό βουνό. Τό πιθανότερο ὅμως εἶναι ὅτι τοῦτο ἔγινε ἀπό ἄρνηση τῶν κατοίκων τῆς Πυρσόγιαννης νά τούς δεχθοῦν, μήπως αὐτό ἤθελε χαρακτηριστεῖ πώς ὑποθάλλουν ἐπαναστάτες καί τιμωρηθοῦν ὀμαδικά ἀπό τόν κατακτητή, ἀφοῦ αὐτοί πού κατέφυγαν ἐκεῖ προέρχονταν ἀπό μέρος, ὅπου εἶχε ἐκδηλωθεῖ ἐπανάσταση κατά τῶν κατακτητῶν καί θά μπορούσαν νά χάσουν καί τά προνόμιά τους πού εἶχαν δοθεῖ ἀρχικά στό χωριό ὅπως παραπάνω ἀνάφερα, καί ὅπως ἔγινε καί στά Γιάννενα μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ Διονυσίου Σκυλοσόφου πράγμα πού γνώριζαν οἱ Πυρσογιαννίτες. Ἡ ἔλλειψη ὅμως ἱερέα στό χωριό, ἡ ἄνεπάρκεια ἐκείνου πού τυχόν ὑπῆρχε νά ἀνταποκριθεῖ πλήρως στά καθήκοντά του μετά τήν αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ, ἀνάγκασε τούς κατοίκους νά ἐπιτρέψουν τήν ἐγκατάσταση στό χωριό τῶν Φροντζάδων, ὅπως τούς εἶχαν ἀποκαλέσει. Γιά νά ἐπιτραπῇ ἡ ἐγκατάσταση βοήθησε καί ἡ ἀνάπαυλα πού μεσολάβησε καί ἡ προσπάθεια τῶν Τοῦρκων ν' ἀποσπάσουν τόν Ἑλληνικό πληθυσμό ἀπό τήν ἐπιρροή τῶν Ἑνετῶν. Ἡ ἐγκατάσταση στήν ἀρχή τῶν Φροντζάδων ἔγινε σέ οἰκία πού χτίστηκε σέ οἰκόπεδο πού ἀγοράστηκε ἀπό τήν οἰκογένεια Λίντα πού ἦταν ἐγκαταστημένη προηγούμενα στό χωριό, ὅπως παραπάνω εἶπαμε. Ἡ οἰκία αὐτή περιῆλθε διαδοχικά σέ ἀπογόνους τῆς οἰκογενείας καί τελικά στόν Γεώργιο Κ. Φρόντζο ἢ Ζάνα. Ἐπακολούθησε ὅμως ὁ τελευταῖος Βενετοτουρκικός πόλεμος 1714 ἕως 1718 κατά τόν ὁποῖο τό Ἑλληνικό στοιχεῖο ἡ ἔμεινε οὐδέτερο ἢ εὐνόησε τό στρατόπεδο τῶν Ὀθωμανῶν. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἐκτός ἀπό τά στρατεύματα πού ἔστειλαν γιά τήν ἀνακατάληψη τῆς Πελοποννήσου, μετακίνησαν καί στρατεύματα στήν Ἠπειρο καί Ἀκαρνανία γιά νά καταλάβουν ἐκεῖ καί ἄλλες θέσεις καί νά τίς προωθήσουν πρὸς τά νησιά τοῦ Ἰονίου. Τῆ 15ῃ Ἰουνίου 1715 ἰσχυρές δυνάμεις σπαχήδων, γενιτσάρων καί ἀτάκτων πού στρατολογήθηκαν ἀπό Ἀλβανούς ἐκινήθηκαν πρὸς τά Γιάννενα, Ἄρτα καί πρὸς τήν Ἀδριατική καί τό Ἰόνιο σκορ-

πίζοντας στό πέρασμά τους τόν τρόμο στόν πληθυσμό μέ λεηλασίες καί κάθε είδους βιοπραγίες, προκαλώντας μέ τόν τρόπο αὐτό μαζικές μετακινήσεις κατοίκων πρός τά ὄρεινά καί ἐκτός τῆς Ἐπικρατείας. Σέ αὐτή τήν περίοδο ἔχουμε τήν ἐγκατάσταση στό χωριό τῶν οἰκογενειῶν Καραγκιόζη (κλάδος Μαυρομάτη) καί Μπέτσα (ἀργότερα Βέτσα, κλάδοι Βετσόπουλοι, Φλίνδρη). Στή συνέχεια δέ τῶν Πασχάδων κατά τή διάρκεια τοῦ πολέμου τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ κατά τῶν Σουλιωτῶν.

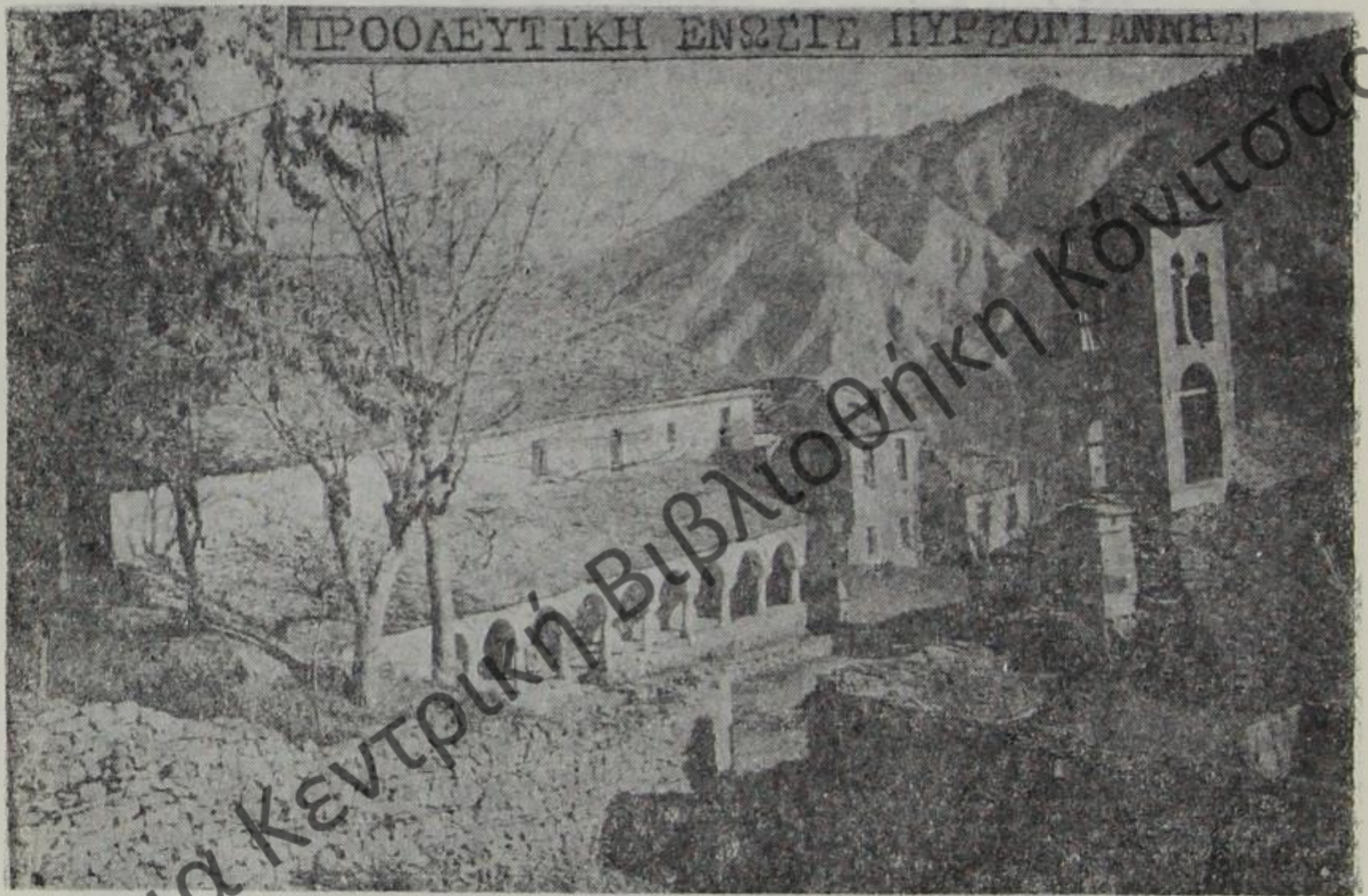
Διαρκῶς ὅμως αὐξανε ἡ δύναμη τοῦ χωριοῦ. Οἱ Παγώνηδες καταγόμενοι ἀπό τή Νάουσα ραφτάδες τό ἐπάγγελμα καί κατά τίς περιπλανήσεις τους, ὅπως συνέβαινε σέ ὅλα τά ἐπαγγέλματα ἔφτασαν καί στήν Πυρσόγιαννη καί ἐπειδή βοήθην ἀρκετή ἐργασία γιά τό λόγο τοῦ πολυαριθμοῦ τῆς Κοινότητος ἀποφάσισαν νά ἐγκατασταθοῦν μόνιμα στό χωριό καί μπῆκε κάποιος γαμπρός σέ οἰκογένεια τοῦ κλάδου Ἀποστόλου. Μέ τόν τρόπο αὐτό ἐγκαταστάθηκαν στήν ἐπάνω συνοικία ἡ οἰκογένεια Γαλάνη ἀπό τήν Βούρμπιανη, σέ οἰκία τῶν Γκορτσαίων ἡ οἰκογένεια Ζγολόμπη μεταξύ τῶν Νιτσαίων καί Σουρλαίων καί ἡ οἰκογένεια Βατσαλιῆ δυτικά τῆς οἰκογένειας Ξιούνα καί Γεραβέλη. Οἱ Σάντρα στό βόρειο ἄκρο, κατά πάσα πιθανότητα ἀπό τή Δυτική Μακεδονία. Ἡ οἰκογένεια Μαρτσέκη ἀπό τό χωριό τῆς Αἰτωλοακαρνανίας Μερσέκι, οἱ οἰκογένειες Καραγιάννη στούς Μπετσάδες ἀπό τή Σλάτινα τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. Ἡ οἰκογένεια Κοσμᾶ στούς Λιντάδες, ὁ Μαζώτης ἀπό τό χωριό Μάζιου Κονίτσης, δυτικά Παγωναίων καί ὁ Καραγιώργος στό Νότιο ἄκρο. Καί ἔτσι στό τέλος τοῦ 18ου αἰῶνα εἶχε αὐξηθεῖ αἰσθητά ὁ πληθυσμός τοῦ χωριοῦ μέ συνέπεια νά περιορισθεῖ κατά πολύ ὁ γεωργικός κλῆρος καί οἱ κάτοικοι ἄρχισαν νά ἀναζητοῦν πρόσθετους πόρους γιά νά μποροῦν νά διατηρηθοῦν. Στράφηκαν πρός τίς οἰκοδομικές ἐργασίες. Τό ἔδαφος τῆς Κοινότητος ἦταν ἐπικλινές καί γιά νά συντηρήσουν τά χώματα ἔφτιαχναν πεζούλια, πράγμα πού τοῦς ἐξοικίωσε μέ τό δούλεμα τῆς πέτρας γιά τήν κατασκευή τῶν πεζουλιῶν. Ὁ χειμῶνας ἀκόμα στήν περιφέρεια ἦταν δριμύς καί γιά νά προφυλαχτοῦν ἔπρεπε νά χτίσουν γερά σπίτια ἀπό πέτρες γιά περισσότερη ζεστασιά καί αὐτό ἦταν ἕνας πρόσθετος λόγος γιά νά χτίζουν τοίχους, καί ἐσκέπαζαν τίς οἰκίες μέ

πλάκες πού ἀφθονοῦσαν τότε στήν περιοχή. Ἔτσι ὅταν ἀποφά-
σισαν νά στραφοῦν στήν τέχνη τοῦ οἰκοδόμου εἶχαν ἀρκετή πεί-
ρα γιά τό δούλεμα τῆς πέτρας, πράγμα πού τούς ἐπέτρεψε σέ
σύντομο χρονικό διάστημα νά γίνουν πεπειραμένοι τεχνίτες οἰ-
κοδόμοι, μαστόροι ὅπως τούς ἔλεγαν, καί νά ἀναλαμβάνουν
τήν κατασκευή οἰκιῶν, ἐκκλησιῶν, σχολείων καί μέ τό χρόνο
ἀναλάμβαναν καί τήν ἐκτέλεση μεγάλων ἔργων συγκοινωνια-
κῶν, γεφυρῶν καί στρατώνων. Ἡ πρόσθετη αὐτή ἀπασχόλη-
ση στήν ἀρχή ἦταν ἐποχιακή καί συνδυαζόταν μέ τίς ἀγροτικές
ἐργασίες ὅπως γίνεται καί σήμερα σέ μερικά χωριά τῆς περι-
φερείας. Ἐφευγαν γιά τό ταξίδι τό μήνα Νοέμβριο, μετά τό
ὄργωμα καί τό σπάρσιμο τῶν χωραφιῶν καί ἔρχονταν στό χω-
ριό κατά μήνα Μάιο ἢ Ἰούνιο καί ἐργάζονταν στά γύρω ἄγρια
νά χωριά καί τήν Κολώνια, βοηθοῦσαν σέ συνέχεια στό θερισμό,
μεταφορά τῶν δεματιῶν στ' ἀλώνια, ἀλώνισμα, τρυγητό τῶν
ἀμπελιῶν καί μεταφορά τῶν σταφυλιῶν μέ τά ζῶα καί ἀφοῦ
τελείωναν ὅλες αὐτές οἱ ἀγροτικές ἐργασίες ἔφευγαν πάλι γιά
ταξίδι, ὅπως παραπάνω ἀνάφερα. Ἡ πρόσθετη αὐτή ἐργασία
ἔφερε καί μία αὔξηση στό πενιχρό εἰσόδημα τῶν κατοίκων τοῦ
χωριοῦ καί σιγά σιγά μεταβλήθη σέ κύριο ἐπάγγελμα τοῦ
μάστορα μέ τόν ταυτόχρονο περιορισμό καί τελικά τήν ἐγκατά-
λειψη τῆς καλλιέργειας τῶν δημητριακῶν πού ἐλάχιστα ἀπόφε-
ρε μέ τή συνεχιζόμενη ἐλάττωση τῆς ἀπόδοσης ἀπό τήν ἔλλειψη
λιπασμάτων. Ἡ ἀπομάκρυνση ἀπό τίς γεωργικές ἐργασίες, ἡ
εἰσροή στήν Κοινότητα στοιχείων ὅπως εἶπαμε ἀπό τά παράλια
τοῦ Ἰονίου καί τῆς Ἀδριατικῆς καί ἀπό ἄλλα μέρη (ὡς ἡ Νά-
ουσα) ἄρχισε νά δημιουργεῖ Ἑλληνική Ἐθνική συνείδηση
στούς κατοίκους καί τήν ἀντίληψη ὅτι μόνη διέξοδος ἀπό τή
σκλαβιά ἦταν ἡ ἀντίσταση κατά τοῦ κατακτητῆ. Ἡ παράλλη-
λη ἐγκατάσταση πληθυσμῶν ὅπως εἶπαμε ἀπό ἀστικά κέντρα
καθώς ἡ Νάουσα, ὅπου ἡ Παιδεία καί ἡ Ἐθνική συνείδηση εἶ-
χε ἀναπτυχθεῖ ἔφερε μία γενικότερη ἀλλαγή στή σκέψη ὅλων
τῶν κατοίκων καί διάθεση γιά γράμματα. Οἱ παπᾶδες ἦταν ἐ-
κείνοι πού ἄρχισαν πρῶτοι νά διδάσκουν τά παιδιά ἀνάγνωση
καί γραφή, καί ἡ πιο συνηθισμένη μορφή παιδείας καί ἀπό τή
βυζαντινή ἐποχή δέν ἦταν ἡ φοίτηση σέ σχολεῖο, ἀλλά ἡ μαθη-
τεία κοντά σέ κάποιο αὐτοσχέδιο διδάσκαλο συνήθως κληρι-
κό ἢ μοναχό.

Ἡ προσπάθεια αὐτή ἀρχικά εἶχε σά σκοπό τῆς τῆ δημιουργία ἱερέων, ψαλτῶν καί ἀναγνωστῶν γιά τήν ἐκτέλεση τῆς Θείας λειτουργίας καί τῶν ἄλλων θρησκευτικῶν τελετῶν πού βοηθοῦσαν στή διατήρηση τῆς πίστεως. Μέχρι τέλους τοῦ 18ου αἰώνα ὑπῆρχε καί δεύτερος ἱερέας ἀπό τήν οἰκογένεια Φρόντζου ἐκτός ἀπό ἐκεῖνον πού ἀρχικά εἶχε καταφύγει στό χωριό ὅπως εἶπαμε παραπάνω. Ἀκόμη ἱερεῖς κατά τόν 18ο αἰώνα ἐχρημάτισαν καί ὁ Παπαγιώργης Γκάσιος καί ὁ Παπαλάμπρος Ἀθανασίου (ὄχι ὁ πατέρας τοῦ μετέπειτα Παπαγιώργη ἀλλά παλιότερος πρόγονος) ὁ Παπανικόλας Παράσσης, ὁ Παπακώστας καί Παπανικόλας τῆς συνοικίας Στελάδων. Στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα ὑπῆρχαν περισσότεροι ἱερεῖς (Παπαγιάννης Φρόντζος (ὁ πατέρας τοῦ παπποῦ μου), Παπαλάμπρος Ἀθανασίου, πατέρας τοῦ Παπαγιώργη) Κύρια καί λοιπῶν, Παπαγεράσης Τσάλης, Παπαδημήτρης Σερίφης, Παπαγιώργης Δούκας, ἀργότερα περί τά μέσα τοῦ 19ου αἰώνα Παπαδημήτρης Δούκας (Παπαμήτσης), Παπαγιάννης Γ. Φρόντζος (πατέρας τοῦ Γιώρτη καί Ἀποστόλου) καί περί τά τέλη τοῦ 19ου αἰώνα καί ἀρχές τοῦ 20ου καί μέχρι τῶν ἡμερῶν μας 4 ἱερεῖς Παπαγιώργης Οἰκονόμου, Παπακώστας Πρωτόπαπας, Παπαδημήτρης Σχόρεμας, Σύγγελος, Παπαχαράλαμπος Πάσχος Σακελλάριος. Δέν μνημονεύω τούς μετά τό 1920 ἱερεῖς Παπαευάγγελον, Παπαηλίαν καί Παπαχοῆστον, γιατί ἡ περίοδος αὐτή εἶναι μετά τήν ἀπελευθέρωση ἀπό τούς Τούρκους καί δέν περιλαμβάνεται στή σφαῖρα τῆς μελέτης. Δηλαδή ἀπό τίς ἀρχές ἀκόμη τοῦ 18ου αἰώνα ὑπῆρχαν στό χωριό ἀρκετοί ἱερεῖς πού γνώριζαν ἀνάγνωση καί γραφή καί μπορούσαν νά διδάξουν τά πρῶτα στοιχεῖα τῆς μόρφωσης στά παιδιά τῆς Πυρσόγιαννης. Καί ἀπό τά πολυάριθμα ἐκκλησιαστικά βιβλία πού φυλάγονται σήμερα στό ἐκκλησιαστικό Μουσεῖο, ἤτοι Εὐαγγέλια, Ἀπόστολοι, Μηναιῖα, Πεντηκοστάρια, ψαλτήρια κλπ. ἐκδοση Βενετίας, φαίνεται ἀβασάνιστα ὅτι ὑπῆρχαν στήν Πυρσόγιαννη ἀπό τόν 18ο αἰώνα ἀρκετοί πού γνώριζαν ἀνάγνωση καί γραφή. Καί τό πέρασμα ἀπό τό χωριό Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ ἔδωσε ὠθηση στά γράμματα. Γραπτή ἀπαγόρευση γιά τή λειτουργία σχολείου Ἑλληνικοῦ δέν ὑπῆρχε στό Τουρκικό κράτος, μᾶλλον ἡ λειτουργία που ἦταν στό πρόνομια πού παραχώρησε ὁ κατακτητής στόν Πατριάρχη Γεννά-

διο, αλλά ή αυθαιρεσία τῶν Τούρκων ἔπαιρνε τέτοια ἔκταση ὥστε τίποτε δέν ἐμπόδιζε ἕνα Τουρκο ἀξιωματοῦχο, νά διώξει, φυλακίσει κάθε ραγιά πού θά ἐπιχειροῦσε νά διδάξει λίγα γράμματα σέ κάποιο ὁμοεθνή του. Γι' αὐτό οἱ Παπάδες καί ἄλλοι ἐγγράμματοι μέ πολύ περίσκεψη προχωροῦσαν στή διδασκαλία καί εἶχαν πάντα κάποιο μπαξίσι στό χέρι τους γιά νά λιγοστέψει τό ἱερό πάθος τοῦ Τουρκοῦ δυνάστη.

Στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα παρατηρήθη βελτίωση καί

Ο Νάρθηκας τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου πού χρησίμευσε σάν πρῶτο Δημοτικό Σχολεῖο.

ἀνοδος τῆς Παιδείας πού βοήθησε καί τό πέρασμα, ὅπως πάρα πάνω εἶπαμε τοῦ Πάτερ Κοσμᾶ. Τά παιδιά συγκεντρώνονταν στό νάρθηκα τοῦ Ἁγίου Νικολάου ὅπου γινόταν συστηματικότερη διδασκαλία καί ἀμίλλα μεταξύ αὐτῶν πού φοιτοῦσαν, γιά καλύτερη ἐπίδοση. Ἐκεῖ στό νάρθηκα τοῦ Ἁγίου Νικολάου πού σώζεται καί σήμερα, μαζεύονταν τά παιδιά τοῦ χωριοῦ γιά νά διδαχθοῦν τά πρῶτα γράμματα. Τό ψαλτήρι ἦταν ἕνα ἀπό τά διδακτικά βιβλία σέ αὐτά τά χρόνια καί τόν 50ο

ψαλμό τόν ἐγνώριζαν οἱ παλαιότεροι ἀπό μνήμης ἀλάνθαστα. Ἐνα βιβλίο πού φυλάσσεται στό παραπάνω ἐκκλησιαστικό Μουσείο ἔρχεται νά ἐνισχύσει τήν ἀποψή μας ὅτι εἶχε γίνει βελτίωση στή μόρφωση στά παιδιά τῆς Πυρσόγιαννης, ἀφοῦ τά ἀναφερόμενα ἐκκλησιαστικά βιβλία πού μνημονεύσαμε, μηχανικά τά διάβαζαν ἱερεῖς καί ψάλτες καί ἀπό χροιά σέ χροιά τά ἀφομοίωναν καλύτερα καί τά διάβαζαν καί τά ἔψελναν χωρίς λάθη. Ἐνῶ τό βιβλίο αὐτό πού ἐπιγράφεται «βιβλίον ψυχοφιλέστατον περιέχον περιλήψεις διδασκαλιῶν τοῦ Ἰωάννου Νηστευτοῦ, χρήσιμον εἰς τούς πνευματικούς» ἐκδοθέν στή Βενετία τό 1804 ἀπό τό Τυπογραφεῖο Νικολάου Γλυκῆ τοῦ καταγομένου ἀπό τά Ἰωάννινα, συμπεραίνεται ὅτι ὁ μελετητής τοῦ βιβλίου ἦταν ὄχι μόνο σέ θέση νά τό διαβάσει ἀλλά καί νά κατανοήσῃ τό περιεχόμενό του καί νά τό μεταδώσῃ στους πιστούς πού ἐξομολογοῦσε.

Ἄλλο ἓνα γεγονός ἔρχεται σέ ἐνίσχυση τῶν παραπάνω. Ὁ παππούς τοῦ ἱερέα στίς ἡμέρες μας Παπακώστα (ὁ Παπακώστας γεννήθηκε τό 1851) καί πατέρας τοῦ διδασκάλου Ἰωάννου Παπαδημητρίου Σερίφη ἦταν ὁ παραπάνω Παπαδημητρῆς Σερίφης. Αὐτός ὅμως πού θά γεννήθηκε στά τέλη τοῦ 18ου αἰῶνα καί πολλοί ἀπό τούς παραπάνω ἱερεῖς ἐκτός ἀπό τά γράμματα πού διδάσκονταν, ἐφοίτησε καί στό Πολυτεχνεῖο τῆς Πυρσόγιαννης (τῆς Κράπας ὅπως τό ἀποκάλεσε ὁ κ. Εὐριπίδης Σούρλας). Ἐφηβος μαζί μέ ἄλλους Πυρσογιαννίτες ταξιδεύοντας γιά ἐργασία ἔφτασαν μέ τήν ομάδα του (μπλούκι), κατά τό ἔτος 1834 περίπου, στήν περιφέρεια Δομοκοῦ Λαμίας πού ὑπαγόταν τότε στό Ἑλληνικό Κράτος μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ 1821. Ἐκεῖ ἐκτιμώντας ὁ Εἰρηνοδίκης κάποιας περιφερείας τίς γραμματικές του γνώσεις καί τόν καλό γραφικό του χαρακτήρα τόν προσέλαβε ὡς ἄμισθο ὑπογραμματέα τοῦ Εἰρηνοδικείου του. Ὅπως εἶναι γνωστό οἱ Εἰρηνοδίκες τήν ἐποχή ἐκείνη ἀσκοῦσαν καί καθήκοντα Συμβολαιογράφου καί τούς ἄμισθους ὑπογραμματεῖς πού προσλαμβάνανε ἀμείβονταν καί ἀπό τά τυχερά τῶν συμβολαίων καί ἀπό τά προσωρινά μέτρα τοῦ Εἰρηνοδίκη ὅταν παρευρίσκονταν ὡς Γραμματεῖς γιά τή σύνθεση τοῦ Δικαστηρίου. Καί εἶχε δοθεῖ σ' αὐτόν ἡ ὑπόσχεση νά προσληφθεῖ ὡς γραμματέας μέ μισθό ἀλλά ἡ ομάδα του

ἀρνήθηκε νά τόν ἀποχωριστεῖ καί νά δεχτεῖ τήν παραμονή του καί ξαναγύρισε μαζί της στήν Πυρσόγιανη ὅπως συνηθίζοταν. Αὐτός εἶναι πού ἔφερε μαζί του καί ὠρισμένα σχέδια συμβολαίων καί συμφωνητικῶν πού τά χρησιμοποιοῦσαν καί ἄλλοι ἐγγράμματοι ἀργότερα. Στή μονογραφία του γιά τό Δημήτριο Ζγκολόμπη (Ἀθήνα 1958) ὁ Εὐριπίδης Σούρλας παραθέτει ἕνα συμφωνητικό γραμμένο ἀπό τόν παραπάνω ἱερέα Παπαδημήτρη Σερίφη (σελ. 17) πού ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Ἐν Πυρσόγιανη 13 Νοεμβρίου 1836

Διά τοῦ παρόντος μαρτυρικοῦ ἐνυπογράφου καί ἐμματοῦρου Γράμματος οἱ ὑποφαινόμενοι Γιάννης τοῦ Γιώργου καί Τόλης Γιάννη κατά τό Ντεισλίκη* ὅπου ἐκάναμε διά τά σπιτότοπα, δηλαδή ὁ Γιάννης πῆρε τόν σπιτότοπον τοῦ Τόλη, ὁ Τόλης ἐπῆρε τοῦ Γιάννη, καί ὅταν ἔγινε τό ντεισλίχη ἀφίσαν ὁ Τόλης νά ἀπερνᾷ ὁ Γιάννης ἀπό τήν πόρτα τοῦ Τόλη ἐλεύθερα καί νά κλείεται ἡ πόρτα ἀπό τά δύο μέρη ὅπου ἔμπαινε ὁ Γιάννης. Καί τό μεσοτήχειον νά παύσῃ ἡ λογοτριβή τό ὁποῖον ἐχαλάσθη καί ἔμεινεν ὁ σύνορος εἰς τήν μέση τοῦ τοίχου καί ἔχουν νά πέσουν καί ἀπό τά δύο μέρη τά σταλάγματα, καί ἔχουν χρέος νά ἀφίσουν τά δύο μέρη ἀπό μίαν φουρκήν τόπον νά πέφτουν τά σταλάγματα, καί εἶναι εἰς χρέος ὁ Τόλης νά τά φράξῃ μέ σκίζες χωρίς νά ἐνόνηται οἰονδήποτε πράγμα τοῦ Τόλη μέ τοῦ Γιάννη διά νά ξεχωρίσῃ τό ἕνα μέρος ἀπό τό ἄλλο καί εἰς ἔνδειξιν ἔγιναν δύο ἀπαράλλακτα διά νά μήν ἀναιρέση κανένας ἀπό τά ἐνδιαλαμβανόμενα τοῦ παρόντος καί ὑποσημειούμεθα:

Γιάννης γιόργου στέργο

Τόλης Γιάννης στέργο καί μήν ἐξεύροντας νά γράφω κάνω τό σημεῖον τοῦ σταυροῦ.

Παπαδημήτρη μέ εὐχαρίστησιν τῶν διονῶν ἔγραψα καί μαρτυροῶ.

Παπανικόλας μαρτυροῶ.

* Συμφωνία.

Στόν Παπαδημήτρη καθώς αναφέρει ἡ παράδοση εἶχαν ἀνατεθεῖ καί καθήκοντα πνευματικοῦ καί αὐτός θά προμηθεύτηκε τό βιβλίον πού παραπάνω ἀνάφερα.

Ἐπίσης στή σελίδα 18—19 τῆς αὐτῆς μονογραφίας καταχωρεῖται διαθήκη τῆς Ἀγόρας Ζγολόμπη ἀπό 21 Ὀκτωβρίου 1845 πού ἔχει ὡς ἐξῆς :

«Ἡ ὑποφαινομένη δηλοπιῶ ἐπειδή καί ἀφοῦ ἀπέθανεν, ὁ ἄνδρας μου καί ἔμεινα ἐγώ μέ ἐσήμασεν ὁ Γιάνης καί Μήτξης τά ἀνεψίδια μου, καί μέ ἐφύλαξαν καθώς ἐγώ ἤθελα, χωρίς νά λείπει ἀπό ἐμένα τό παραμικρόν καί τόρα βλέπων τά γηρατειά μου καί ἔχων πρό ὀφθαλμῶν τόν θάνατον καί σώστας φρένας μου ἔμπροσθεν τῶν ὑποφαινομένων τιμίων μαρτύρων, κάμνω τήν παροῦσαν μου διαθήκην.

Ἐπειδή ἐγώ ἔλαβα περίθαλψιν καί περιποίησιν ἀπό τόν Γιάννη καί Μήτξην Γεώργου Ζγκολόμπη, ὅπου καλύτερα δέν ἤμπορεῖ νά γίνη διά τοῦτο κάμνω κληρονόμους μου τούς δύο ἄνω Γιάννην καί Μήτξην εἰς ὅλα τά κίνητα καί ἀκίνητα, ἰδικά μου πράγματα τόσον τά ἀπό τόν ἄνδρα μου καθώς καί ἀπό τά παιδιά μου τά ἀνήκοντα εἰς ἐμέ.

Οὕτω καί καθ'αὐτό ἰδικά μου ὅλα τά ἀφίνω εἰς τούς δύο ὡς γνησίους μου κληρονόμους καί δέν ἔχει νά τούς ἐνοχλήσῃ καί ζητήσῃ κανένας τό παραμικρόν, μήτε ἀπό τό ἴδιο τό σόγι μου, μήτε ἀδελφός μου καί συγγενής, διότι εὐχαρίστως τούς ἔκαμα κληρονόμους μου.

Ἐπιπλέον οὕσα ἔκαμα τήν παροῦσαν μου καθώς θέλουν τό μαρτυρήσει οἱ κάτωθεν ὑποφαινόμενοι μάρτυρες καί νά ἔχει τό κύρος καί τήν ἰσχύν ἐν παντί κριτηρίῳ δικαιοσύνης καί ὑποφαινομαι.

Ἐγώ τζετζε θυγατέρα βεβεωνω

Παπανικόλας μέ τόν λόγον της μαρτυρῶ

Ἰωάννης Σούρλα μαρτυρῶ

Στήν σελίδα 15 ἡ παραπάνω μονογραφία καταχωρεῖ καί πωλητήριο πού ἔχει ἡμερομηνία 20 Ὀκτωβρίου 1864 καί κάτω τήν ὑπογραφή τοῦ Κύρκου Ι. Σούρλα παπποῦ τοῦ Εὐριπίδη

Σούρλα. Σέ ύποσημείωσή του αὐτός ἀναφέρει ὅτι εἶναι γραμμένο μέ τό χέρι τοῦ παπποῦ του καί αὐτό εἶναι ὅπως γράφει ὁ κ. Εὐρ. Σούρλας ὅτι εἶναι δείγμα ὀρθογραφίας καί λογιότητος.

Ἐκ τούτων τά ἔγγραφα καί ἀπό τό συμπέρασμα τοῦ κ. Εὐριπίδη Σούρλα προκύπτει ὅτι ἀπό τό ἔτος 1836 ὑπῆρχαν στό χωριό κάτοικοι πού ὄχι μόνον νά διαβάζουν ἤξεραν ἀλλά καί νά συντάσσουν ἔγγραφα καί συμφωνητικά πολύ καταννητά καί μέ νομική διατύπωση. Ὁ Ζιώγας Φρόντζος περίπου εἶχε τήν ἴδια ἡλικία μέ τόν Κύρκα Σούρλα, καί οἱ δύο ἐφοίτησαν στό ἴδιο σχολεῖο τῆς Πυρσόγιαννης γιατί δέν μαρτυρεῖται ἀπό πούθενά ὅτι ὁ ἕνας ἐφοίτησε σέ κάποιο ἀνώτερο ἐκπαιδευτήριον. Πῶς ὁ ἕνας ἔγινε λόγιος καί ὁ ἄλλος παραμένει πέτρα ἀπελέκητη δέν εἶναι δυνατό νά δοθεῖ λογική ἐξήγηση. Ὁ Ζιώγας μάλιστα Φρόντζος εἶχε τό μεγαλύτερο ἀδελφό του ἱερέα τόν Παπαγιάννη καί εἶχε ἀπό αὐτό δυνατότητα νά διδαχθεῖ κάπως καλύτερα. Ἡ οἰκογένειά του στό δοσιμένο στάδιο εἶχε καί κάποια οἰκονομική εὐχέρεια γιατί οἱ πρόγονοί του ὄχι μόνον εἶχαν ἀγοράσει ἀρκετή ἐκτάση παραπλεύρως τῆς ἀρχικῆς οἰκίας καί εἶχαν χτίσει πάνω ἀπό 10 αὐτοτελεῖς οἰκίες, ἀλλά συγχρόνως εἶχαν ἀγοράσει καί ἀρκετές ἐκτάσεις ἀγρῶν κάτω ἀπό τίς οἰκίες αὐτές μέχρι τή Μότσαλη καί ἀπό τά Λιντάδικα σπίτια σέ ἀρκετό βάθος. Ἀλλά τό σπουδαιότερο εἶχαν κάνει ἀγορά ἐκτάσεως 200 περίπου σημερινῶν στρεμμάτων στήν ἀπέναντι περιφέρεια τῆς Κοινότητος Σέλιτσης ἀπό τή Ράχη πού καταλήγει στό Μύλο μέχρι τή θέση «Κλειδί» καί σ' ὄλο τό ὕψος καί συνεπῶς εἶχαν τή δυνατότητα καί στήν Κόνιτσα ἀκόμη νά στείλουν τό Ζιώγα Φρόντζο γιά μιά καλύτερη μόρφωση, ὅπως γινόταν τότε ἀφοῦ παρασῆαζε ἀρκετή ἐξυπνάδα καθῶς φαίνεται καί ἀπό τά ἔργα πού ἀνέλαβε καί κατασκεύασε. Ὅτι εἶχε ἀρκετές γραμματικές γνώσεις βγαίνει καί ἀπό τό γεγονός ὅτι ἔπρεπε νά κάνει κάποιο ὑπολογισμό τῶν διαστάσεων τοῦ γεφυριοῦ, δηλαδή τό πλάτος, τό ὕψος, τό πάχος τῶν τοίχων, φυσικά ἡ ἐμπειρία τόν βοηθοῦσε περισσότερο, ἀλλά ἔπρεπε νά ὀργανώσει τήν ὅλη ἐργασία, νά πάρει ἐμπειρο προσωπικό γιά κάθε εἰδικότητα, νά κρατᾶ λογαριασμό καί τῶν δαπανῶν καί τῶν ἡμερομισθίων. Ὁλόκληρο τό ἔργο στοίχισε (Περιοδικόν Κόνιτσα τεῦχος πρῶτον) πάνω ἀπό ἑκατόν εἴκοσι χιλιάδες χρόσια. Ποσό δηλαδή μεγάλο

για τήν εποχή. Τό ήμερομίσθιο από πληροφορία του Δημητρίου Τσιτσιράγκου στά τέλη του 19ου αιώνα ήταν 2,5 γρόσια, δηλαδή χρειάσθηκαν περίπου 50.000 ήμερομίσθια. Σήμερα για τά 50.000 ήμερομίσθια πρέπει νά δαπανηθοῦν γύρω στά 80.000.000. Για τήν ἐκτέλεση του ἔργου χρησιμοποιήθηκαν ὄχι μόνον εἰδικοί τεχνίτες, πελεκάνοι, ξυλοτύπες, χτίστες ἀλλά καί νταμαρτζήδες για τήν ἐξόρυξη τῆς πέτρας, ἀσβεστάδες για τό κάψιμο τῆς ἀσβέστου καί μεταφορεῖς. Ὅλοι αὐτοί δέν ἀμείβονταν μέ τό ἴδιο ήμερομίσθιο. Ἐπρεπε ὁ πρωτομάστορας νά λογαριάζει τόν ἀριθμό τῶν ήμερομισθίων νά τά πολλαπλασιάζει μέ τό ήμερομίσθιο του καθενός καί νά βγάζει τό ἄθροισμα, ὥστε ἔπρεπε νά γνωρίζει καί νά ἔχει ἀρκετές γνώσεις πρακτικῆς ἀριθμητικῆς. Σήμερα ἕνας ἐργολάβος για νά φέρει σέ πέρας αὐτούς τούς λογαριασμούς πρέπει νά ἔχει καί κάποιο λογιστή, για τήν ὄλη ἐργασία. Δέν μπορούμε νά χαρακτηρισοῦμε ἐντελῶς ἀγράμματο ἕνα πρωτομάστορα πού συγκέντρωνε αὐτές ὅλες τίς γνώσεις. Παιδεῖα νομίζω ὅτι δέν εἶναι ἡ συγκέντρωση γνώσεων πού δέν βοηθοῦν στήν κατανόηση τῶν προβλημάτων πού παρουσιάζονται στή ζωή ἢ στήν ἀσκησι τοῦ ἐπαγγέλματος ἑνός, ἀλλά ἐκεῖνες πού βοηθοῦν για τήν κατανόηση καί μέ τήν ἐπεξεργασία τους καί τήν ἀνάπτυξη, μέ τήν αὐτομόρφωση νά βοηθοῦν τόν ἄνθρωπο ὥστε νά βρῖσκει σωστή λύση, στά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει. Καί ὁ παραπάνω πρωτομάστορας εἶχε ἀποκτήσει τίς γνώσεις πού του χρειάζονταν μέ τή συνεχῆ πείρα καί αὐτομόρφωση. Για τήν ἱστορία ἀναφέρομε καί τό ἐξῆς: ὅτι ἡ γέφυρα ἔπαυε μετά τό ξεκαλούπιμα ρωγμῆ στό θόλο καί χρειάστηκε νέα προσπάθεια για νά φτάσει στό τέλος του τό ἔργο (γι' αὐτό ἔγραψε καί ἡ ἐκδομένη σπὰ Ἰωάννινα κατά τήν εποχή ἐκείνη Ἑλληνοτουρκική ἐφημερίδα πού ἀπέδιδε τό γεγονός στήν ὑπερχείλιση τῶν ὑδάτων πού παρέσυραν τά ἰκρίώματα καί πιθανόν σέ τεχνικό σφάλμα πού διορθώθηκε μέ δαπάνες του ἐργολάβου πρωτομάστορα καί μέ ζημιές του. Αὐτά γινόντουσαν στήν κατασκευή σχεδόν τῶν περισσοτέρων γεφυριῶν κατά τήν εποχή κείνη καί προηγούμενα, ἐπειδή δέν ὑπῆρχαν οἱ ἀνάλογες τεχνικές γνώσεις καί ὅλες οἱ κατασκευές στηρίζονταν στήν ἐμπειρία, γι' αὐτό καί ἡ φαντασία δημιούργησε διάφορους θρύλους, ὄχι μόνον στήν Ἑλ-

λάδα αλλά και στίς γειτονικές χώρες (παρ. Περ. Κόνιτσα, τεύχος 91, 92 σελίς 8).

Τό σχολεῖο τῆς Πυρσόγιαννης ὕστερα ἀπό τά πρῶτα βήματα τῆς Παιδείας πού εἶχαν στήριγμα τούς παπάδες τῆς ἐποχῆς· ἡ παράδοση διατήρησε ὅτι ἀπό τό 1820 περίπου ὑπῆρχε μόνιμος διδάσκαλος στήν Πυρσόγιαννη, ὁ ὁποῖος ὄχι εὐκαιρικά ἀλλά συστηματικά ἐδίδασκε στά παιδιά τοῦ χωριοῦ, τή στοιχειώδη ἀνάγνωσι καί γραφή καί τίς 4 πράξεις τῆς Πρακτικῆς Ἀριθμητικῆς. Σέ αὐτή τήν ἐποχή μικρό παιδί ἀκόμη καί ὁ παραπάνω Ζιώγας Φρόντζος ἔζησε καί σίγουρα θά διδάχτηκε μαζί καί μέ τά ἄλλα παιδιά τοῦ χωριοῦ τά πρῶτα γράμματα· τά ὁποῖα μέ τόν καιρό τά ἐκαλλιέργησε μέ τή βοήθεια τοῦ μεγαλύτερου ἀδελφοῦ του Παπαγιάννη Φρόντζου. Μήπως καί ὁ περιώνυμος ἀπό τή Βουρμπιανη Κώστας Παπανίκου Ντούμαρης, γραμματικός τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ γιά τόν ὁποῖο πολύ ἀσχολήθηκε ὁ κ. Ε. Σούρλας δέν εἶχε μάθει τά πρῶτα γράμματά του ἀπό τόν ἱερέα πατέρα του Παπανικολάου ἢ Παπανίκο Ντούμαρη καί τά ὁποῖα μέ τήν αὐτομόρφωσι ἀνάπτυξε ἐργαζόμενος ὡς μάστορας; Καθώς ἀναφέρει ὁ Π. Ἀραβαντινός στό βιβλίου του, ἡ Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, σελίς 407, μαζί μέ ἄλλους Βουρμπιανίτες μαστόρους ἐργαζόταν σέ κάποιο ἔργο τοῦ Ἀλῆ καί ἀπό ἓνα τυχαῖο περιστατικό ἐκτιμῆθηκαν ἀπό τόν τύραννο οἱ γραμματικές γνώσεις του καί προσελήφθη στήν ὑπηρεσία του καί παρουσίασε μιά τέτοια δράση πού κατά τόν κ. Σούρλα ἐγίνε καί ὑπουργός, ἐάν στό καθεστῶς τοῦ Ἀλῆ θά μπορούσε νά υπάρξει Ὑπουργός μέ τήν ἔννοια τῆς λέξεως, γιατί ὅλοι οἱ γραμματικοί του ἦταν ἀπλοί ἐκτελεστές τῶν ἐντολῶν του.

Ὁ Κώστας Α. Γραμματικός ἐγεννήθη περί τό 1760 καί ἀποκεφαλίστηκε τό 1838 στά Μπιτόλια (Μοναστήρι) (παρ. περιοδικό Κόνιτσα σελ. 97, 98). Ἐνῶ ὁ Ζιώγας Φρόντζος ἦταν νεώτερός του κατά 55 περίπου χρόνια, ὅποτε εἶχε ἀνέβει τό πνευματικό ἐπίπεδο τῶν κατοίκων τῆς περιφερείας καί εἶχε βελτιωθεῖ ἡ μόρφωσι τῶν παιδιῶν καί στήν Πυρσόγιαννη ἄρχισε νά λειτουργεῖ ὅπως παραπάνω εἶπαμε καί δημοτικό σχολεῖο μέ ἐπαγγελματία δάσκαλο καί ὑπῆρχαν καλλίτερες δυνατότητες γιά μόρφωσι. Ἡ διαφορά μεταξύ τῶν δύο εἶναι ὅτι ὁ

μέν Κώστας Γραμματικός διάθεσε τίς γραμματικές του γνώσεις και τήν πείρα του στήν υπηρεσία τοῦ Δυνάστη Ἀλή Πασᾶ και ἐπλούτισε ἀπό τή συναλλαγή αὐτή, ἐνῶ ὁ Ζιώγας Φρόντις προσπάθησε νά ἐξυπηρετήσῃ τούς καταπιεζομένους ὁμοθρήσκους του και πέθανε χωρίς περιουσία.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ποιοί ἦσαν οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι στα πρῶτα χρόνια με-
τά τό 1820 δέν διάσωσε ἡ παράδοση. Από τό 1845 ὅμως ἀνα-
φέρεται σπό ἀρχεῖο τοῦ τότε Ἐκκλησιαστικοῦ Ἐπιτρόπου Μή-
τρου Ζγολόμπη ὅτι ὁ πρῶτος δάσκαλος ἦταν ὁ Χρηστος Τόγ-
κας ἀπό τήν Κόνιτσα. Στή συνέχεια ἐχρημάτισαν διδάσκαλοι
καθώς ἀναφέρει ὁ κ. Σουρλας στήν παραπάνω μονογραφία
του μέχρι τοῦ 1912 οἱ Χριστόδουλος Γκάσιος ἀπό Χιονάδες,
Βασίλειος Παπαρησιτίδης ἀπό Σπαρίτσανη, Ἀναστάσιος Οἰ-
κονόμου ἀπό Δολιανά, Ἰωάννης Πύρσος ἀπό Πυρσόγιαννη,
Πέτρος Τσίπας ἀπό τήν Πυρσόγιαννη, Ἀριστοτέλης Βολο-
γιαννίδης ἀπό τό Τσερβάρι Ζαγορίου, Χαράλαμπος Σούρλας
ἀπό Πυρσόγιαννη, Ἀπόστολος Σακελλαρίου ἀπό Τσερβάρι,
Ἰωάννης Παπαδημητρίου ἀπό Πυρσόγιαννη, Νικόλαος Σούρ-
λας ἀπό Πυρσόγιαννη, Ἀριστείδης Παγώνης ἀπό Ἀρσιίστη
Ζαγορίου, Παπανικολάου ἀπό Τσερβόρι, Γκράτζιος Κων)νος
ἀπό Τσερβάρι, Γερολάζος ἀπό τό Βιτσικό, Παπαχαρίσης ἀπό
τό Μεσοβούνι, Ἀθ. Κοντονάσιος, Γεώργιος Ἰατροίδης ἀπό
Πυρσόγιαννη καί οἱ Καρπούζης, Γεώργιος ἡ Γούσας Ζ. Σούρ-
λας, Ρεπετᾶς, δεύτερος Γεώργιος Νικολάου Σούρλας, Φίλιος
Στάρας Οἰκονόμου καί Ἀχιλλέας Δούκας ἀπό τήν Πυρσό-
γιαννη καί ἄλλοι πού ἡ παράδοση δέν διάσωσε τά ὀνόματά
τους. Ἀρχικά ἡ Κοινότητα εἶχε ἕνα δάσκαλο ἀπό τό 1855

προστέθη καί δεύτερος καί από τά 1870 καί τρίτος καί στίς αρχές τοῦ 20ου αἰώνα εἶχε 4 δασκάλους καί μία δασκάλα. Καί μέχρι τό 1865 λειτουργοῦσε ὡς δημοτικό σχολεῖο μέ 4 τάξεις, ἀπό τότε ὅμως προστέθη καί μία ἀκόμη τάξη Σχολαρχείου καί ἀπό τό 1870 λειτουργοῦσε ὡς σχολαρχεῖο μέ 3 τάξεις ὅταν εἶχε μαθητές γιά τήν τρίτη τάξη. Αυτό ἐξακολούθησε μέχρι τό 1913 ὅταν τό χωριό καθῶς ἀναφέραμε ἀπελευθερώθη ἀπό τόν τουρκικό ζυγό. Ὅπως βγάζει κανεῖς τό συμπέρασμα ἀπό τά παραπάνω, τό σχολεῖο τοῦ χωριοῦ εἶχε συνεχῆ ἄνοδο καί μέ τήν προσθήκη διδασκάλων καί μέ τή βελτίωση τῆς διδασκομένης ὕλης, ὥστε ἀπό τό 1870 καί στή συνέχεια τό σχολαρχεῖο τῆς Πυρσόγιαννης νά θεωρεῖται τό καλύτερο σχολεῖο τῆς λεκάνης τοῦ Σαρανταπόρου. Τά πρῶτα βιβλία τά προμηθεύονταν ἤ ἐκκλησιαστική ἐπιτροπή ἤ ὁποία εἶχε καί τήν ὅλη εὐθύνη γιά τή λειτουργία τοῦ σχολεῖου ἀπό τό βιβλιοπωλεῖο τῶν Ἰωαννίνων Βαγενᾶ, ἀργότερα δέ καί ἀπό τό βιβλιοπωλεῖο Λαμπροῦδη στήν Κόνιτσα. Ἐρχονταν δέ τά βιβλία ἀπό τήν Κων)πολη καί ἦταν τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Δεπάστα, Σαφίρα, Γεράρδου καί στή συνέχεια τά διέθετε στούς μαθητές ἡ ἐκκλησιαστική ἐπιτροπή. Σάν σχολεῖο ὅπως ἀναφέραμε ἀρχικά χρησιμοποιόταν τό χαγιάτι τοῦ Ἁγίου Νικολάου καί αὐτή ἡ ἐκκλησία ὅταν ὁ καιρός ἦταν ψυχρός. Ἀλλά οἱ μάστοροι ἀπό τό ἔτος 1845 ἀρχισαν νά χτίζουν σχολεῖα καί στήν ἀρχή ἔκτισαν τόν 1ο ὄροφο μέ ὑπόγειο, ἀργότερα δέ μέχρι τό 1870 πρόσθεσαν καί 2ο ὄροφο καί ἦταν τῆν ἐποχῆ αὐτή τό μεγαλύτερο καί ἐπιβλητικότερο τῆς περιοχῆς. Ὁ ισόγειος ὄροφος εἶχε ἀπό μία μεγάλη αἴθουσα, τμήμα τῆς ὁποίας ἀργότερα εἶχε ἀποχωριστεῖ μέ σανίδες καί εἶχε δημιουργηθεῖ μία μικρότερη αἴθουσα. Στόν ισόγειο ὄροφο γίνονταν οἱ ἐξετάσεις καί ὅλες οἱ μεγάλες ἐκδηλώσεις. Στό βόρειο μέρος εἶχε μεγάλη εἴσοδο μέ κλίμακα γιά τήν ἄνοδο στόν ἄνω ὄροφο ὁ ὁποῖος προστέθηκε ἀργότερα. Ὁ ἄνω ὄροφος πρὸς μεσημβρία εἶχε δύο αἴθουσες διδασκαλίας γιά 40 περίπου μαθητές κάθε μία. Στή μέση μία μεγάλη αἴθουσα γιά διπλάσιο ἀριθμό μαθητῶν καί στό βόρειο μέρος διέθετε δύο δωμάτια μέ τζάκια τά ὁποῖα προορίζονταν γιά τή στέγαση τῶν μή χωριανῶν διδασκάλων, ἀλλά τό ἕνα πρὸς Ἄνατολάς ἐχρησιμοποιόταν μᾶλλον ὡς αἴθουσα διδασκαλίας κυρίως γιά τίς μεγαλύτερες τάξεις πού δέν εἶχαν πολλούς μαθητές.

Ἐπὶ τὸ ἔτος 1909 ἄρχισαν νὰ ἔρχονται βιβλία καὶ ἀπὸ τὸ βιβλιοπωλεῖο Κορυτσᾶς Κ. Σκεντέρη καὶ Α. Φρόντζου τὸ ὁποῖο προμηθευόταν αὐτὰ ἀπὸ τὰ βιβλιοπωλεῖα τῶν Ἀθηνῶν λόγῳ τοῦ δεσμοῦ τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς Κορυτσᾶς μέ τὴν Μπάγκειο Ἐπιτροπὴ Ἀθηνῶν ἡ ὁποία βοηθοῦσε οἰκονομικὰ αὐτὰ. Τοῦτο εἶχε σὰ συνέπεια νὰ ἔρχονται βιβλία μέ καλύτερη διδακτέα ὕλη γιατί ἡ κίνησις Δελμούζου καὶ τῶν ἄλλων προοδευτικῶν ἐκπαιδευτικῶν εἶχε ἐπιφέρει βελτιώσεις στὴν Παιδεία τῆς

Δημήτριος Ἀπ. Σούρλας. Πτυχιούχος τῆς Νομ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐγκαταστάθηκε μετὰ τὶς σπουδές του στὸ Βεράτιον ὅπου ἄσκησε τὸ λειτούργημα τοῦ κηρύτρου μέ ἐπιτυχία.

Ἑλλάδας. Ἡ σπουδαιότερη καινοτομία τῶν βιβλίων ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἦταν ἡ εἰσαγωγή ἀπὸ τὸ ἔτος 1909 στὸ σχολεῖο Ἀλφαβηταρίων τὰ ὁποῖα εἶχαν καταργήσει τὴν παλαιότερη συλλαβιστικὴ μέθοδο ἀνάγνωσις καὶ εἶχαν εἰσαγάγει τὴ φθογγική. Κατὰ τὴ μέχρι τοῦ 1909 μέθοδο ὁ μαθητὴς ἀπὸ τὰ χρησιμοποιούμενα ὡς τότε ἀλφαβητάρια ἔπρεπε πρῶτα πρῶτα νὰ μάθει ὅλα τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, μετὰ τὶς δίφθογγους

καί τέλος μάθαινε νά συνδυάζει τά φωνήεντα ἢ διφθόγγους μέ τά σύμφωνα γιά νά σχηματίζει συλλαβές ὅπως π.χ. βά, βέ, βί, βό, βώ, γά, γέ, γί, γή, γά, γύ, γώ κλπ. ἔτσι πού νά μπορεί νά σχηματίζει καί διαβάζει καί συλλαβές καί λέξεις. Ἡ μέθοδος ἦταν πολύ κοπιαστική καί δύσκολη ἀπαιτοῦσε δέ δύο καί περισσότερα χρόνια γιά νά μπορέσει ὁ μαθητής νά μάθει ἀνάγνωση καί γραφή καί γιά τοῦτο πολλοί ἀπογοητεύονταν καί ἄφηναν τό σχολεῖο προτοῦ νά τελειώσουν καί τήν πρώτη ἀκόμα τάξη, ἐνῶ μέ τό νέο ἀλφαβητάριο τά παιδιά μάθαιναν μικρό ἀριθμὸ γραμμάτων καί σχηματίζαν λέξεις καί προωχωροῦσε ἡ ἐκμάθη-

Κων)νος Α. Σούρλας. Πτυχιούχος τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. ἄσκησε τό λειτούργημα τοῦ δικηγόρου στὰ Γιάννενα ὅπου καί διακρίθηκε γιά τά προσόντα του. Ἐξελέγη βουλευτῆς στήν Τουρκική Βουλὴ τό 1909.

ση ὅλων τῶν γραμμάτων σέ διάστημα ἀρκετῶν μαθημάτων, πράγμα πού τά βοηθοῦσε στήν ἐκμάθηση τῆς ἀνάγνωσης καί γραφῆς. Τό σχολεῖο τῆς Πυρσόγιαννης χρονιά μέ τή χρονιά ἐβελτίωνε καί τίς αἰθουσες διδασκαλίας καί περισσότερους διδασκάλους ἔπαιρνε μέ ἀρτιότερες γνώσεις. Αὐτό εἶχε σά συνέπεια καί τή βελτίωση τῆς παιδείας μέ τάση γιά καλύτερη μάθηση ἀπό τό σύνολο τῶν κατοίκων. Σέ συμφωνητικά πού ὑπεγράφησαν τήν 25)9)1845 καί 9)8)1846 πού ἀναφέρει ὁ κ. Ε. Σούρλας στήν παραπάνω βιογραφία του γιά τό Δημήτρη Ζυγλόμνη ὑπογράφουν σ' αὐτά ὡς μάρτυρες περισσότεροι ἀπό πε-

νήντα διάφοροι κάτοικοι τοῦ χωριοῦ. Δηλαδή ἅμα λάβουμε ὑπ' ὄψη μας ὅτι υπέγραφαν τότε οἱ ἀρχηγοὶ τῶν οἰκογενειῶν πού παρέμειναν καί στό χωριό γυατί οἱ νεώτεροι καί ἱκανοί γιά ἐργασία ταξίδευαν, θά φτάσουμε στό συμπέρασμα ὅτι στά μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα τουλάχιστον τά 600)ο τῶν ἀρρένων κατοίκων ἐγνώριζαν λίγα γράμματα καί ἔβαζαν τήν ὑπογραφή τους, ἐνῶ τό 1918, μετά 70 περίπου χρόνια, ὅταν ἰδρῦθη ἡ Γενική Συνομοσπονδία Ἑργατῶν τῆς Ἑλλάδος ἀπό μία στατιστική της πού ἔκαμε τότε στήν Ἀθήνα μόνο τά 300)ο τῶν συνδικαλισμένων σ' αὐτή ἐργατοῦπαλλήλων ἐγνώριζαν νά βάζουν τήν ὑπογραφή τους καί οἱ υπόλοιποι ἦσαν ἀναλφάβητοι. Πρέπει δέ νά ἔχουμε ὑπ' ὄψη μας ὅτι ἡ Πυρσόγιαννη ἦταν τότε ὑπόδουλη στούς Τούρκους ἐνῶ ἡ ἐλεύθερη Ἑλλάδα εἶχε ἀπελευθερωθεῖ πρὶν ἀπό 100 περίπου χρόνια.

Ἡ τάση αὐτή γιά γράμματα καί κατά τὰ ἐπόμενα χρόνια, ἐκδηλώθηκε μέ τή θέληση νά σπουδάσουν τά παιδιά τους οἱ Πυρσογιαννίτες. Ὁ πρῶτος πού ἐφιλοδόχησε νά σπουδάσει τά παιδιά του στό Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας μετά τήν ἀποφοίτηση ἀπό τή Ζωσιμαία Σχολή ἦταν ὁ Ἀπόστολος Σούρλας. Εἶχε τρία παιδιά, τό Ζήση πού γεννήθηκε τό 1839, τό Δημήτρη πού γεννήθηκε τό 1846 καί τόν Κωνσταντή πού γεννήθηκε τό 1856. Καί ὁ μέν πρῶτος Ζήσης Α. Σούρλας ἐσπούδασε γιατρός καί ἐγκαταστάθηκε ἀργότερα στό χωριό καί πρόσφερε πολλές ὑπηρεσίες στούς κατοίκους μέ τή μόρφωση καί μέ τήν ἐπιστήμη του, ὁ δεύτερος ὁ Δημήτρης σπούδασε Νομικά καί ἐγκαταστάθη καί ἄσκησε τό ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου στό Βεράτιο, ὁ δέ τρίτος Κωνσταντής σπούδασε καί αὐτός Νομικά, ἐγκαταστάθη στά Ἰωάννινα καί ἐξελίχθη σ' ἓναν ἀπό τοὺς καλλίτερους δικηγόρους τῆς πόλεως καί ἐξελέγη μετά τήν ἐπανάσταση στήν Τουρκία τό 1908 καί τό ἐγκριθέν ἐν συνεχείᾳ Σύνταγμα Βουλευτής στήν Τουρκική Βουλή κατά τίς ἐκλογές πού ἔγιναν τό 1909 ἀπό τήν Ἑλληνική μειονότητα τῆς Ἠπείρου. Ἡ δέ λειτουργία τοῦ σχολείου ὡς Σχολαρχείου ἀπό τό ἔτος 1865 μέ τήν προσθήκη ἀρχικά μιᾶς καί ἀργότερα τριῶν τάξεων ὅπως παραπάνω ἀνέφερα, βοήθησε κατά πολύ στή βελτίωση τῆς παιδείας στήν Πυρσόγιαννη καί ἄλλοι Πυρσογιαννίτες ἀπό τοὺς οἰκοδόμους ἐφιλοδόχησαν καί αὐτοὶ νά μάθουν

τά παιδιά τους περισσότερα γράμματα και μερικοί προσπάθησαν να ακολουθήσουν τό παράδειγμα του Α. Σούρλα και να τὰ στείλουν στή συνέχεια να σπουδάσουν στό Πανεπιστήμιο. Σ' αυτό βοήθησε και κάποια βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων. Άρχισαν να ταξιδεύουν και πέρα από την Ήπειρο στην ελεύθερη Ελλάδα, όπου αναλάμβαναν την εκτέλεση οικοδομικών έργων εργολαβικά, πράγμα πού τους έδωσε τή δυνατότητα να έχουν μιá καλύτερη απολαβή. Εκείνος ό οποίος ακολούθησε πρώτος τό παραπάνω παράδειγμα του 'Απόστολου Σούρλα ήταν ό Γιώργος Σπύρου πού ταξίδευε στό Μεσολόγγι και αναλάμβανε διάφορα έργα και σπούδασε τό παιδί του Χαρίση Γ. Σπύρου (αργότερα ή οικογένεια πήρε τό επώνυμο 'Ιατρίδης) πού γεννήθηκε στην Πυρσόγιαννη τό 1852, γιατρό, ό οποίος εγκαταστάθη και άσκησε τό επάγγελμα στην άρχή στην Ερσέκα και αργότερα στην Πυρσόγιαννη. Τό Γεωργία Σπύρου ακολούθησε και ό Γιαννούλης Γ. Περώνης πού ταξίδευε στην περιφέρεια του 'Αργυροκάστρου και έφτασε και μέχρι τά Μπιτόλια (Μοναστήρι) έβαλε τό παιδί του Νικόλαο πού γεννήθηκε τό 1865 μετά την αποφοίτηση από τό Σχολαρχείο της Πυρσόγιαννης στό Ζωγράφειο 'Εκπαιδευτήριο στό Κεσοράτι 'Αργυροκάστρου και στην συνέχεια τόν έγραψε στην 'Ιατρική σχολή του Πανεπιστημίου 'Αθηνών και μετά τίς σπουδές του εγκαταστάθη στην Πυρσόγιαννη περί τά τέλη του 19ου αιώνα. Κατά τό 2ο ήμισυ του 19ου αιώνα ταξίδεψαν στην Κωνσταντινούπολη και ό 'Αντώνιος Γεωργίου Σούρλας (γεννήθηκε στην Πυρσόγιαννη τό 1849) και αργότερα ό 'Αντώνιος Κ. Βετσουπουλος οί όποιοι μέ τίς γραμματικές γνώσεις πού είχαν αποκτήσει στό σχολείο της Πυρσόγιαννης κατόρθωσαν να ιδρύσουν τραπεζιτικά γραφεία στην Κων)πολη μέ υποκαταστήματα στό Λεσκοβίκι και ανέβηκαν πολύ οικονομικά και κοινωνικά. 'Ο Περικλής Σούρλας πού γεννήθηκε τό 1880 ταξίδεψε και αυτός στην Κωνσταντινούπολη και μέ τίς γραμματικές γνώσεις του Σχολαρχείου προσελήφθηκε υπάλληλος στό 'Ελληνικό Προξενείο Κων)πόλεως, ό δέ Βασ. Κ. Σούρλας προσελήφθη ως γραμματεύς στή Μητρο. Γρεβενών. Και μέ τίς γραμματικές γνώσεις του Σχολείου της Πυρσόγιαννης ό Χαρίσης Σχολάμπης και Γιώργης Λάμπρου Ζγολάμπης πού εγκαταστάθηκαν στό Αϊγιο αναλάμβαναν μεγάλα οικοδομικά έργα και

πῆραν προοδευτικά πτυχίο Ἐργολάβου Δημοσίων Ἔργων, ὁ δὲ Δημήτριος Γκάσιος προσελήφθη ὡς ἐργοδηγός παρὰ τῆς Γαλλικῆς Ἐταιρείας Στρατονίκης Χαλκιδικῆς καὶ ὑπηρέτησε σ' αὐτὴ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν. Ἐκέρδισε χρήματα πού τοῦ ἐπέτρεψαν νά ἐπιστρέψει στήν Πυρσόγιαννη καὶ νά ἀνοίξει ἐμπορικό κατάστημα καὶ νά συγκεντρώσει μέ τήν ἱκανότητά του καί τό ἐμπόριο πολλῶν χωριῶν τῆς περιφερείας. Μέ τόν καιρό ἀπό τό Σχολαρχεῖο τῆς Πυρσόγιαννης ἐφοίτησαν πολλά παιδιά στό Γυμνάσιο μέ προορισμό πολλά ἀπ' αὐτά νά σπουδάσουν σέ Πανεπιστήμιο καί γι' αὐτό θά μιλήσουμε πιό κάτω. Ἐκεῖ ὅμως πού τό Σχολεῖο τῆς Πυρσόγιαννης πρόσφερε ἀνεκτίμητες γιά τήν ἐποχὴ ὑπηρεσίες στή διάδοσι τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἦσαν ἡ ἀνάδειξη 15 διδασκάλων ἀπό τό χωριό οἱ ὁποῖοι ἐδίδαξαν ὄχι μόνον στήν Πυρσόγιαννη, ἀλλά καί σ' ἄλλες Κοινότητες τῆς Τουρκοκρατούμενης Ἠπείρου, βορείου καί νοτίου καί στή Θεσσαλία καί περιφέρεια Φλωρίνης καί ἔμαθαν γράμματα πολλά παιδιά καί ἀναδείχτηκαν ἀπό αὐτά διακεκριμένοι ἐπιστήμονες.

Οἱ διδάσκαλοι αὐτοί ἦσαν: 1) Γεώργιος ἢ Γούσας Ζ. Σούρλας, 2) Ζήσης Κ. Σούρλας, γεννήθηκε τό 1844, 3) Ἰωάννης Δ. Παπαδημητρίου, γεννήθηκε τό 1841, 4) Γεώργιος Νικ. Σούρλας, γεννήθηκε τό 1856, 5) Ἰωάννης Ἀπ. Πύρσος, γεννήθηκε τό 1840, 6) Πέτρος Τσίπας, γεννήθηκε τό 1849, 7) Χαράλαμπος Κ. Σούρλας, γεννήθηκε τό 1851, 8) Θεοδόσης Παγώνης, γεννήθηκε τό 1840, 9) Νικόλαος Κ. Σούρλας, γεννήθηκε τό 1843, 10) Ἰωάννης Κ. Βετσόπουλος, γεννήθηκε τό 1850, 11) Νικόλαος Παγώνης, γεννήθηκε τά 1854, 12) Ἀντώνιος Ἀποστόλου Φρόντζος, γεννήθηκε τό 1874, 13) Γεώργιος Χ. Ἰατροίδης, γεννήθηκε τό 1883, 14) Μάνθος Κ. Παπαδημητρίου Πρωτόπαππας, γεννήθηκε τό 1894 καί 15) Ἀχιλλεύς Ν. Δούκας, γεννήθηκε τό 1890. Ὁ διακεκριμένος ἀπό τήν Βούρμπιανη ὀφθαλμιάτρος Ἀλέξιος Τράντας, δάσκαλο στό Δημοτικό Σχολεῖο στή Βούρμπιανη εἶχε τό Γεώργιο ἢ Γούσα Σούρλα καί ἐκφραζόταν πολύ ἐπαινετικά γι' αὐτόν. Ὁ Βασίλειος Τζαλόπουλος γιατρός ἀπό τή Μόλιστα διδάσκαλό του στό Δημοτικό εἶχε τόν Ἀντώνιο Φρόντζο καί πολύ ἐκτιμοῦσε τήν ὄλη δράση του καί τήν προσπάθεια πού κατέβαλε γιά νά μορφώσει τά παιδιά, καθὼς καί ὁ γιατρός Βασίλειος Χρήστου

ὁ ὁποῖος διδασκάλους του εἶχε στό Δημοτικό τό Ζήση Σούρα καί ἀργότερα τόν Ἀντώνιο Φρόντζο. Γιά νά καταλάβει ὁ ἀναγνώστης τίς μεγάλες ὑπηρεσίες πού πρόσφεραν οἱ Πυρσογιαννίτες διδάσκαλοι γιά νά μάθουν γράμματα τά Ἑλληνόπουλα στίς δύσκολες ἡμέρες τῆς δουλείας ἀναφέρω παρακάτω γράμμα τοῦ πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἀθηναγόρα πρὸς τό συγχωριανό μας ἱατρόν κ. Μιχαήλ Ἀντωνίου Δούμα, ἕγγοно ἀπὸ τὴν κόρη τοῦ παραπάνω διδασκάλου Ἰωάννου Δ. Παπαδημητρίου.

«Τῷ ἐξοχωτάτῳ ἐν Ἱατροῖς κυρίῳ Μιχαήλ Δούμα τέκνῳ ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀγαπητῷ, χάριν καί εἰρήνην παρὰ Θεοῦ.

Εἰς Καλλιπεύκην!

Ἡ ἀπὸ 5ης Αὐγούστου ἐ.ἔ. ἐπιστολή τῆς ὑμετέρας ἀγαπητῆς Ἐντιμότητος προυξένησεν ἡμῖν βαθυτάτην συγκίνησιν. Διότι ἐπανεφέρε θερμοτέρον εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τά παιδικὰ ἡμῶν ἔτη ἐν τῇ ἰδιαίτερα γενετείᾳ, τοῖς τότε Τσαραπλανοῖς καί νῦν Βασιλικῷ, ὅπου οἱ πρῶτοι ἀειμνήστοι Διδάσκαλοι ἡμῶν προήρχοντο ἐκ τῆς ἱστορικῆς ὑμετέρας Κοινότητος Πυρσογιάννης εἰς τὴν ὁποῖαν ἐκτὸς τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας καί ἕτεροι συμπατριῶται ἡμῶν ἐκεῖθεν, τόσον πολὺ ἐξυτηρέτησαν τό ἰδιαίτερον ἡμῶν χωρίον. Ἐκ Πυρσόγιαννης εὔχομεν τό πρῶτον τρεῖς Διδασκάλους, τοὺς νῦν ἀειμνήστους Ἰωάννην καί ἀσφαλῶς οὗτος θά ἔφερε τό ἐπίθετον Παπαδημητρίου, δεύτερον Ἰωάννην Πύρσον καί τρίτον Νικόλαον Παγώνην. Ὁ πάππος ἡμῶν ἀσφαλῶς θά ἦτο ὁ πρῶτος. Διατηροῦμεν ζωηροτάτην τὴν ἀνάμνησιν αὐτοῦ. Ἦτο ὑψηλὸς καί ἔφερε ὡς ἔνδυμα τόν λεγόμενον ντουλαμᾶν, ἦτοι ἀντερί. Εὐγενής, εὐλαθής, ἀγαθός, ἀγαπῶν τοὺς μαθητῆς αὐτοῦ μετὰ πατρικῆς στοργῆς. Εὐχαριστοῦμεν ὅθεν τὴν ὑμετέραν ἀγαπητὴν Ἐντιμότητα διὰ τό γράμμα τοῦτο, συγχαίρομεν διότι εἴσθε ἕγγονός μιᾶς τοιαύτης φυσιογνωμίας, ἀνηκούσης εἰς τὴν παράταξιν ἐκείνην τὴν ἱερὴν τῶν Διδασκάλων τοῦ Γένους, πρὸς τοὺς ὁποῖους τόσα ὀφείλει κατὰ τὴν ἐποχὴν ἰδιαίτερος ἐκείνην ἢ Ἐκκλησία καί ἡ φυλὴ ἡμῶν καί ἡ ἰδιαίτερα γενετεῖρα, καί εὐχόμεθα αἰωνίαν τὴν ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.

Εὐχαριστοῦντες θερμῶς καί διὰ τούς ἀγαθοὺς λόγους ὑπὲρ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας καί τῆς ἀποκαταστάσεως ἀγαθῶν σχέσεων μεταξύ τῶν δύο εὐγενῶν ἐθνῶν τῶν οἰκούντων, τὰ δύο παράλια τοῦ Αἰγαίου, ἐπικαλούμεθα ἐφ' ὑμᾶς καί ἐπί τοούς ἀγαπητούς ἡμῖν οἰκείους ὑμῶν τήν χάριν τοῦ Ὑψίστου καί ἀποστέλλομεν ὑμῖν καί τήν φωτογραφίαν ἡμῶν. Θά ἐχαίρομεν νά λάβωμεν, ἐάν εἶχατε, φωτογραφίαν τοῦ ἀειμνήστου πάππου ὑμῶν.

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως

ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ

αἰξς' Αὐγούστου ιη'

Μετά πατρικῆς ἀγάπης διάπτυρος πρὸς Θεόν εὐχέτης»

Ἀπό τούς παραπάνω διδασκάλους ἐκεῖνοι πού τελείωσαν τή Ζωσιμαία Σχολή ἦταν μόνο οἱ Νικόλαος Κ. Σούρλας, Χαράλαμπος Κ. Σούρλας καί Γεώργιος Χ. Ἰατροίδης, τό Γυμνάσιο Μεσολογγίου ὁ Ἀντώνιος Α. Φροντζος, τό Γυμνάσιο Κορυτσᾶς ὁ Μάνθος Παπαδημητρίου — Πρωτόπαπας καί ὁ Ἀχιλλεύς Ν. Δούκας τό Ἱεροδιδασκαλεῖο Μοναστηρίου. Ὁ Ἰωάννης Δ. Παπαδημητρίου φοίτησεν στή Ζωσιμαία Σχολή χωρίς νά ἔχουμε πληροφορία ἂν τελείωσεν ὅλες τίς τάξεις καί ὁ Πέτρος Τσίπας στό Γυμνάσιο Πάτρας, ὅπου ἐργαζόταν ὁ πατέρας του. Πάντες οἱ λοιποὶ ἦταν δημιουργήματα τοῦ Σχολείου τῆς Πυρσόγιαννης, ἴσως οἱ γεννηθέντες πρὸ τοῦ 1852 νά πῆγαν καί κανένα χρόνο στό Σχολαρχεῖο τῆς Κόνιτσας πού εἶχε τότε μεγάλη ἀνάπτυξη, κατόπιν ὅμως ἰδιαιτέρων μαθημάτων καί προπαρασκευῆς πού τούς ἔκαναν οἱ διδάσκαλοι τοῦ χωριοῦ. Ἀλλά τά γράμματα πού μάθαιναν στό σχολεῖο τοῦ χωριοῦ τους τά καλλιεργοῦσαν περισσότερο μέ τήν προσπάθειά τους καί μπορούσαν στή συνέχεια νά τά μεταδώσουν καί στά ἄλλα Ἑλληνόπουλα πού διψοῦσαν γιά μάθηση.

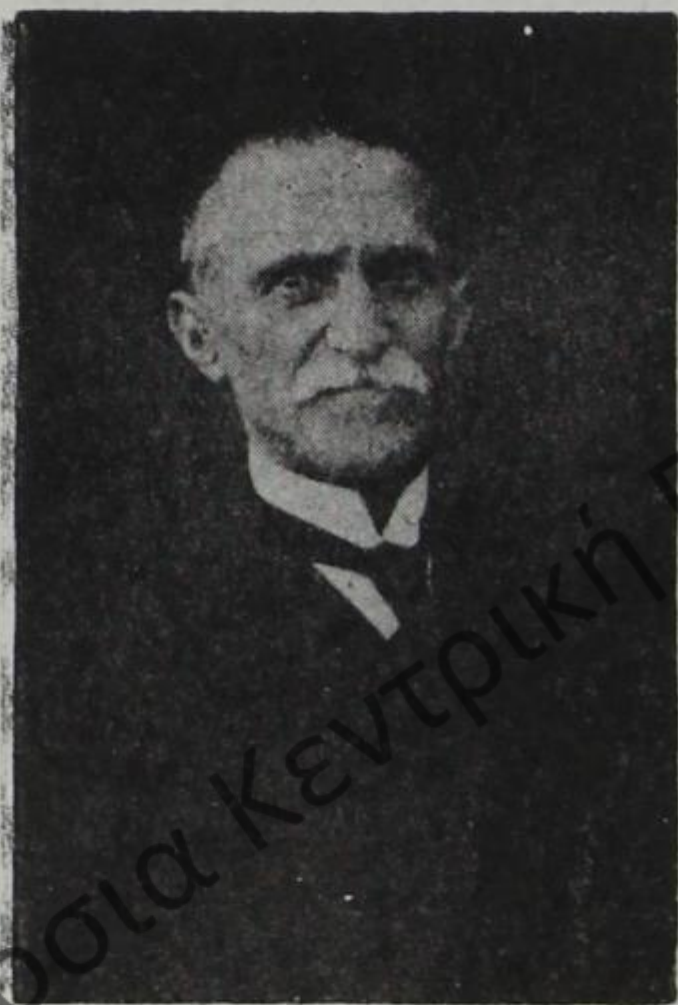
Στήν ἀνάπτυξη τῆς αὐτομόρφωσης βοήθησε καί τό γεγονός ὅτι δέν ὑπῆρχε κανένας περιορισμός ἀπό τά ὄργανα τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Ἡ Τουρκική Διοίκηση δέν ἐνδιαφερόταν γιά τήν Παιδεία τῶν ὑποδούλων, τουλάχιστον μέχρι τό ἔτος

1891. Για τοῦτο οἱ διδάσκαλοι μέ βάση τά ἀποστελλόμενα ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη βιβλία, ἀνέπτυσαν ἀνεμπόδιστα πρωτοβουλίες στή διδασκαλία καί δέν εἶχαν τούς περιορισμούς πού ἔβαζε στούς διδασκάλους ἡ Διοίκηση τῆς Ἐλεύθερης Ἑλλάδας μέ τίς διάφορες ἐγκυκλίους καί διαταγές πού περιορίζαν τήν πρωτοβουλία τους. Βέβαια γνώσεις παιδαγωγικές δέν εἶχε κανένας καί τό ξύλο (βίτσα) πού εἶχε βγεῖ ἀπό τόν Παράδεισο ἦταν τό κυριότερο, ὄχι μόνο σωφρονιστικό ἀλλά καί παιδαγωγικό μέσο. Ἀλλά οἱ φιλότιμοι ἐκεῖνοι ἐργάτες τοῦ πνεύματος δέν σκεπτόντουσαν κόπο καί χρόνο γιά νά μάθουν περισσότερα γράμματα στά παιδιά πού εἶχαν ὄρεξη γιά μάθηση. Βασικό ἐκπαιδευτήριο πού ἀναδειξε τούς παραπάνω δασκάλους ἦταν τό Ἑλληνικό Σχολεῖο τῆς Πυρσόγιαννης ὅπως ἔλεγαν ἐπί Τουρκοκρατίας τά Σχολαρχεῖα μέ τέσσαρις τάξεις Δημοτικού καί τρεῖς τάξεις Ἑλληνικό.

Μέ τήν ὄλη προσπάθειά τους ἔφτασαν μερικοί νά ἀνακαλύψουν καί βασικά στοιχεῖα παιδαγωγικῆς πού θά ἔπρεπε νά διδάσκονται οἱ μαθητές. Για παράδειγμα ἀναφέρω τό διδάσκαλο Νικόλαο Παγώνη γιά τόν ὁποῖο μέ τόσα κολακευτικά λόγια μίλησε, καθῶς παραπάνω ἀναφέρει ὁ Πατριάρχης Ἀθηναγόρας, ὁ ὁποῖος μετά τά Τσαρσπλιανά (Βασιλικό) ἐδίδαξε γιά ἀρκετά χρόνια πολύ γόνιμα στό Πεκλάρι (Πηγῆ) χωριό ἔξω ἀπό τήν Κόνιτσα (περιοδικό Κόνιτσα, τεῦχος 9) καί ἔφτασε νά διδάξει μέχρι τό Κακοπλεύρι Καλαμπάκας. Γι' αὐτό οἱ πάντοτε φιλοπαίγνους Παγωναῖοι τοῦ κόλλησαν καί τό παρατσούκλι «Κακοπλευρίου». Μέ τήν οικονομική ἐνίσχυση τοῦ εὐπόρου κατοίκου τοῦ χωριοῦ Πεκλάρι, Καραγιάννη, τύπωσε ἕνα μικρό βιβλίο μέ μαθήματα Πατριδογνωσίας. Τό βιβλίο ἦταν Πρωτόλειο ἀλλά εἶχε πολλά βασικά στοιχεῖα τοῦ μαθήματος καί ἀνάφερε ὅλα τά χωριά τῆς περιφερείας τοῦ τότε Καζᾶ Κονίτσης μέ πολλές χρήσιμες γιά τό κάθε ἕνα πληροφορίες. Καί ἔτσι τά παιδιά γνωρίζοντας καλύτερα τό χῶρο πού γεννήθηκαν εἶχαν ἕναν ἀριθμό παραστάσεων πού τά βοηθοῦσε νά καταλάβουν εὐκολότερα τό μάθημα τῆς Γεωγραφίας. Οἱ παραπάνω διδάσκαλοι ὑπηρετήσαν σέ πολλά χωριά τῆς περιφερείας Κονίτσης ἐκτός ἀπό τήν Πυρσόγιαννη, στή Βούρμπιανη, Σέλτση (Ἵξιά), Λεσκάτση (Ἀσημοχώρι), Λεσκοβίκι, Χιονιάδες,

Δέντσικο Κάντσικο (Δροσοπηγή), Μόλιστα, Παλιοσέλι, Κόνιτσα, Πεκλάρι (Πηγή), Όστανίτσα, Τσαραιπλανά (Βασιλικό), Παριαμυθιά, Μοσχόπολη, Ντάρδα και Κορυτσά και σέ πολλές άλλες Κοινότητες τῆς τουρκοκρατουμένης Ἠπείρου καί βοήθησαν σημαντικά γιά νά διασωθεῖ ἡ Ἑλληνική Γλώσσα καί νά μάθουν γράμματα τά Ἑλληνόπουλα. Οἱ Νικόλαος Κ. Σούρλας καί Χαράλαμπος Κ. Σούρλας ὑπηρέτησαν καί σέ πολλά χωριά τῆς περιφερείας Λαρίσης τῆς ἐλεύθερης τότε Θεσσαλίας.

Ὁ Γεώργιος Νικολάου Σούρλας, ὑπηρέτησε δάσκαλος

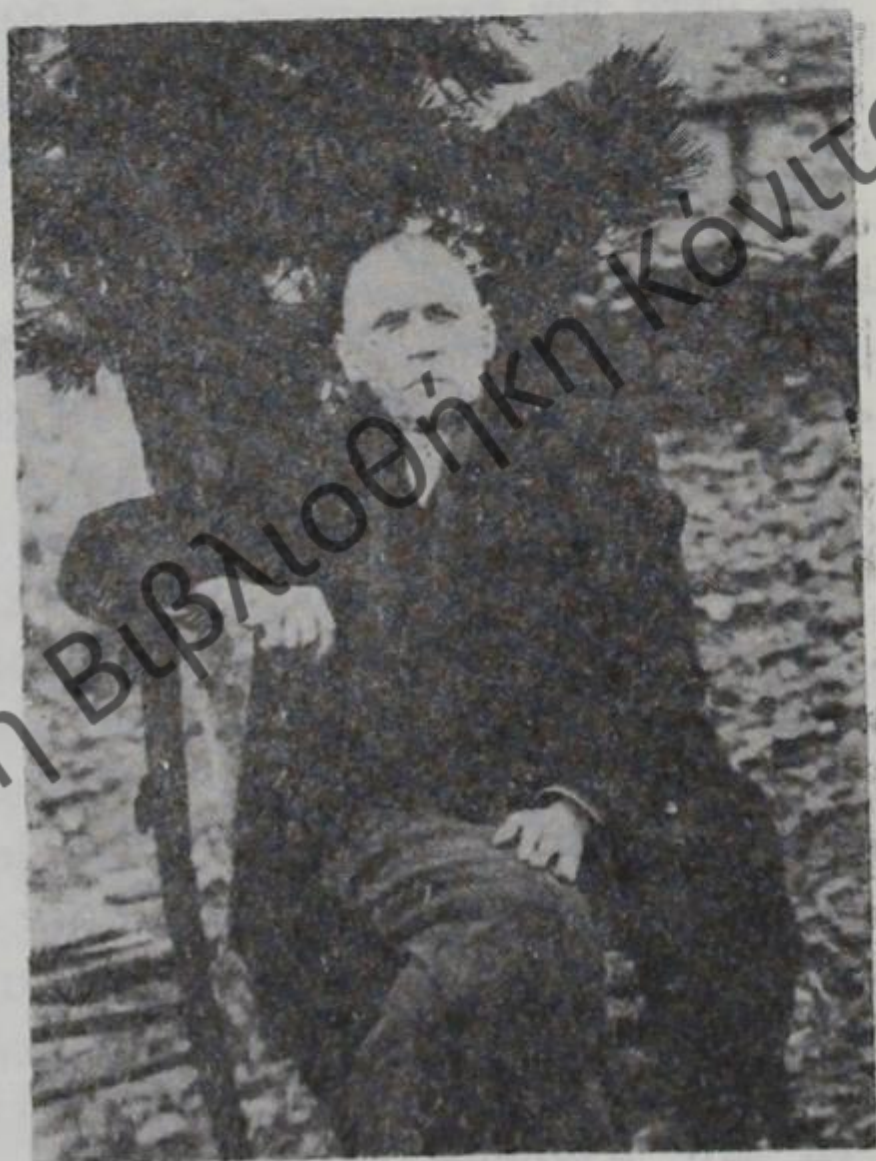
Ὁ ἰατρός Χαρίσης Π. Σπύρου (Ἰατρύδης). Μετά τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ἄσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ πρῶτα στή Ἐρσέκα καί ἀργότερα στήν Πυρσόγιαννη ὅπου προσέφερε ὑπηρεσίες μέχρι τὸ θάνατό του ὡς μέλος τῆς Ἐκκλ. Ἐπιτροπῆς, ἐργάστηκε δημιουργικά γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς παιδείας στό χωριό.

πρῶτα στήν περιφέρεια Κόνιτσας, ὕστερα ὅμως σέ πολλά χωριά τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης καί κυρίως στήν Μπελκαμένη (Δροσοπηγή) στή Νέβεσκα (Νυμφαῖον), ἐντάχθηκε στό Μακεδονικό ἀγῶνα καί ἦταν Σύνδικος μέ τὸ κομιτάτο τοῦ Μοναστηρίου καί τῶν ἀνταρτικῶν ομάδων πού δροῦσαν στήν περιφέρεια τῶν παραπάνω χωριῶν καί πολλά ἔδωσε καί στόν ἀγῶνα καί στή διατήρηση τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας καί γραφῆς στήν περιφέρεια Φλω-

ρίνης. Γιά νά ξεφεύγει ἀπό τόν ἔλεγχον τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν καί νά διασκεδάσει τίς ὑπόνοιές τους ἀπό τίς πολλές φορές πού σήγαινε στό Μοναστήρι, μέ τήν βοήθεια τοῦ Κομιτάτου εἶχε διοριστεῖ Πράκτορας καί ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλικῆς Ἀσφαλιστικῆς Ἐταιρείας Γκρέσαιμ στήν περιφέρεια αὐτῶν τῶν κοινοτήτων. Βασικό ἐκπαιδευτήριον πού ἀνάδειξε τοὺς παισιάνω δασκάλους ἦταν τό Σχολεῖο τῆς Πυρσόγιαννης. Ἀπό τό ἔτος 1890 γενικεύτηκε ἡ φοίτηση στό σχολεῖο ὄλων τῶν ἀρρένων παιδιῶν

Ἰατρός Νικόλαος Ι. Περώνης.

Μετά τās σπουδās του στό Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν ἄσκησε τό ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ στήν Πυρσόγιαννη καί προσέφερε ὑπηρεσίες καί γιά τήν υγεία τῶν κατοίκων καί γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς παιδείας· ὡς μέλος τῆς Ἐκκλ. Ἐπιτροπῆς καταπολέμησε μέ συνέπεια τόν ἀναλφάβητισμό.

καί μετά τό ἔτος 1905 ὅταν εἶχαν ἐγκατασταθεῖ στό χωριό οἱ παρσιάνω δύο ἱατροί ὡς μέλη τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἐπιτροπῶν, ἔβαλαν σά σκοπό τήν ἐξάλειψη τοῦ ἀλφαριθμητισμοῦ ὄχι μόνο ἀπό τά ἀγόρια, ἀλλά καί ἀπό τά κορίτσια. Θυμᾶμαι τό 1909 οἱ δύο στοιμένες τοῦ χωριοῦ Ἰωάννης Κουρλός καί Δημήτρης (Μῆτσος) Πιανάγος προτιμοῦσαν νά ἔχουν τά παιδιά τους Λάμπρο καί Κώστα κοντά τους γιά νά σελαγίζουν τά γιδαπρόβατα. Ἡ Ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή τῆς χρονιάς ἐκείνης πού προῖστώμενός της ἦ-

παιν ὁ ἰατρός Νικόλαιος Περώνης ἔστειλε τούς δυό ἀγροφύλακες τοῦ χωριοῦ καί μέ τή βία ὀδήγησαν τά παραπάνω παιδιά στό Σχολεῖο καί τό βράδυ ὅταν γύρισαν στό χωριό μέ τά πρόβατα, τούς συμβούλεψαν νά ἀφήσουν τά παιδιά νά μάθουν λίγα γράμματα γιά τό συμφέρον τους καί ἄν τυχόν δυστροποῦσαν τούς ἀπειλήσαν ὅτι θά ἔπαιρναν καί κυρώσεις ἐναντίον τους. Ἔτσι ὑποχώρησαν καί ἔμαθαν καί τά παιδιά αὐτά λίγα γράμματα. Εἶχε ἀποκτήσει ἡ Ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή ὅπως βλέπουμε στήν αὐτοδιοίκηση πού εἶχε καί ὄργανα ἐξουσίας τά ὁποῖα χρησιμοποίησε ὑπερῶς καί ἀπό ἓνα πνεῦμα σχετικῆς ἐλευθερίας πού οἱ νεότουροιοι μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ 1908 ἀφῆσαν νά ἀναπτυχθεῖ κάπως καί στίς μειονότητες τῶν ὑποδούλων, ὥστε μπορούμε νά πούμε μέ βεβαιότητα ὅτι τά ἀγόρια πού γεννήθηκαν μετά τό 1900 δέν ἔμεινε κανένα ἀναλφάβητο.

Καί μερικές οἰκογένειες πού ἀναπτύχθηκαν στό μεταξύ οἰκονομικά στά τέλη τοῦ 19ου αἰώνα καί ἀρχές τοῦ 20ου βοήθησαν, νά πάρει γενικότερο χαρακτήρα ἡ Παιδεία στήν Πυρσόγιαννη καί πολλοί γονεῖς ἀφοῦ τά παιδιά τελείωναν τό Ἑλληνικό Σχολεῖο τοῦ χωριοῦ, ἀρχισαν νά τά στέλνουν ὄχι μόνο στό Γυμνάσια ἀλλά νά φροντίζουν νά τούς δώσουν καί Ἀνώτατη Πανεπιστημιακή μόρφωση, νά τά κάνουν ἐπιστήμονες. Οἱ ἐγκατεστημένοι στήν Κωνσταντινούπολη Ἀντώνιος Σούρλας καί Ἀντώνιος Βετσόπουλος, ὅπως παραπάνω ἀνάφερα, ἀναπτύχθηκαν στό διάστημα αὐτό οἰκονομικά. Καί ὁ μέν Ἀντώνιος Σούρλας, μέ τούς ἀδελφοῦς του μετά τήν ἐγκατάσταση στήν Κωνσταντινούπολη ἔπαψαν νά ἐρχονται στήν Πυρσόγιαννη καί νά στέλνουν τά παιδιά τους στό χωριό, οἱ ἀδελφοί ὅμως Βετσόπουλοι Γεώργιος, Γιάννης καί Ἀντώνης, ἐφιλοδόξησαν νά σπουδάσουν ὅλα τά παιδιά τους καθῶς καί τοῦ ἀδελφοῦ τους πού εἶχε πεθάνει Ἀποστόλη, καί μετά τή φοίτηση στό Σχολεῖο τῆς Πυρσόγιαννης, ὁ Ἀντώνης τά πῆρε στήν Κωνσταντινούπολη καί ὁ μέν Πέτρος τοῦ Γιώργη τελείωσε τή Μεγάλη τοῦ γένους Σχοιλή, οἱ δέ Λάμπρος καί Βασίλης τοῦ Γιώργη, Κώστας καί Δημήτρης τοῦ Γιάννη καί ὁ Νίκος τοῦ Ἀποστόλη ἐφοίτησαν στό Ζωγράφειο Λύκειο καί σέ συνέχεια γράφτηκαν στό Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας οἱ ἀδελφοί Πέτρος καί Λάμπρος στήν Νομική Σχολή, πού τελείωσε μόνον ὁ Λάμπρος, γιατί ὁ Πέτρος στό μεταξύ πέθανε. Ὁ Δημήτρης

(Δημητρός) τελείωσε τήν ἰατρική σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἔρχόταν τό καλοκαίρι στό χωριό καί πολλά ἔδωσε γιά τήν παιδεία καί γιά τή σωματική ἀγωγή τῶν παιδιῶν. Ἐφερε καί μπάλα ἀπό τήν Ἀθήνα καί ἔμαθε τά παιδιά νά παίζουν ποδόσφαιρο καί τά ἔμαθε νά φτιάνουν χαρταετούς. Ὁ Ἐπαμεινώνδας στάλθηκε στήν Ἀμβέρσα Βελγίου καί ἐσπούδασε ἀνώτερα Οἰκονομικά στό Πανεπιστήμιο τῆς Πόλεως. Ὁ Κώστας ἐσπούδασε στό Πανεπιστήμιο τῆς ἴδιας πόλεως Γεωπονία καί ἔγινε ἕνας ἀπό τοὺς καλύτερους ἐπιστήμονες τῆς ἐποχῆς του. Ὁ δέ Νίκος μπῆκε στό Πολυτεχνεῖο τῆς ἴδιας πόλεως Ἀμβέρσας καί σπούδασε καί τελείωσε ὡς Μηχανικός. Καί ὅταν ἦταν στό Γυμνάσιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως γιά τό λόγο τῆς ἀπόστασης ἦταν δύσκολο νά ἔρχονται στό χωριό, ἀλλά ἐκεῖνοι πού ἐσπούδασαν μετὰ στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, ἔρχονταν τό καλοκαίρι στή γενέτειρα. Ὁ γιατρός Χαρίσης Γ. Σπύρου ἔστειλε τά παιδιά τοῦ Νικόλαο καί Γεώργιο στή Ζωσιμαία Σχολή (Γυμνάσιο) τό δέ Χαράλαμπος στό Γυμνάσιο Κορυτσᾶς. Ὁ Νικόλαος ἀφοῦ πῆρε τό πτυχίο τοῦ Γυμνασίου τῆς Ζωσιμαίας σπούδασε συνέχεια στή μοναδική τότε ἐμπορική σχολή Ἀθηνῶν, ἔγινε ὑπάλληλος στή Ἐθνική Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος καί ἔφτασε στίς ἀνώτατες βαθμίδες τῆς ὑπαλληλικῆς ἱεραρχίας. Ὁ δάσκαλος Ζήσης Σούρλας ἔβαλε τό παιδί του Εὐοπίδη στή Ζωσιμαία Σχολή καί ἀφοῦ τήν τελείωσε τόν ἔγραψε στή Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Μετά τίς σπουδές του διορίστηκε καθηγητής πρῶτα στό Σχολαρχεῖο Βούρμπιανης κατόπιν στά Ἰωάννινα, Πρέβεζα καί Κέρκυρα, μετὰ πῆγε στήν Εὐρώπη (Γερμανία καί Αὐστρία) ὅπου παρακολούθησε γιά τρία χρόνια ἀνώτατα μαθητήματα παιδαγωγικῆς καί ἀφοῦ τελείωσε γύρισε στά Ἰωάννινα καί διορίστηκε διευθυντής τοῦ διδασκαλείου τῆς πόλεως. Ὁ Χαράλαμπος Χ. Παπαδημητρίου ἢ Παπαδόπουλος, ἔβαλε τό παιδί του Δημοσθένη στό Γυμνάσιο Κορυτσᾶς, μετὰ τήν ἀποφοίτησή του γράφτηκε στή Νομική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, δέν τελείωσε ὅμως τίς σπουδές του γιατί στό μεταξύ στρατεύτηκε τό 1914 ὅταν ἐξερχόγει ὁ Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος καί μετὰ τήν ἀποστράτευσή του ἀκολούθησε τό Διοικητικό κλάδο ὡς Ἐφοριακός ὑπάλληλος. Ὁ Χαράλαμπος Παπαδημητρίου - Παπαδόπουλος ἐβοήθησε καί τόν ἐξάδελφό του ἱερέα Παπακώστα Πρωτόπαππα νά βάλει τό παιδί του Μάνθο στό Γυμνάσιο

Κορυτσᾶς νά πάρει τό πτυχίο του καί νά διοριστεῖ ὅπως παραπάνω εἶπαμε γιά λίγο χρονικό διάστημα διδάσκαλος ἀρχικά στή Δέντισσο καί σέ συνέχεια νά μεταπηδήσει στό Διοικητικό κλάδο σάν υπάλληλος τῆς Νομαρχίας Πρεβέζης. Ὁ δάσκαλος Ἰωάννης Δ. Παπαδημητρίου ἔβαλε τό παιδί του Κων)νον στό Γυμνάσιο Κορυτσᾶς καί μετά τήν ἀποφοίτησή του ἔγραψε στή Φαρμακευτική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καί ἀφοῦ πῆρε τό δίπλωμά του ἄσκησε τό ἐπάγγελμα τοῦ φαρμακοποιοῦ στήν Κορυτσά καί ἄλλες πόλεις τῆς Β. Ἡπείρου. Ὁ ἰατρός Ζήσης Σούρλας μόνο γιά λίγο κατώρθωσε νά φοιτήσῃ τό παιδί του Νικόλαο στό Γυμνάσιο Τσοτυλίου λίγα χρόνια ἐφοίτησαν στό ἴδιο Γυμνάσιο καί τά παιδιά τοῦ Ἰωάννη Βαζούκη πού ταξίδεψε τότε στό Σουδάν, ὁ Ἀποστόλης, καί Γιώργος, ἐνῶ ὁ Φίλιππος Κυρ. Παπαλαμπροῖδης τελείωσε τό Γυμνάσιο Τσοτυλίου καί εἶναι ἀπό τοὺς πρῶτους πού μπῆκε στό Διδασκαλεῖο Ἰωαννίνων πού ἰδρύθηκε τό 1914 μετά τήν ἀπελευθέρωση, τελείωσε τό Διδασκαλεῖο καί τό 1918 διορίστηκε στό Δημοτικό Σχολεῖο Πυρσόγιαννης καί ὑπηρέτησε μέχρι τῆς ἀποχωρήσεώς του ἀπό τή δημόσια ὑπηρεσία. Ὅλα τά παραπάνω παιδιά πού φοιτοῦσαν στή Ζωσιμαία Σχολή, Γυμνάσιο Κορυτσᾶς, Γυμνάσιο Τσοτυλίου καί ἀργότερα στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ὅσα γράφτηκαν σ' αὐτό ἄρχισαν τό καλοκαίρι μετά τίς διακοπές νά ἔρχονται στό χωριό καί μαζί μέ τοὺς δύο γιατρούς, τοὺς 4 δασκάλους καί τίς δασκάλες πού ὑπηρέτησαν στό χωριό καί τοὺς ἄλλους Πυρσόγιαννίτες δασκάλους, ἀποτελοῦσαν ἓνα σημαντικό ἀριθμό προσώπων μέ μέση καί ἀνώτερη μόρφωση, πού βοήθησαν πολύ στό ἀνέβασμα τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου καί τῶν ἄλλων κατοίκων τοῦ χωριοῦ. Παραθέτω ἀντίγραφο διαθήκης τοῦ Σπύρου Μπάριμπα, πού συντάχθηκε στό χωριό τό 1897 σέ ἀψογή καθαριεύουσα, πού ἐνισχύει τόν ἰσχυρισμό μου. Τό ἀντίγραφο τό πῆρα ἀπ' τό ἀρχεῖο τῆς Μητροπόλεως Βελῶν καί Κόνιτσας πού εἶναι καταχωρημένο. Τή διατύπωση θά ζήλευε σήμερα καί ὁ καλύτερος Συμβολαιογράφος.

1897 Διαθήκη

Ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας ὁμοσύνης καί ἀδικοῦ Τριάδος.

Ὁ ὑποφαινόμενος Σπῦρος Δημητρίου Μπάρμπας, κάτοικος τοῦ Χωρίου Πυρσόγιαννης τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Βελλᾶς καὶ Κονίτσης, ὑπῆκοος Ὀθωμανός καὶ Χριστιανός Ὀρθόδοξος, στερούμενος ἀνιόντων καὶ κατιόντων καὶ θέλων νά προλάβω πᾶσαν φιλονικεῖαν μεταξύ τῶν κληρονόμων μου ἀναφορικῶς τῆς μετὰ τὸν θάνατόν μου διανομῆς τῆς περιουσίας μου συνέταξα ἐνώπιον καὶ τῶν ἐπὶ τούτῳ ἐν τῇ οἰκίᾳ μου προσκληθέντων μαριτύρων ἑπτὰ τῶν ἀριθμὸν τῶν κυρίων. Οἰκονόμου Παπαγεωργίου, Νικολάου Ι. Περόνη, Πέτρου Τσίπα, Κύρκα Ν. Σερίφη, Νικολάου Δούκα, Χαρίση Τσάνη καὶ Ἀριστείδη Παπακώστα, πάντων κατοίκων τοῦ αὐτοῦ χωρίου Πυρσόγιαννης, ὑπηκόων Ὀθωμανῶν, ἱκανῶν, γνωστῶν μοι καὶ ἀσχέτων, πρὸς ἐμέ τε καὶ πρὸς ἀλλήλους πάσης νόμῳ κεκωλυμένης συγγενείας, καὶ οὐδεμίαν δέ ἐξαίρεσιν κατὰ Νόμον ὑπαγομένων, τὴν παροῦσαν μου διαθήκην, διὰ τῆς ἀποίας διατίθημι τὰ κατ' ἐμέ ὡς ἐξῆς:

Ἐγκαθιστῶ γενικόν καὶ εἰδικόν κληρονόμον μου ἐπὶ πάσης ἀνεξαίρετος τῆς περιουσίας μου, τῆς κειμένης ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ χωρίου μου καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ συγκεκλιμένης ἐκ μιᾶς οἰκίας καὶ πῶν ἐξαρτημάτων τῆς, καλύβας, ἀμπέλων ἕξ (6) τὸν ἀριθμὸν δύο εἰς θέσιν ἄμμος, μίαν εἰς θέσιν «Καρογιές», μίαν εἰς Κρούσαν καὶ δύο εἰς Ἅγιον Δημήτριον, δύο κήπων, ἑνὸς εἰς θέσιν Κάτω Κελιοῦ καὶ τοῦ ἑτέρου συνεχομένου μετὰ τῆς οἰκίας μου, οἰκιακῶν σκευῶν καὶ ἐπιπλῶν, ὁμολόγων, ἀπαιτήσεων κατὰ τρίτων καὶ μετροητῶν καὶ ἐν γένει ἐπὶ παντός ὅ,τι κέκτημαι καὶ διατιθέμενον κατὰ Νόμον, τὸν Χαράλαμπον Ἰωάννου Δούμαν ὑπὸ τὴν αἴρεσιν ἵνα μετὰ τὸν θάνατόν μου διαθρέψῃ καὶ συντηρήσῃ ὡς ἰδίαν μητέρα του τὴν συζυγὸν μου Γιέπων Ι. Μπάρμπας μὴ τήρουμένης δέ τῆς αἰρέσεως ταύτης ἢ παροῦσα ἔσται ἄκυρος. Ὑποχρεῶ τὸν κληρονόμον μου τοῦτον νά δώσῃ τὰ ἐξῆς ἐφ' ἅπαξ ἐπιδόματα μετὰ τὸν θάνατόν μου, ἦτοι νά δώσῃ ἐφ' ἅπαξ εἰς τὸν ἀδελφόν μου Ἀπόστολον Δ. Δούμαν, γρ. πενήκοντα (50), εἰς τὴν ἀδελφήν μου Μάτων ἐπίσης ἐφ' ἅπαξ γρ. πενήκοντα (50), εἰς τοὺς ἀνεψιούς μου Ἀντώνιον καὶ Κύρκαν Ζ. Δούμαν ἐφ' ἅπαξ ὡσαύτως ἀνά γρ. τριάκοντα (30) καὶ εἰς γυναικαδέλφην μου Μάτων ἐφ' ἅπαξ ἐπίσης ὀκτώ λίρας Ὀθωμανικᾶς (8). Διὸ πρὸς πίστωσιν συνεταξάμην διὰ τοῦ ἐπὶ τούτῳ προσκληθέντος ἱατροῦ Νικολάου Περόνη τὴν παροῦσαν μου διαθήκην, ἄνευ δια-

κοπῆς ἦν ἀφοῦ ὁ γραφεὺς ἀνέγνωσεν εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώ-
ως εἰς ἐπήκοον ἐμοῦ καὶ τῶν ἐξονομασθέντων μαρτύρων καὶ ἴδια
ἕκαστος ἡμῶν παρετήρησεν ὑπέγραψα ὁ ἴδιος ὡς καὶ οἱ μάρτυρες,
τούς ὁποίους ὤρκισα νά τηρήσωσι μυστικόν τό περιεχόμενον αὐ-
τῆς.

Ἐν Πυρσογιάννη τῇ 18 Ἰανουαρίου 1897. Ὁ Διαθέτης
Σπῦρος Μπάρμπας. Οἱ μάρτυρες Νικόλαος Ι. Περόνης, γρά-
ψας — Πέτρος Γ. Τσίπας, Κύρκας Ν. Σερίφης, Νικόλαος
Παπαγεωργίου Δούκας, Χαρίσης Τσάνης, Ἀριστείδης Α. Πα-
πακώστας. Ὁ Ἐφημέριος Οἰκονόμου Παπαγεωργίου βεβαιῶ τό
γνήσιον τῶν ὑπογραφῶν τοῦ διαθέτου καὶ τῶν μαρτύρων. Τ.Μ.
Σ. + Ὁ Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Βασίλειος ἐπικυρῶ τό γνήσιον».

Ἐφερναν καὶ μερικές ἐφημερίδες πού διάβαζαν καὶ οἱ κά-
τοικοι καὶ ἀπό τό 1908 ἐρχόταν στό χωριό ἀπό τό Λεσκοβίκι καὶ
ἡ Νέα ἡμέρα Τεργέστης, καὶ ἄρχισαν νά κατατοπιζονται οἱ χω-
ριανοί ὄχι μόνο στά τρέχοντα ζητήματα τῆς περιοχῆς ἀλλά καὶ
στά πολιτικά πράγματα πού ἐνδιέφεραν καὶ τούς λαούς τῆς Βαλ-
κανικῆς. Ὅταν δέ ἄρχισε ὁ Βαλκανοτουρκικός πόλεμος τό 1912
δέν περίμεναν οἱ Πυρσογιαννίτες νά μάθουν τό χαριμόσυνο γεγο-
νός ὅτι ἔρχεται λευτεριά ἀπό τά κανόνια πού βροντοῦσαν στό Σα-
ραντάπορο, ἀλλά τό εἶχαν μάθει καὶ ἀπό τή Νέα ἡμέρα Τεργέ-
στης πού κάποιος φύλλο τῆς εἶχε φτάσει στήν Πυρσόγιαννη. Στό
μικρό ὑποδηματοποιεῖο τοῦ Νικολάου Δούκα πού ἦταν συγχρόνως
καὶ ἱεροψάλτης μέ ἱκανοποιητικές δυνατότητες καὶ ὠραία φωνή,
μαζεύονταν τό καλοκαίρι οἱ μαθητές τοῦ Γυμνασίου, οἱ φοι-
τητές τοῦ Πανεπιστημίου οἱ δάσκαλοι καὶ πολλοί χωριανοί καὶ
συζητοῦσαν τά νέα πού διάβαζαν στίς ἐφημερίδες καὶ τά νέα πού
ἔφερναν οἱ ἀγωγιάτες ἀπό τά Γιάννενα καὶ ἄλλοι ταξιδιωῶτες
πού ἔρχονταν ἀπό μακρύτερα ταξίδια στό χωριό. Ἄν ὑπῆρχε ἕ-
νας χῶρος νά μαζεύονται καὶ μερικά βιβλία νά μποροῦν νά διαβά-
ζουν, θ' ἀνέβαινε κατὰ πολύ τό μορφωτικό ἐπίπεδο ἀλλά πολλά
ζητᾶμε ἀπό τούς Πυρσογιαννίτες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τό σχο-
λεῖο τῆς Πυρσόγιαννης ἐξηκολούθησε ὡς σχολαρχεῖο μέ 4 τάξεις
δημοτικοῦ καὶ 3 ἑλληνικοῦ μέχρι τό σχολικό ἔτος 1912-13 μέ τε-
λευταίους μαθητές τῆς Γ' τάξεως Ἑλληνικοῦ τόν Ἡλία Ἀρι-
στείδη Παπακώστα καὶ Γεώργιο Ζήση Παγώνη. Ὁ Βαλκανι-

κός πόλεμος ἔφερε ἀνωμαλία καί ὅταν ἦλθε ἡ Ἑλληνική Διοίκη-
ση δέν βρῆκα μαθητές στήν τελευταία τάξη καί ὑποβίβασε τοῦ-
το σέ Δημοτικό μέ 6 τάξεις. Τό μεγαλοπρεπές γιά τήν ἐποχή
του διώροφο κτίριο κάηκε τό 1914 ἀπό Κρητες ἀγωνιστές τοῦ
Βορειοηπειρωτικοῦ ἀγώνα πού γύριζαν στήν ποτρίδα τους μετά
τή λήξη του, πέρασαν ἀπό τό χωριό κατά τό Πάσχα 1914 τούς
παραχωρήθηκε γιά κατάλυμα τό σχολεῖο, ἀναψαν φωτιά στό
τζάκι γιατί κρύωναν, μεγάλωσε ἡ φωτιά ἔγινε πυρκαϊά καί κάηκε
ὅλο τό σχολεῖο γιατί εἶχε ξύλινα πατώματα καί ξύλινη σκεπή.
Ἔτσι μέ τόν περιορισμό τῆς ἀποστολῆς του τελείωσε καί τή ζωή
του γιά νά μή ζήσει τόν ὑποβιβασμό. Καί ἀπό τούς 5 δασκάλους
καί δασκάλες πού εἶχε πάρει τό 1912 ἡ Ἐκκλησιαστική Ἐπιτρο-
πή λόγω τοῦ πολέμου καί τῆς στρατεύσεως τῶν διδασκάλων γιά
ἀρκετά χρόνια μέ τήν Ἑλληνική Διοίκηση εἶχε μόνο ἕνα δάσκα-
λο. Τό διώροφο σχολεῖο πού ὑπάρχει σήμερα στό χωριό κτίστηκε
ἀργότερα τό 1929-30 μέ μικρή συμμετοχή τοῦ Δημοσίου ἀλλά
καί μέ προσωπική ἐργασία καί δωρεές τῶν κατοίκων ὁ τότε δά-
σκαλος στό χωριό Γεώργιος Ἰατροίδης ἐργάστηκε ὑπεράνθρωπα
γιά ν' ἀποπερατωθεῖ.

Ἡ παιδεία στίς γυναῖκες

Μιλήσαμε παραπάνω γιά τά γράμματα πού μάθαιναν τά ἀγόρια στήν Πυρσόγιανη. Τά κορίτσια ἀπό πότε ἄρχισαν νά πηγαίνουν στό σχολεῖο; Στήν ἀρχή ἀναφέραμε ὅτι τό 1840 ἀπό συμφωνητικό γιά τό Μύλο τῆς ποταμιᾶς φαίνεται ὅτι ἀπό τίς γυναῖκες πού συμβάλλονται στό συμφωνητικό καμιά δέν ἤξερε νά βάλει τήν ὑπογραφή της. Θά ἦταν πολύ παράδοξα ἂν ὑπῆρχε τότε ἔστω καί μιά γυναίκα στό χωριό νά γνωρίζει λίγα γράμματα καί νά μπορεῖ νά βάλει τήν ὑπογραφή της. Ἀπό τήν ἐποχή τῆς ἀνατροπῆς τῆς μητριαρχίας καί τό πέρασμα στήν πατριαρχική οἰκογένεια ἡ ἐργασία τῆς γυναίκας χάνει σπαιδιακά καί τήν κοινωνική της ἀξία καί περιορίζεται στά ὅρια τοῦ ἀναπτυσσόμενου ἀτομικοῦ νοικοκυριοῦ. Ἡ ἀπομόνωση αὐτή τῆς γυναίκας ἀπό τήν κοινωνική παραγωγή καί ὁ περιορισμός της στίς ἐργασίες τοῦ σπιτιοῦ, εἶχε σά συνέπεια νά στηριχτοῦν οἱ κάθε λογῆς κοινωνικές διακρίσεις σέ βάρος της, καί δημιουργήθηκε ἡ ἀντίληψη καί ἡ πρόληψη ὅτι ἡ ἀποστολή τῆς γυναίκας ἦταν μέσα στό σπίτι στόν ἀργαλειό, στό μαγειρεῖο καί στίς γεωργικές ἐργασίες καί νά κάμει παιδιά πού δέν θά ἦταν σωστό νά μαθαίνει γράμματα καί ν' ἀσχολεῖται καί μέ τά κοινά πράγ-

ματα. Ἡ Χριστιανική θρησκεία δέν προσπάθησε νά διαλύσει τίς ἀντιλήψεις καί προλήψεις αὐτές ἀλλά μᾶλλον τίς διατήρησε ὅπως παλαιότερα ὑπῆρχαν. Οἱ ἀντιλήψεις αὐτές πού ὑπῆρχαν ἀπό τά παλαιά χρόνια ἐνισχύθηκαν κατὰ τό διάστημα τῆς Τουρκοκρατίας γιά λόγους δῆθεν προνοίας νά μή βλέπουν οἱ Τοῦρκοι τά κορίτσια ὅταν θά πήγαιναν περιποιημένα στό σχολεῖο. Φυσικά δέν θά ἔπρεπε νά περιμένουμε τό 1840 στήν Πυρσόγιαννη νά ἐπικρατοῦσαν προοδευτικότερες ἀντιλήψεις γιά τή μόρφωση τῶν κοριτσιῶν. Ἀλλά οἱ Πυρσογιαννίτες πού ταξίδευαν τότε καί σέ ἀστικά κέντρα δεχόντουσαν τήν ἐπίδραση τῶν νέων ἰδεῶν πού ἀναπτύσσονταν στίς πόλεις, δηλαδή ὅτι καί τά κορίτσια ἔπρεπε νά μαθαίνουν γράμματα καί ἔβλεπαν ὅτι οἱ περισσότεροι εὐποροὶ κάτοικοι τῶν πόλεων ἄρχισαν σιγά - σιγά νά στέλνουν τά κορίτσια τους στό σχολεῖο καί ἐνῶ αὐτό παλαιότερα ἦταν ἐξαίρεση, τώρα ἄρχισε νά γίνεται κανόνας. Καί οἱ τάσεις αὐτές εἶχαν τόν ἀντίκτυπο καί στοὺς Πυρσογιαννίτες πού ταξίδευαν στίς διάφορες πόλεις ὅπως εἶπαμε. Πρῶτος ἀπό τίς πληροφορίες πού ἔχουμε, ἔστειλε τά κορίτσια του στό σχολεῖο ὁ Κωνσταντῖνος Γκάσιος πού μέ ἄλλους Γκασάδες ταξίδευαν τότε στό Βόλο. Ἡ θυγατέρα του Ἀγαθή σύζυγος ἀργότερα τοῦ Λάμπρου Σγολόμπη, γεννήθηκε τό 1871 περίπου καί ἀναφέρεται ὅτι ἦταν ἀπό τίς πρῶτες πού πῆγε στό σχολεῖο καί ἔμαθε γράμματα. Ὑστερὰ πῆγε στό σχολεῖο ἡ ἀδελφή της Ἀφροδίτη σύζυγος τοῦ Σπύρου Τσίπα. Ὁ Κων)νος Σούρλας ἔστειλε τήν θυγατέρα του Ἀθηνᾶ σύζυγο τοῦ Ἀποστόλου Πύρσου (γεννήθηκε τό 1876), στή συνέχεια ὁ γιατρός Ζήσης Α. Σούρλας, ἔστειλε τή θυγατέρα του Πηνελόπη σύζυγο ἀργότερα τοῦ Ἀντωνίου Φρόντζου πού γεννήθηκε τό 1877, ἀλλά καί ὁ Γεώργιος Μπίλης ἀκολούθησε τό παράδειγμά τους καί ἔστειλε τή θυγατέρα του Ἀθηνᾶ σύζυγο τοῦ Γεωργίου Φρόντζου πού γεννήθηκε τόν ἴδιο χρόνο, στό σχολεῖο. Ὁ δάσκαλος Ἰωάννης Δ. Παπαδημητρίου ἐνῶ δίστασε νά στείλει τήν κόρη του Ἀγαθή σύζυγο τοῦ Ἀνδρέα Ἀδάμου πού γεννήθηκε τό 1875 στό σχολεῖο (ἂν καί τοῦτο πιθανόν νά ὀφείλεται σέ οικογενειακοὺς λόγους) προσχώρησε καί αὐτός στοὺς προοδευτικούς καί ἔστειλε τή θυγατέρα του Ἄννα σύζυγο τοῦ Ἀντωνίου Δούμα πού γεννήθηκε μετά τρία χρόνια τό 1878 στό σχολεῖο. Ἀργότερα καί ἄλλοι γονεῖς ἔστειλαν τά κορίτσια τους στό σχολεῖο.

Ὁ Δημήτριος Τσιτιράγκος πού ἄρχισε νά πηγαίνει στό σχολεῖο τό 1893-1894, θυμᾶται ὅτι ὅταν ἦταν στό Δημοτικό Σχολεῖο, πού τήν ἐποχή αὐτή εἶχε 4 δασκάλους πηγαιναν καί ἀρκετά κορίτσια, ἐνδεικτικά μου ἀνάφερε: 1) Ἀφροδίτη Γιάννη Κώτα Φλώρου ἢ Γκάσιου ἢ Παπαγεωργίου σύζυγο κατόπιν Βασιλείου Περώνη, 2) Ἐρμιόνη Ζήση Σούρλα ἀργότερα σύζυγο τοῦ γιατροῦ Διομήδη Παπαγεωργίου, 3) Κωνστάντω Ἀπ. Βετσοπούλου συζ. Πέτρου Παγώνη 5) Ἀμαλία Ἰωάννου Βετσοπούλου συζ. κατ' ἀρχήν Γεωργίου Παγώνη καί 5) Λεμονιά Ἰωάννου Πύρσου τοῦ δασκάλου. Μετά τό 1900 γενικεύτηκε ἡ φοίτηση καί τῶν κοριτσιῶν. Τό 1909 καί 1910 τό σχολεῖο εἶχε δύο δασκάλες. Μέ τή βοήθειά τους τά κορίτσια ἔραψαν καί ὁμοιομορφες ποδιές καί ἔτσι στή γενική πρόοδο τοῦ σχολείου προσέθηκε καί μία νότα ὁμορφιάς. Καί τά μαθήματα τῶν τριῶν πρώτων τάξεων τοῦ Δημοτικοῦ, τά κορίτσια διδάσκονταν ιδιαίτερα στή Μεγάλη αἴθουσα τοῦ ἰσόγειου ἀπό τίς δασκάλες, ὅταν ὅμως ἤθελαν νά προχωρήσουν καί σ' ἀνώτατες τάξεις ἀνέβαιναν καί φοιτοῦσαν μαζί μέ τά ἀγόρια στίς αἴθουσες τοῦ πάνω ὀρόφου, ἀλλά σέ περιορισμένο ἀριθμό. Μόνο μερικά πνευματικά καθυστερημένα κορίτσια πού γεννήθηκαν μετά τό 1900 δέν πῆγαν στό σχολεῖο. Ὅλα γενικά τά κορίτσια τῆς ἡλικίας αὐτῆς πηγαιναν στό σχολεῖο καί μπορούμε νά ποῦμε ὅτι καί γιά τά κορίτσια στήν περίοδο αὐτή εἶχε ἐξαφανιστεῖ ὁ ἀναλφαβητισμός ὑπῆρχαν καί κορίτσια πού τελείωσαν καί τό Δημοτικό καί φοιτοῦσαν καί στό Ἑλληνικό.

Πόροι τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς

Τό σχολεῖο ὅπως ἀνάφερα ἀπό τό 1870 διατηροῦσε τρεῖς δασκάλους καί ἀπό τό 1890 διατηροῦσε 4. Ἀργότερα προστέθηκαν καί μία ἢ δύο δασκάλες. Ἡ δαπάνη στήν ἀρχή ἔφτανε περίπου τίς 100 λίρες Τουρκίας ἀλλά ἀπό τό 1900 μεγάλωσε καί τό 1909 ἐπέσχε τίς 200 λίρες Τουρκίας. Σημαντικό ποσό γιά τήν ἐποχή ἐκείνη. Πῶς καλυπτόταν ἡ δαπάνη αὕτη; Ποιοί ἦταν οἱ πόροι πού ἐπέτρεπαν στήν Ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή νά διατηρεῖ τόν παραπάνω ἀριθμό δασκάλων καί δασκαλισσῶν. Ἐνῶ τό σχολεῖο τῆς Πυρσόγιαννης δέν εἶχε τά κληροδοτήματα πού εἶχε ἡ Σπυριδώνιος Σχολή τῆς Μάλιστας ἀπό τό κληροδοτήμα Σπυριδωνος Ξυνοῦ πού ἔφτανε τίς 200 λίρες τό χρόνο καί τοῦ Χαριλάου Ζήκου τό σχολεῖο τῆς Βούρμπιανης μαζί μέ τίς ἄλλες ἐνισχύσεις τῆς φιλεκπαιδευτικῆς ἐταιρείας πού ἰδρύθηκε στήν Ἀθήνα κατά τό 1882 ἔφταναν σέ μεγάλα ποσά.

Οἱ πόροι ἦταν:

- 1) Ἐνα καλό ἔσοδο πού προερχόταν ἀπό τήν ἐνοικίαση τῆς θερινῆς βουκῆς τοῦ βουνοῦ καί ἔδινε περί τίς 35 - 40 χρυσές λίρες Τουρκίας. Οἱ Τοῦρκοι δέν εἶχαν πειράξει τό ἔσοδο αὐτό,

γιατί θεωροῦσαν ὅτι συμπεριλαμβανόταν στά ἀρχικά προνόμια ὡς Κοινοτική περιουσία πού μπορούσαν οἱ κάτοικοι νά βόσκουν τά ζῶα τους καί νά προμηθεύονται τήν ξυλεία. Παλαιότερα καλλιεργοῦσαν σέ ὀρισμένα μέρη καί δημητριακά, πράγμα πού ἀπαγορεύτηκε ἀργότερα γιά νά μπορεί νά ἐνοικιάζεται ὡς θερινή βοσκή καί νά δίνει τό παραπάνω ἔσοδο. Ἐξ ἄλλου οἱ Τοῦρκοι δέν ἀσχολιόνταν πολύ καί μέ τούς ὀρεινούς πληθυσμούς καί μέ τά κτήματά τους πού ἦσαν ἄγονα καθῶς καί μέ τούς βοσκοτόπους τῶν βουνῶν.

2) Ἀπό τήν ἐνοικίαση τῶν δύο στατήρων (κανταριῶν) ἕνα γιά κάθε συνοικία.

3) Ἀπό τό μονοπώλιο τοῦ Κηροῦ. Τό κερδί μέ ἀπόφαση τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς τό πούλοῦσε στό κατάστημά του ὁ ἱεροψάλτης Νικόλαος Δούκας γιά τά ἔσοδα τῆς Ἐκκλησίας. Καί οἱ παντοπῶλες τοῦ χωριοῦ ποτέ δέν ἀμφισβήτησαν τό προνόμιο αὐτό τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς.

4) Ἀπό τά ἔσοδα τῶν καρπῶν κυρίως κρασιῶν καί χόρτων τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων. Πολλοί Πυρσογιαννίτες κληροδοτοῦσαν στήν Ἐκκλησία (βακούφι) διάφορα κτήματα γιά τή σωτηρία τῆς ψυχῆς τους. Τά καλλιεργοῦσαν μέ προσωπική ἐργασία οἱ κάτοικοι καί τά προϊόντα τους πούλοῦσε ἡ Ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή καί εἶχε ἕνα μικρό ἔσοδο.

5) Ἀπό τήν ἐνοικίαση τῶν δύο ἀμβύκων γιά τήν ἀπόσταξη τῶν τσίπουρων.

6) Σπουδαιότερο ὅμως ἔσοδο ἦταν ἡ εἰκονική πώληση τῶν ἁγίων εἰκόνων κατά τήν ἐορτή τῶν Θεοφανείων. Μεά τόν ἀγιασμό ἐπέστρεφαν ὅλοι οἱ κάτοικοι στήν ἐκκλησία καί οἱ 4 ἱερεῖς μέ τή σειρά τους ἔβγαζαν πρῶτα στή δημοπρασία τούς σταυρούς τους. Τήν ἀρχή ἔκανε ὁ Παπα-Γιώργης Οἰκονόμου πού ἔφερε καί τό μεγαλύτερο ἔσοδο καί ἀκολουθοῦσαν καί οἱ ἄλλοι ἱερεῖς νά βγάζουν στή δημοπρασία τούς σταυρούς τους καί στή συνέχεια γινόταν ἡ εἰκονική πώληση τῶν εἰκόνων. Θυμᾶμαι ὅτι οἱ Ἀδελφοί Βετσόπουλοι πρόσφεραν τό 1909 γιά τό στυρό τοῦ Παπαγιώργη Οἰκονόμου λίρες χρυσές 6 καί τό 1910, 1911 καί 1912 7 λίρες χρυσές. Ἀκολουθοῦσαν μικρότερες προσφο-

ρές για τούς άλλους σταυρούς από 5, 3 και 2 λίρες και κατόπιν ακολουθούσε ή πώληση τῶν εἰκόνων πού πολλοί πρόσφεραν ἀργυρά μεντζήτια (1)5 χρυσῆς λίρας 20 γρόσια) καθώς και κάριτα και δίκαιρα από 5 και 10 γρόσια. Τό ἔσοδο ἦταν σημαντικό και ἀνέβαινε σέ πολλές χρυσές λίρες.

7) Ὁ κατά τίς Κυριακές και ἑορτές περιφερόμενος ἀπό τό δραστήριο νεωκόρο Ἀντώνιο Εὐαγγέλου (Ζάτση) γενικός δίσκος, πού ὁ καθέννας ἔδινε ὅτι ἤθελε ὅπως γίνεται και σήμερα. Ἀλλά γινόταν και ἀτομικός δίσκος σέ κάθε ἑορτάζοντα κατά τήν ἡμέρα τῆς γιορτῆς του και σέ ὅλους ἐκείνους πού γύριζαν ἀπό τό ταξίδι στήν Πυρσόγιανη τήν πρώτη Κυριακή πού πήγαιναν στήν Ἐκκλησία μετά ἀπό τήν ἐπιστροφή τους στό χωριό. Στήν περίπτωση αὐτή ὁ νεωκόρος μαζί μέ τό δίσκο εἶχε και ἕνα μικρό μπουκετάκι ἀπό βασιλικό και κατηφέδες πού ἔδινε στόν ἑορτάζοντα για νά εἰσπράξει και ἕνα μικρό φιλαδώρημα. Τά παραπάνω ἔσοδα ἐπέτρεπαν στήν Ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή ὄχι μόνον νά πληρώνει τίς ἀμοιβές τῶν δασκάλων και τίς δαπάνες συντηρήσεως τοῦ κτιρίου και τῶν ἐπιπλων ἀλλά τό 1911 εἶχε και ἕνα περίσσειμα ἀπό 150 χρυσές λίρες Τουρκίας τό ὁποῖο μέ σύσταση τοῦ τότε Μητροπολίτη Βελλᾶς και Κονίτσης Σπυρίδωνος τό κατάθεσε στόν Τραπεζιτικό Οἶκο Ἀντωνίου Σούρλα στήν Κωνσταντινούπολη και τό ὁποῖο ἐχάθη μετά τήν διάλυση τοῦ Οἴκου ὕστερα ἀπό τό θάνατο τοῦ Ἀντωνίου Σούρλα πού συνέβει τό 1911 και τόν ἐπακολουθήσαντα Βαλκανοτουρκικό πόλεμο. Τήν ἴδια τύχη εἶχε και κληροδότημα πού ἀφῆκε ὁ ἀποθανών μέ διαθήκη για τό σχολεῖο τό ὁποῖο οἱ κληρονόμοι δέν ξεπλήρωσαν.

Ἡ Ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή ἦταν ἕνα αὐτοδιοικούμενο συλλογικό ὄργανο, ἐκλεγόταν ἀπό τό σύνολο τῶν κατοίκων για ἕνα χρόνο ὅποτε γινόταν και ἔλεγχος τῆς διαχείρησής της και ἐκλεγόταν στή συνέχεια νέα Ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή. Ἡ Ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή ὑπαγόταν στόν ἔλεγχο τῆς Μητροπόλεως Βελλᾶς και Κονίτσης. Ἡ διαχείρησή της ἦταν ἄψογη και μέχρι τό 1913 δέν ἀναφέρεται περίπτωση καταδολίευσης τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας. Παρομιώδης παρέμεινε ἐκεῖνα τά χρόνια ἡ διαχείριση τοῦ Ταμῖα Κώττα Γκουντή. Ἐκτός ἀπό τήν υπογραφή του δέν ἤξερε ἄλλα γράμματα ἀλλά ἀπό τό

σύνολο τῶν εἰσπράξεων μετὰ τὴν ἀφαίρεση τῶν ἐξόδων δὲν ἔλλειπε οὔτε μία δεκάρα ἀπὸ τὸ Ταμεῖο κατὰ τὸν ἔλεγχο τῶν λογαριασμῶν. Ὄταν δὲ τὸν ρώτησε ὁ τότε Μητροπολίτης Κονίτισης Σπυρίδων πού βρισκόταν ἐκεῖ κατὰ τὴ λογοδοσία πῶς τὰ κατάφερε νὰ εἶναι ἀκριβῆς στοὺς λογαριασμούς του ἀπάντησε ὅτι ὅλα τὰ χρήματα τῆς Ἐκκλησίας τὰ φύλαγε σὲ ἰδιαίτερη σακούλα πού καταχώνιαζε στὸν πάτο τῆς κασέλας του καὶ πού μετὰ τὴν κλείδωνε. Καὶ ἔτσι μὲ τὸ νὰ μὴν μπερδεύει τὰ χρήματα τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὰ δικά του στό τέλος τῆς χρονιάς δὲν ἔλλειπε οὔτε δεκάρα ἀπὸ τὴ σακούλα. Μποροῦμε νὰ τὸν παρομοιάσουμε μὲ τὸν Κων)νο Τσακμάκη πού τὸν ἀναφέρει ὡς παράδειγμα ὁ Λαμπροῖδης στὰ ἀγαθοεργὰ Ἰδρύματα τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἐκλεγόταν ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν κατοίκων, κάποια Κυριακὴ μετὰ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας, καὶ στή συνέχεια συντασσόταν τὸ πρακτικὸ πού τὸ ὑπέγραφαν ὅλοι οἱ ἐνήλικοι ἄρρετες ἀρχηγοὶ τῶν οἰκογενειῶν τοῦ χωριοῦ. Ἀναφέρω συμφωνητικὸ διορισμοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς 11ης Αὐγούστου 1885 πού φέρει τίς ὑπογραφές 60 ἀρρένων κατοίκων τοῦ χωριοῦ γιὰ νὰ καταλάβει ὁ ἀναγνώστης καὶ τὸν τρόπο τῆς ἐκλογῆς πού ἔπαινε πανηγυρικὸ χαρακτήρα ἀλλὰ καὶ τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο τῶν κατοίκων ἀφοῦ μετὰξὺ τους ὑπῆρχαν κάποιοι πού μποροῦσαν νὰ συντάσσουν συμφωνητικὰ μὲ τέτοιο περιεχόμενον καὶ χωρὶς ὀρθογραφικὰ λάθη.

ΣΥΜΦΩΝΗΤΙΚΟΝ

Ἐν Πυρραγιάννη 11 Αὐγούστου 1885

Ἡ Κοινότης τοῦ χωριοῦ μας εὐχαρίστως καὶ ἀπαραιτιάστως σήμερον διορίζει ἐπιτρόπους τῶν κεντρικῶν Ἐκκλησιῶν μας τοὺς συγχωριανούς μας κ.κ. Ζήσην Ἀποστόλου Παγούνην, Δημήτριον Ἰωάννου Ζκολόμπη, Πέτρον Γ. Τσίπαν, Ἰωάννην Κ. Βετσόπουλον καὶ Γεώργιον Χ. Παπαγεωργίου μὲ τοὺς ἐξῆς ὅρους:

α) Θέλουσιν παραλάβει παρὰ τῆς προκατόχου Ἐπιτρο-

πῆς ἅπαντας τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ λήξαντος παρελθόντος ἔτους τῶν Ἐκκλησιῶν ὑπογεγραμμένους παρ' αὐτῶν.

β) Ἀπὸ τὰ ὁμόλογα τῶν Ἐκκλησιῶν κλπ, ἔπιπλα, κελλιά κλπ., θέλουσιν δώσει ἀπόδειξιν τῆς παραλαβῆς ἐν ὀνομαστικῷ καταλόγῳ.

γ) Θὰ ἔχουσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των βοσκὴν, λειβάδια κλπ., βακούφικα κτήματα, ἀμπελοχώραφα, κήπους, καντάρια τὰ ὅποια θὰ διαθέσουν ἐπὶ τὸ συμφερότερον τῆς Κοινότητος ἐπὶ τῷ ρητῷ ὄρῳ μὴ ἐπιτρέπουσιν εἰς οὐδένα ἵνα σπείρη χωραφικόν τί εἰς βουνόν δίδοντες ἀπόλυτον πληρεξουσιότητα, ὅπως καὶ δικαστικῶς ἐμποδίσουσι τοὺς τολμήσαντας.

δ) Χορηγεῖται τὸ δικαίωμα αὐτοῖς ἵνα καὶ ἐπὶ, τῶν καλλίων διορίσωσιν καὶ ἄλλους καταλλήλους ἐπιτρόπους πρὸς καλλιέργειαν τῶν κτημάτων, καθὼς νεκροθάπτας καὶ εὐπρεπιστάς.

ε) Θέλουσιν συμφωνῆ διδασκάλους καταλλήλους πρὸς τὴν ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τῶν τέκνων μας, οἵτινες θὰ πληρώνωνται ἐκ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν εἰσοδημάτων.

στ) Ἐπιτρέπεται αὐτοῖς νὰ εἰσπράττωσιν ἀνά ἓν (1) γρόσι ἀπὸ τὰ μικρὰ ζῶα, ὅσα ἤθελον σφάξῃ οἱ ἐνταῦθα χασάπηδες, καθὼς καὶ ξένοι, ἀπὸ δὲ τὰ μεγάλα οἶον βόας καὶ χοίρους πρὸς 3 γρόσια τὸ κεφάλι.

ζ) Ἐπιτρέπεται αὐτοῖς νὰ εἰσπράττωσιν ἀνά ἓν καὶ ἡμισυ γρόσι τὸ κεφάλι δι' ὅσα σφαχτὰ ἤθελον μείνει τὸν χειμῶνα κατὰ τὸ ἐπιχειρηματικὸ δεφτέρι, ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα σφαχτὰ θὰ εἶναι τὸ καλοκαίριον ἅτινα θὰ ἀριθμήσουν στὸν Ἅγιον Ἀπόστολον.

η) Ἐπιτρέπεται αὐτοῖς ὅπως καὶ δικαστικῶς εἰσπράξωσιν τοὺς τόκους καὶ τὰ κεφάλαια ἀπροσωπολήπτως παρὰ τῶν ὀφειλετῶν καθὼς καὶ βερεσέδια, τὰ ὅποια θὰ παραλάβωσιν παρὰ τῶν προκατόχων Ἐπιτρόπων, ἐν ὑπογεγραμμένοις καταλόγοις.

θ) Οἵανδήποτε ἤθελον συλλάβῃ οἱ μπεξῆδες εἰς Κράπαν

* Μπεξῆδες = νυχτοφύλακες.

νά κόπτη ξύλα, νά εισπράττωσιν ἀπό ἕν ἀργυροῦν μετξήτιον οἱ Ἐπίτροποι.

ι) Εἰς τό αὐτό πρόστιμον θά ὑποχρεοῦνται καί ὅσοι ἤθελον κόψη μπορξία εἰς Μοκλίβαν.

ια) Εἰς οὐδένα δέ θά δώσωσί τι ἐπί καλῇ πίστει καί ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελον δώση ἢ ἀφήσωσί τι βερεσέ ἐκτός τῶν ὁμολόγων εἶναι διά λογαριασμόν των.

ιβ) Ὅσαδήποτε ἔξοδα ἤθελον συμβῆ εἴτε πρός εὐπροσιμόν τῶν Ἐκκλησιῶν εἴτε πρός συντήρησιν τῶν σχολείων, εἴτε πρός διεξαγωγὴν δίκης τινός πρός εἰσπραξιν τῶν ὁμολόγων καὶ βερεσεδιῶν εἶναι εἰς βάρος τῶν Ἐκκλησιῶν.

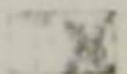
ιγ) Ἐν περιπτώσει διαφωνίας θά εἶναι δεκτὴ παρὰ τῆς Κοινότητος ἢ ἀπόφασις τῆς πλειοψηφίας.

ιδ) Ἐπιτρέπεται αὐτοῖς νά ἀνοίγωσιν καταλόγους συνδρομῶν ἀφορουσῶν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σχολικῶν μας.

ιε) Τό παρόν ἰσχύει δι' ἕν ἔτος, ὅποτε περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου θά δώσωσιν λογαριασμόν τῆς διαχειρίσεώς των.

Ἐν Πυρσογιάννῃ τῇ 11 Αὐγούστου 1885.

Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Πυρσόγιαννης. Γιώργης Γιαννούλη Σούρλας, Ζούνης Λάμπρος, Νικόλας Γ. Σούρλα, Χαρίσης Γ. Σπύρου, Μιχάλη Πούρτζος, Νικόλας Κότα Πιμέτζικας, Γηόργης Νικόλα, Πάπα Γεώργιος, Γιαννούλης Γ. Σούρλα, Κύρκας Ν. Σερίφης, Λάμπρος Ἰωάννου, Ζόγας Ζκολάμπης, Λάμπρος Παπανικολάου, Πέτρος Γυργίου, Ζήση Κότα Σούρλα, Ζήσης Ν. Σούρλας, Μιχαήλ Χριστοδούλου, Γεώργιος Σ. Σούρλα, Λάμπρος Ντούλα Πύρσος, Γιάννης Κοντοζήση, Καταγιάννη Χρίστου, Δημήτρη Χρίστος Πιμέτζας, Λάμπρος Ἀπόστολος, Δημήτριος Γ. Σούρλας, Γιαννούλιος Πάτσις Κώστα Χρισάφης, Γιώργης Κότα Μπητζίκας, Χαραλάμπης Βάτσικας, Χαρισιτσάης, Νικόλας Γιανή Σχώρεμα, Μίτσι Χασίσι Παπανικόλα, Γιώργιος Παπαγιάνις, Τόλης Παπακώστας, Παπά Ἰωάννης, Νικόλαος Γ. Παγούνης, Χριστο τολι ζάφιρι, νικόλαος ζησι, Θεοδόσιος Ι. Χρυσαφίδης, Νικόλαος Ι. Περόνης, Παπακώστας, ΠαπαΔημή-

τριος Γεωργίου, λαμπρος μητσου, Γεώργη στύλος, ζισι κοτα α-
δαμου, Μήτση μπατσιαλής, κόλλιας γηοργηου, μιτροκόρτζος,
γιοργης τζημου περόνης, Χαρίσις κυργιαζις, λαμπρο γιοργι,
Τόλης κότα παγούνη, Ρίζος Παπαλαμπρος, ιοανη νηκολάου,
Κώστας Χαρίση, ζισι γαλανης, Χρυστου Παπαδημητρίου, Πα-
πα Λαμπρος Πασχάλη. Κωνσταντίνος Σ. Σούρλας Μουχτάρης,
Ἐπικυρῶ τό γνήσιον τῶν ἄνωθεν ὑπογραφῶν. Ἡ βούλα τοῦ
Μουχτάρη (Τουρκιστί).»

Ὁ σημαντικός αὐτός ἀριθμός Πυρσογιαννιτῶν πού γνώ-
ριζαν λίγα γράμματα καί νά βάζουν τήν ὑπογραφή τους, πρέπει
νά εἶχαν γεννηθεῖ ἀπό τό ἔτος 1820 μέχρι τό 1840 γεγονός πού
ἐνισχύει τόν παραπάνω ἰσχυρισμό μου ὅτι ἀπό τοῦ 1820 εἶχε
προσληφθεῖ στήν Κοινότητα ἐπαγγελματίας δάσκαλος, ὅχι βέ-
βαια μέ μεγάλες ἀξιώσεις, πού παράδινε συστηματικά μαθήματα
καί μπορούσαν νά παρακολουθήσουν περισσότερα παιδιά.

Τό παραπάνω συμφωνητικό ἀναφέρει καί ὁ κ. Εὐριπίδης
Σούρλας στή μονογραφία του γιά τό Δημητριο Ζκολόμπε.

Οἱ Τουρκικές ἀρχές, μέχρι τό ἔτος 1891 δέν ἀσκοῦσαν κα-
νέναν ἔλεγχο στήν Ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή στόν τρόπο τῆς
ἐκλογῆς της, στή λειτουργία καί τή διαχείριση τῆς περιουσίας
της, στούς δασκάλους πού προσλάμβανε καί στά προγράμματα
τῶν σχολείων.

Ἀπό τότε ὅμως μέ ἀφορμή τή διένεξη πού ἀνάκλυψε μεταξὺ
τοῦ Πατριαρχείου καί τῆς Τουρκικῆς Κυβέρνησης γιά ζητήματα
Οἰκογενειακοῦ καί Κληρονομικοῦ Δικαίου καί κυρίως γιά ζητή-
ματα διαζυγίου καί τό κῆρος τῶν διαθηκῶν πού συντάσσονταν
στίς Μητροπόλεις, ἐκδόθηκε ἡ ἀπό 1891 Βεζυρική ἐγκύκλιος, ἡ
ὁποία ἀναγνωρίζει τά δικαιώματα τῶν Πατριαρχείων καθῶς
παλαιότερα ἴσχυαν ἀλλά γίνεται καί ἀρχή ἀνάμιξης τῆς Τουρ-
κικῆς Κυβέρνησης στά ζητήματα τῆς ἐκπαίδευσης καί τῶν scho-
λείων. Παραθέτω ἀπόσπασμα τῆς Βεζυρικῆς ἐγκυκλίου πού ἐν-
διαφέρει τά σχολεῖα καί τήν ἐκπαίδευση. Τά ἄλλα κεφάλαια τῆς
ἐγκυκλίου ἐνδιαφέρουν ζητήματα Οἰκογενειακοῦ καί Κληρονο-
μικοῦ Δικαίου.

«Υψηλή Βεζυρική Ἐγκύκλιος, Διαβιβασθεῖσα ὑπό τῆς Αὐ-

τοῦ Ὑψηλότητος τοῦ Πρωθυπουργοῦ (Κιαμήλ Πασᾶ ὑπό ἡμερομηνίαν 23 Τζημαξήουλ - ἀχρηή 1308 καί 22 Ἰανουαρίου 1306 (1891) πρὸς τὰς νομαρχίας καί πρὸς τὰς ἀνεξαρτήτους τοπαρχίας (Μουτασαριφλίγια).

Τὸ Ρωμαϊκὸν Πατριαρχεῖον ἐπέδωκε τακρίγια* περὶ τῶν ἐξῆς, ἧτοι περὶ ἐκτελέσεως ὡς καί πρότερον τῶν ἀποφάσεων τῶν ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἐκδιδομένων ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ γάμου καί τοῦ διαζυγίου ἀπορρουσῶν ἀγωγῶν, διατροφῆς, τραχώματος καί προικός, περὶ τοῦ ζητήματος τῶν διαθηκῶν, περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν Ρωμαϊκῶν Σχολείων, περὶ τῆς ὀρκομοσίας τῶν Ἱερέων καί τοῦ τρόπου τῆς ἔνεκα ποινικῶν ἀντικειμένων προσωποκρατήσεως καί διαδικασίας αὐτῶν ἐξαιτούμενον τὴν διατήρησιν τῶν ἀρχαίων θρησκευτικῶν αὐτοῦ προνομίων.

Συνεπεῖα τῶν τακρίγιων τούτων, γενομένης παραλαβόντως καί ἐσχάτως ἐξετάσεως καί συσχέψεως ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τούτων, ἐκοινοποιήθησαν συνωδᾶ διὰ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης καί τῶν Θρησκευμάτων εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ὑπὸ διαφόρους χρονολογίας ἀποφάσεως, ἐμπαιδούσης τὴν διατήρησιν τῶν προνομίων, ἃς τὸ εἰρημένον Πατριαρχεῖον κέκτηται δυνάμει Ὑψηλοῦ Βεράτιου.

.....

Τὰ προγράμματα τῶν Σχολείων θέλουσι συντάττεσθαι καί ἐπικυροῦσθαι ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου καί τῆς Μητροπόλεως, ἐπίσης καί τὰ διπλώματα καί ἐνδεικτικά τῶν Διδασκάλων καί Διδασκαλισσῶν ὑπὸ τῶν ἰδίων θέλουσιν ἐπικυροῦσθαι. Ἐπειδὴ δέ πρέπει νὰ ὦσι καί Κυβερνητικῶς γνωστά ὅταν ὁ ἐπιθεωρητῆς (Μουφειτῆ) ἢ ὁ διευθυντῆς (μουδίρ) τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ἐξετάζων τὴν ἐν τοῖς σχολείοις διδασκαλίαν, ἤθελε παρατηρήσει μάθημά τι ἀπᾶδον, ἢ διδάσκαλον ἢ διδασκάλισσαν μὴ ἔχοντας τοιοῦτον ἐνδεικτικόν, ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας θέλει συνενοεῖσθαι μετὰ τοῦ Πατριαρχείου,

* Τίτλους, ὁμολογίας ἐνώπιον δημ. ἀρχῶν τοῦ δημιουργοῦσαν δικαιώματα.

ἐν δὲ τῷ ἐξωτερικῷ ἢ τοπικῇ ἀρχῇ μετὰ τῶν Μητροπόλεων καὶ οὕτω δι' αὐτῶν θέλουσι κωλύεσθαι τὰ τοιαῦτα μαθήματα καὶ ἀντικαθίστασθαι οἱ τοιοῦτοι ἄνευ ἐνδεικτικοῦ διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι».

Ἡ παραπάνω Βεζυρική ἐγκύκλιος ἢ ὁποία κοινοποιήθη σ' ὅλες τίς Μητροπόλεις καὶ Ἐπισκοπές μέ τήν ὑπ' ἀρ. 3900 Συνοδική Ἐγκύκλιο γνωστοποιήθη σ' ὅλες τίς Μητροπόλεις καὶ Ἐπισκοπές τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπόσπασμα πού ἐνδιαφέρει τὰ Σχολεῖα ἔχει ὡς ἀκολούθως :

«Ἐπί δὲ τῶν Σχολειακῶν ὀφείλει προσέχειν α) ἐν τῇ ἐκλογῇ τῆς Ἐφορίας γινομένη ὑπό τήν Προεδρίαν αὐτῶν, ὅπως καταρτίζεται ἐκ προσώπων τιμίων, ἀρμοδίων καὶ ἀπολαβόντων τῆς ἀγαθῆς ὑπολήψεως τῆς Κοινότητος καὶ Μητροπόλεως, ὑποχρέων ὄντων ἐργάζεσθαι ὑπό τήν Προεδρίαν αὐτῆς ἢ τοῦ ἰδίου ἐπιτρόπου, β) ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ προσωπικοῦ τῶν Διδασκάλων γενομένη ἐν συνεδριάσει τῆς Ἐφορίας, ὅπως ὅσιν οὗτοι οὐ μόνον εὐπαίδευτοι καὶ δόκιμοι περὶ τό διδασκαλικόν αὐτῶν ἐπάγγελμα, ἀλλὰ καὶ χρηστοί, φρόνιμοι, τύποι ἠθικότητος καὶ ὑπογραμμόν ὑγιοῦς μορφώσεως ἑαυτοὺς παρέχοντας καὶ οὕτως ἐγκρίνειν αὐτούς καὶ ἐφοδιάζειν κατ' ἔτος δι' ἰδίου αὐτῆς ἐνδεικτικοῦ, γ) μελετᾶ ὀφείλει τὰ προγράμματα τῶν μαθητῶν λῖαν προσεκτικῶς, ἵνα μὴ τι ὑπάρχει τό ἀπᾶδον οὐ μόνον τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος ἀλλὰ καὶ τῇ διανοητικῇ ἀναπτύξει καὶ ἠθικῇ καὶ θρησκευτικῇ διαπλάσει τῆς μαθητεούσης νεότητος καὶ ἀκολούθως ἐπικυροῦν ταῦτα ἀναλογιζομένης τῆς εὐθύνης, ἃς μόνη φέρει ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς σεβαστῆς Κυβερνήσεως.

Περί δὲ τῶν ἱερέων οὐ χρήσης ὀδηγιῶν, γινώσκουσα πῶς δεῖ καθοδηγεῖν τόν κληρὸν, ὥστε οὐ μόνον ἀπέχειν τῶν αἰτίων τῶν προκαλούντων δίκας καὶ ὅρκους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους τῷ ἀγαθῷ αὐτοῦ παραδείγματι διδάσκειν ἀποχήν ἐν ἧ δὲ περιπτώσει τυχόν εὐρεθῇ τις τῶν ἱερέων ὑποχρεωθεῖς εἰς ὀρκομωσίαν ἢ ἐναχθεῖς εἰς δίκην, ἢ αὐτῶν Ἱερότης ὀφείλει ἐνεργῶν συμφῶνως τοὺς περὶ τούτου διατασσομένους ἐν τῇ ὑψηλῇ ἀποφάσει μετὰ πάσης ἀκριβείας.»

.....

Σύμφωνα μέ τή Βεζυρική ἐγκύκλιο καί τή Συνοδική ἐγκύκλιο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐκυκλοφόρησε σέ ὅλα τά χωριά τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης ἤ ἀπό 5 Ἰουνίου 1891 ἐγκύκλιος τῆς Μητροπόλεως Βελλᾶς καί Κονίτσης πού ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἀντίγραφον ἐγκυκλίου διαβιβασθείσης εἰς τά χωριά τῆς ἱερᾶς Ἐπισκοπῆς Βελλᾶς καί πραγματευομένης περί ἐκλογῆς Ἐφορίας, Διδασκάλων κλπ.

194 Εὐλαβέστατοι ἱερεῖς οἱ ψάλλοντες εἰς τά χωρία... τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσώστου ἐπαρχίας, τιμιώτατοι πρόκριτοι, Ἐφοροὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν, Μουχραροδημογέροντες καί λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι χριστιανοί· τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά. Χάρη εἴη ἡμῖν καί εἰρήνη ἀπό θεοῦ ἐφ' ὑμῶν δέ εὐχή καί εὐλογία. Γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι ἐκδοκία τῆς Α.Α. Μεγαλειότητος τοῦ Κραταιοτάτου καί Γοισεβάστου Ἄνακτος ἡμῶν, ἐπῆλθε τελεία καί ὀριστική λύσις τοῦ ἡμετέρου Ἐκκλησιαστικοῦ προνομιακοῦ ζητήματος καί ἐξεδόθησαν ἤδη αἱ σχετικαί Ἐκκλησιαστικαί διατάξεις. Διό καί πρός ἐκτέλεσιν τῶν διασεβαστῆς Ἐγκυκλίου τῆς Μ. Βεζυρίας κοινοποιηθέντων, καί δι' ὑψηλοῦ Αὐτοκράτορ, διατάγματος κεκλινομένων μέτρων, τῶν ἀφορῶντων εἰς τήν ὑπό τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχῶν ἐπιθεώρησιν καί ἔγκρισιν τῶν Σχολικῶν προγραμμάτων καί τήν ἐπικύρωσιν τῶν πτυχίων καί ἐνδεικτικῶν τῶν διδασκάλων καί διδασκαλισσῶν καί τήν ἐκλογήν τῶν Ἐφοριῶν καί εἰς τήν ἐκλογήν τοῦ προσωπικοῦ τῶν διδασκάλων καί διδασκαλισσῶν κινουοῦμεν ὑμῖν, διά τῆς δέ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἐγκυκλίου σγνωδᾶ τῆ ὑπ' ἀριθμ. 322 καί διεπ. 212 σεβ. Πατριαρχ. καί Συνοδικῆ Ἐγκυκλίῳ, τά Κυβερνητικῶς καί Ἐκκλησιαστικῶς διατεταγμένα ταῦτα.

Α. Ἡ ἐκλογή ἐκάστης Ἐφορίας γεννήσεται τῆ ὑποδείξει τῆς Κοινότητος καί τῆ ἡμετέρα ἐγκρίσει· θά καταρτίζηται δ' αὕτη ἐκ προσώπων τιμίων, ἀρμοδίων καί ἀπολαυόντων τῆς ἀγαθῆς ὑπολήψεως τῆς ἐκλεγούσης αὐτήν Κοινότητος καί

τῆς ἱεραῆς ἡμῶν Ἐπισκοπῆς. Εἶνε δέ ὑπόχρεως νά ἐργά-
ζηται ὑπό τήν Προεδρίαν ὑμῶν ἢ τήν Προεδρία τοῦ ἰδίου
ἡμῶν Ἐπισκόπου.

Β. Ἡ ἐκλογή τοῦ προσωπικοῦ τῶν διδασκάλων καί διδασκα-
λισσῶν, γενομένη ἐν Συνεδριάσει τῆς Ἐφορίας ὑποβληθή-
σεται τῇ ἐγκρίσει ἡμῶν. Δέον δέ ὅπως οὗτοι ὧσιν οὐ μόνον
εὐπαίδευτοι καί δόκιμοι περί τό διδασκαλικόν αὐτῶν ἐπάγ-
γελμα, ἀλλά καί Χρηστοί, φρόνιμοι, τύπον ἠθικότητος καί
ὑπογεγραμμόν ὑγιούς μορφώσεως ἑαυτούς παρέχοντες πᾶς δέ
μή τοιοῦτος δέν θέλει τύχει τῆς ἡμετέρας ἐγκρίσεως οὐδέ
θέλει ἐφοδιάζεσθαι ἐτησίως δι' ἐνδεικτικοῦ.

Γ. Ἐκάστη Ἐφορία Σχολῆς ὀφείλει νά ὑποβάλλῃ ἡμῖν: 1)
τό ἀναλυτικόν πρόγραμμα τῶν κατὰ τό σχολικόν ἔτος δι-
δαχθησομένων μαθημάτων ἐν δυσὶν ἀντιγράφοις ὑπογε-
γραμμένοις ὑπό τῆς Ἐφορίας ἵνα ἐπιθεωρηθῇ καί ἐπικυ-
ρωθῇ, τοῦ μὲν ἑνός τῶν ἀντιγράφων ἐπιστρεφομένου τῇ
Ἐφορία, σὺν τῇ ἐπικυρώσει τοῦ δέ ἑτέρου κρατουμένου ἐν
τῷ γραφείῳ ἡμῶν. 2) κατάλογον πάντων τῶν ἐν χρήσει
διδασκτικῶν βιβλίων, ὑπογεγραμμένον ὁμοίως ὑπ' αὐτῆς
καί 3) ὀνομαστικόν κατάλογον πάντων τῶν ἐν ἐκάστη σχο-
λῇ διδασκόντων ὑπό τῆς Ἐφορίας ὡσαύτως ὑπογεγραμ-
μένον.

Δ. Πάντες οἱ ἐν τῇ θεοσώστῳ ἡμῶν Ἐπαρχία διδάσκοντες
διδάσκαλοι καί διδασκάλισσες ὀφείλουσι νά προσέλθωσι
ἐν τῇ ἱεραῇ ἡμῶν Ἐπισκοπικῇ ἔδρᾳ καί προσαγάγουσι τά
ἔγγραφα τῶν σπουδῶν αὐτῶν πρὸς ἐπιθεώρησιν καί ἐπικύ-
ρωσιν, ἐφοδιασθῶσι δέ καί δι' ἡμετέρου Ἐτησίου ἐνδει-
κτικοῦ, οὗ ἄνευ αὐτοῦ ἀδύνατον αὐτοῖς τοῦ λοιποῦ ἐκπλη-
ροῦν τό ἔργον τοῦ διδασκάλου.

Ε. Οἱ στερούμενοι τυχόν τακτικῶν ἐγγράφων τῶν σπουδῶν
αὐτῶν ὀφείλουσι ἐπίσης νά προσέλθωσι εἰς τήν καθ' ἡμᾶς
Ἱ. Ἐπισκοπικὴν ἔδραν ὅπως ἐφοδιασθῶσι καί οὗτοι δι' εἰ-
δικοῦ ἐνδεικτικοῦ μετὰ προηγουμένην ἐνώπιον εἰδικῆς ἐπι-

τροπῆς διδασκάλων ἐπὶ τούτῳ διορισθησομένης δοκιμασίαν.

ΣΤ. Ἡ ὡς ἀνωτέρω καθοριζομένη ἐπικύρωσις τῶν μὲν προγραμμάτων τῶν σχολῶν θέλει γίνει πρὸ τῆς ἐνάρξεως ἐκάστου σχολικοῦ ἔτους, ἡ δὲ τῶν ἐγγράφων τῶν σπουδῶν τῶν διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν ἀρχομένη ἀπὸ τῆς 1ης Αὐγούστου ἐ. ἔ. θέλει ἀποπερατοῦσθαι τῇ 10ῃ ἐκάστη τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ ἔτους, μεθ' ἣν πᾶσα προσαγωγή ἔσται ἀπαράδεκτος. Ἡμέρα δὲ καθ' ἣν οἱ διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι τῶν σχολῶν τῶν χωρίων ὀφείλωσι νὰ προσάγωσι πρὸς ἐπικύρωσιν τὰ ἔγραφα αὐτῶν ταῦτα ὠρίσθη ἢ... Αὐγούστου ἐ.ε.

Ζ. Ἡ Ἐφορία ὀφείλει νὰ κοινοποιήσῃ ταῦτα εἰς τοὺς ἐν τῇ ὑπ' αὐτῆς ἐφορευομένη Σχολῇ διδάσκοντας ὅπως συμμορφωθῶσι ἐγκαίρως καὶ ἀνελλιπῶς πρὸς τὰ καθορισθέντα ταῦτα. Οἱ δὲ διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι ἐκλεγόμενοι καθ' ὃν ἤρηται τρόπον ὀφείλωσιν νὰ προσαγάγωσι καὶ τὰ συμβόλαιά των πρὸς ἐπικύρωσιν.

Ταῦτα πάντα κοινοποιῦντες ὑμῖν ἐντελλόμεθα Ἐκκλησιαστικῶς καὶ προτρεπόμεθα πατρικῶς νὰ συμμορφωθῆτε πάντες πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ γράμμα αὐτῶν ἀπαρεγκλήτως γνωρίζοντες ὅτι ὁ τὰ ἐναντία φρονῶν, λογισθήσεται ἀντιτρατευόμενος τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ Σεβαστῇ Κυβερνήσει τοῦ τρισεβάστου καὶ Κραταιοτάτου ἡμῶν Ἁγίου, καὶ ὅτι πᾶσα ὀλιγωρία θεωρουμένη ὡς ἄρησις ἐκτελέσεως Ἐκκλησιαστικῆς ἅμα καὶ Κυβερνητικῆς διατάξεως συνεπάγεται εὐθύνας· προσκαλοῦμεν δὲ ἐκάστην τῶν ὑμετέρων Κοινοτήτων νὰ δηλώσῃ κάτωθι τῆς παρούσης ὅτι ἔλαβε γνῶσιν τοῦ περιεχομένου αὐτῆς κρατήσῃ δὲ καὶ ἀντίγραφον. Τῆς τούτοις ἐντελλόμεθα ὑμῖν, νὰ ἐξαποστείλλητε τὴν παροῦσαν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, οἱ δὲ Ἱερεῖς καὶ Δημογέροντες τοῦ τελευταίου χωρίου ἐξαποστείλωσι καὶ αὐτήν πρὸς ἡμᾶς. Οὕτω ποιήσατε· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις κλπ. 5 Ἰουνίου 1981.

Ὅρισθησαν δὲ ἡμέραι καθ' ἃς οἱ διδάσκαλοι καὶ διδα-

σκάλισσαι ἐκάστου τμήματος ὀφείλωσι νά προσαγάγωσι τὰ ἔγγραφα τῶν σπουδῶν αὐτῶν ὡς ἐξῆς: Διά τό τμήμα Λάγκας ἤ 2 Αὐγούστου. Διά τό τμήμα Μαστροχωρίων ἤτοι ἀπό τοῦ Πεκλαρίου μέχρι τοῦ Δενίσκου ἤ 1η Αὐγούστου.»

Στά σωζόμενα ἀρχεῖα τῆς Μητροπόλεως Βελλᾶς καί Κονίτσης μόνον ὁ Νικόλαος Παγώνης φέρεται ὅτι παρουσιάστηκε καί ἔδωσε τίς ἐξετάσεις καί κρίθη ὡς ἄξιος τοῦ βαθμοῦ Διδασκάλου Γ' τάξεως. Ὑπῆρχαν τρεῖς βαθμοί Δημοδιδασκάλων Α', Β' Γ' ἀλλά ὑπῆρχαν καί γραμματοδιδάσκαλοι ὅπως φαίνεται ἀπό πρακτικό πού ὑπάρχει καί ἀφορᾷ τό Δημήτριο Οἰκονόμου ἀπό τό Λεσκάτσι ('Ασημοχώρι). Ἡ Μητρόπολη Βελλᾶς καί Κονίτσης ἄρχισε ἀπό τότε νά κάνει συστηματικό ἔλεγχο καί στή πρόσληψη τῶν δασκάλων καί στά βιβλία καί στά μαθήματα πού διδάσκονταν. Ὁ ἔλεγχος αὐτός ἔγινε πῶς συστηματικός ὅταν Μητροπολίτης Κονίτσης διορίστηκε ὁ Σπυρίδων Βλάχος, Μητροπολίτης κατόπιν Ἰωαννίνων καί στή συνέχεια Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν, πού θρυσκόταν συχνά στή Πυρσόγιαννη καί κατά τίς χρονιάτικες ἐξετάσεις τῶν σχολείων καί κατά τόν ἔλεγχο τῆς διαχείρισης τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτροπῶν.

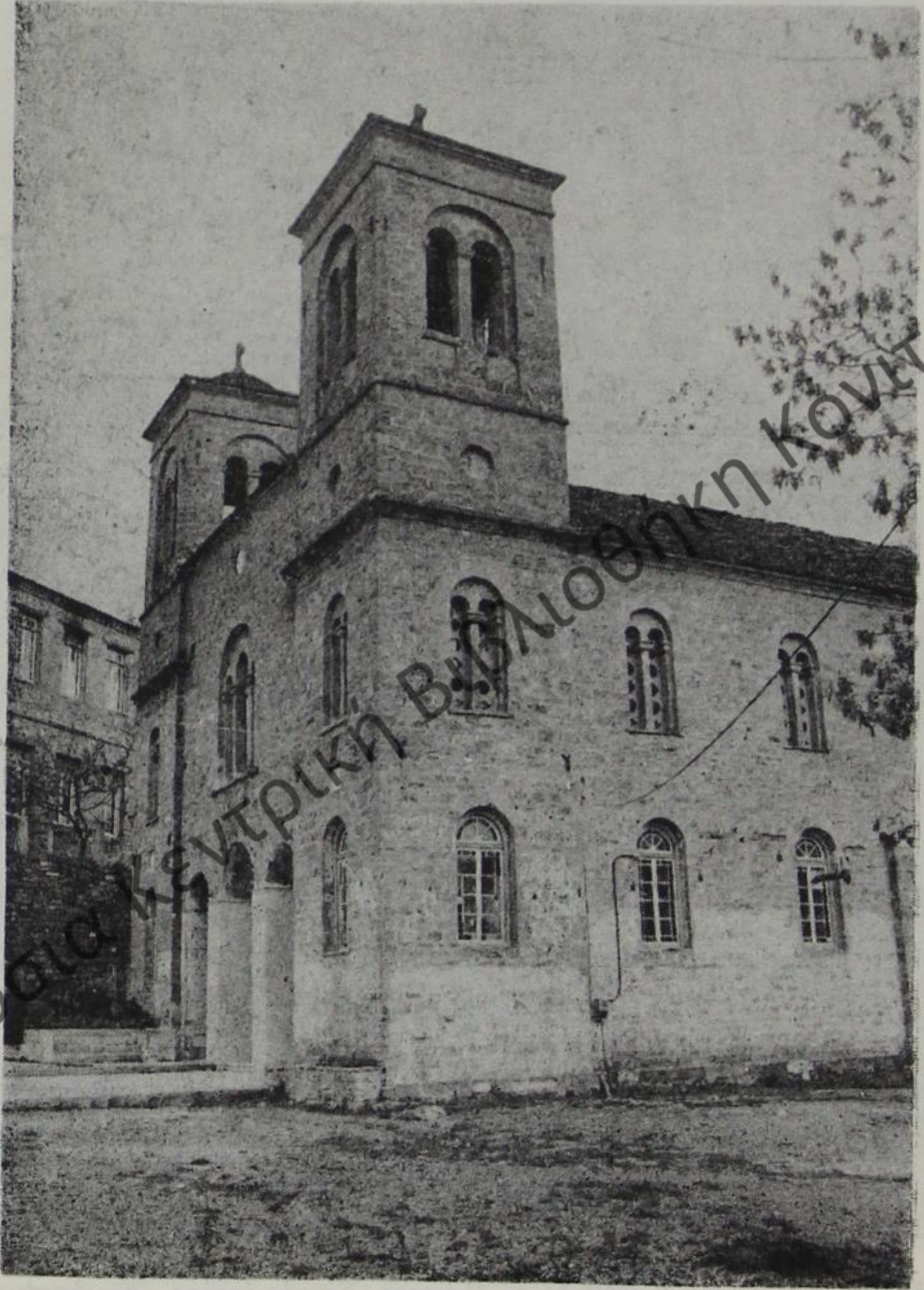
Εἶπαμε παραπάνω ὅτι ἡ ἀναπτυσσόμενη ἀστική τάξη ἦταν ἡ κινητήρια δύναμη πού ἀνέβασε τό ἐκπολιτιστικό ἐπίπεδο καί τήν παιδεία τῶν ὑποδούλων καί τή θέληση γιά γράμματα. Στό χωριό οἱ δύο οἰκογένειες πού μποροῦσαν νά ἀναπτύξουν χειροτεχνία καί ἐμπορία ἀπό τό 18ο αἰῶνα, ὅπως ἔγινε καί σέ ἄλλα μέρη δέν καταπιάστηκαν μέ τά εἶδη αὐτά. Ἡ Οἰκογένεια Σερίφη μέ τόν περιορισμό τῆς κτηνοτροφίας πού κατά τό ἔτος 1850 ὅλες μαζί οἱ οἰκογένειες Σερίφη δέν εἶχαν περισσότερα ἀπό 300 γιδοπρόβατα, καί τή μικρή ἀπόδοσή τους δέν καταπιάστηκε μέ τήν χειροτεχνία, προσπάθεια νά ἀσχοληθοῦν μέ τό ἐμπόριο δέν ἔφερε ἀποτελέσματα, καί γιά νά βελτιώσουν τά εἰσοδήματά τους ἐστράφηκαν καί αὐτοί στίς οἰκοδομικές τέχνες. Οἱ οἰκογένειες Σούρλα πού κατά τήν ἐποχή τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ εὐνοήθηκαν ἀπό αὐτόν καί ἀποχτήσαν ἀρκετή περιουσία, δέν ἀσχολήθηκαν μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς χειροτεχνίας καί σοβαρᾶ μέ τό ἐμπόριο, ἀλλά ἔκαναν ἀγορές ἀγροκτημάτων (τσιφλικιῶν) καί βελτίωσαν τά εἰσοδήματά τους ἀπ' τήν κτηνοτροφία καί μέ τά εἰσπρατόμενα γεώμορα. Ἐκεῖνοι πού συμβάλανε στήν ἀνάγευση τῶν σχολείων καί στή δημιουργία

τῶν ἐσόδων καί στή προώθηση γενικά τῆς παιδείας στό χωριό, ἦταν οἱ οἰκοδόμοι πού ταξίδευαν τότε καί στίς πόλεις τῆς ἐλεύθερης Ἑλλάδας καί δέχονταν ἔτσι καί τήν ἐπίδραση τῶν νέων ἰδεῶν. Μέ τή σκληρή ἐργασία τους εἶχαν κάνει τό χωριό ἓνα ζωντανό κοινωνικό κύτταρο, ἐφρόντιζαν ὄχι μόνο νά μεγαλώσουν τά οἰκονομικά τους ἀλλά καί νά ἀναπτύξουν καί τόν πολιτισμό τους καί νά φροντίσουν γιά τήν ἀνέγερση ἐκκλησιῶν καί Σχολείων, νά φροντίσουν γιά τή πρόσληψη Διδασκάλων πού χρονιά μέ τήν χρονιά μεγάλωσαν τόν ἀριθμό, ὅπως εἶπαμε καί τό 1870 νά λειτουργεῖ τό Σχολεῖο τῆς Πυρσόγιαννης καί ὡς Ἑλληνικό Σχολεῖο.

Τελειώνοντας, ἔχω τή γνώμη, ὅτι δέν μπορούμε νά ποῦμε ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Πυρσόγιαννης κατά τήν ἐποχή τῆς Τουρκοκρατίας μετά τό 1800 ἦσαν ἀγράμματοι καί ἐντελῶς ἀναλφάβητοι, ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ Παιδαγωγός Ε. Σούλας γιά τόν πρωτομάστορα Γεώργιο (Ζιώγα) Φρόντζο. Ἡ ἐκπαίδευση ἦταν καθολική καί δέν ἦταν προνόμιο μόνο τῶν ὀλίγων εὐπόρων, ὅτι μάθαιναν τά μάθαιναν ὅλοι ὅσοι εἶχαν ὄρεξη. Βέβαια δέν εἶχανε μεγάλη μόρφωση, ἀλλά εἶχαν μάθει λίγα γράμματα στό Σχολεῖο τοῦ χωριοῦ τους, τά ὁποῖα συνεχῶς ἐβελτίωναν καί μπορούσαν μέ τά γράμματα αὐτά πού ἔμαθαν νά λύσουν ὅλα τά προβλήματα πού δημιουργοῦσε ἡ ἐργασία τους. Δέν εἶχαν σπουδάσει σέ μέσες ἢ ἀνώτατες σχολές πράγμα πού δέν γινόταν στήν ἐποχή ἐκείνη, ἀλλά δουλεύοντας τήν πέτρα ἀκόνιζαν συγχρόνως καί τό μυαλό τους καί τό ἔκαναν παραγωγικό καί ἱκανό νά ἀνταποκριθεῖ στίς ἀνάγκες τῆς ζωῆς καί στά προβλήματα πού παρουσιάζονταν.

1 Παπαχαράλαμπος Σακκελάριος Πάσχος. Σεμνός ιερέας. Ἐργάστηκε
2 ἀκούραστα γιὰ τὴν ἀποπεράτωση τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Γεωργίου.

Ἡ νέα Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Ὁ Γεώργιος Χ. Ἰατρίδης. Διορίστηκε δάσκαλος πρῶτα στό Πικέριμι Χιμάρας καί ἀπό τό 1911 στήν Πυρσόγιαννη, ὅπου ἐργάστηκε δημιουργικά μέχρι τῆς ἀποχώρησής ἐκ τῆς ὑπηρεσίας μέ μικρή διακοπή. Ἐργάστηκε μέ αὐταπάρνηση γιά τήν ἀποπεράτωση τοῦ νέου σχολείου τῆς Πυρσόγιαννης.

Τό νέο σχολείο της Πυρσόγιαννης.

Ο δάσκαλος Γεώργιος Ν. Σούρλας.

Σπύρος Δ. Σούρλας.
Γιός του άνωτέρω Δη-
μητρίου Σούρλα. Τελεί-
ωσε τή Νομική Σχολή
του Πανεπιστημίου Ἀ-
θηνῶν καί άσκησε μέ
έπιτυχία τό λειτούργημα
του δικηγόρου στα Γιάν-
νενα, Ἐξελέγη βουλευ-
τής στην Ἑλληνική
Βουλή στις εκλογές του
1935 μέ τό λαϊκό κόμμα.

Ἐπιμόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

Ἄσκαλος
Ἰωάννης Δ. Παπαδημητρίου.

Ο δάσκαλος Πέτρος Τσίπας

“Υμνος στή Πυρσόγιαννη

του Λογοτέχνη Θάνου Τράγκα.

Πυρσόγιαννη, πού οί 'Ακρίτες μας φυλᾶνε τήν Πατρίδα
πού αἰσίγαστα ἤχοῦν τραγούδια τοῦ Σμόλικα καί τοῦ Γράμμου.
Σύ πού εἶσαι τῆς 'Ελλάδας μας φρουρός ἀκοίμητος κι' ἀσπίδα
ὅσο κι ἄν ξενητευτῶ εἶσαι βαθειά μέσ στήν καρδιά μου.

Τί νά σοῦ ἀνιστορήσω ἐγώ, τί νά σοῦ νοσταλγήσω
τῆς Πίνδου τίς κάπαισπρες κορφές πού μέ τό Θεό μιλᾶνε!
Ποιά ἀπό τίς ἄγριες ὀμορφιές λεβεντογέννα νά ὑμνήσω,
πού τόν «ἀέρα» οἱ βράχοι σου ἀκόμα τραγουδᾶνε.

Ποῦθε ν' ἀρχίσω; ἀπό τίς λεβέντιρες μας πού φορτώθηκαν τό
«ΟΧΙ»

πού ἄτρομα τό Χάρο ἀντίκρουσαν στοῦ φασισμού τά μάτια;
καί πάλεψαν καί Νίκησαν ὀρθές τήν κάθε κόχη
κι' ἔκαναν τήν ὑπουλή επίθεση τῶν φασιστῶν κομμάτια.

Σύ στάθης πρωταθλήτρια στή μπότα καί στή Νίκη
κι' ἄν δέν ἔχτισες — τόν κόσμο ὅπως λέν, μέ γιοφύρια καί μέ
κάστρα

τόν στόλισες Πυρσόγιαννη, μέ Δόξα πού σ' ἀνήκει
καί τήν 'Ελλάδα σήκωσες ψηλότερα ἀπό τ' ἄστρα.

5 - 2 - 77

Θ. ΤΡΑΓΚΑΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Κ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

19990

KON